ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

SERGE LIBERMAN	—	On History and Archives 1
LYSBETH COHEN	—	Cochin — A Glorious Jewish Past But What of the Future 2
ARTHUR MATZNER	—	Political Prisoner 115029 (Part 3) 4
MICHAEL DANBY	—	Frank Knopfelmacher — A Conversation 7
CHAIM SHTAJER	—	37th Anniversary of the Treblinka Revolt 10
MARIA LEWITT	—	All the Storms and Sun-Sets (Short Story) 11
G. GOLDBERG	—	Truth and Artistic Licence 13
		Letters to the Editor 14
SHOSHANNA CORRIN	—	The Clowns 17
BARBARA GILES	—	Imago, Cry (Poems) 17
KAREN COHEN	—	Yom Kippur (Poems) 18

PRICE $1.00

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No. 4 (24) August-September 1980

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING

303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.

TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford for the Publisher
M. Aizenbud, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185 Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

AUGUST-SEPTEMBER **No. 4 (24)** **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

Editorial

ON HISTORY AND ARCHIVES

Serge Liberman

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

The subject broached in the editorial article in the preceding issue of this journal, "Recording the Past for the Future", lends itself to further elaboration. What will here be dealt with are some of the more practical aspects of recording and retaining local history.

The most obvious source of material for history is the self. There is little of self-aggrandisement or arrogance or even of vanity in the putting of memoirs to paper where these are less of the banal self-indulgent type (e.g. the gastronomic — "we dined on caviar for breakfast", or the roll-call — "Oh, just everyone who was anyone was at that premiere/ball/dinner") than those that depict in its diverse colouration the wider canvas (historical, social, religious, cultural) against which one's life has unfolded. Recent worthwhile local examples, albeit still cleaving to the magnet of the Holocaust are the autobiographical writings of Matylda Engelman, Maria Lewitt and Stanislaw Sattler. Apropos of this are the eye-witness accounts of the Jewish refugees recorded in Benzion Patkin's "The Dunera Internees". On a broader, intellectually and artistically more sophisticated scale — and which may well serve as a model for a local Jewish writer of memoirs — is the American Alfred Kazin's duet "A Walker in the City" and "New York Jew".

Another source, akin to the first, is the biography, a very young art in Australian Jewish letters, although as examples, Catherine Mackerras's "The Hebrew Melodist" (about Isaac Nathan), the respective works by Sir Zelman Cowen and Max Gordon on Sir Isaac Isaacs, and Alan Wynn's volume about Samuel Wynn come most readily to mind.

Extending the scope beyond individuals, other sources are provided by the plethora of institutions that exist within the Jewish community. Many of these take their existence for granted, accepting their role of fulfilling their chosen function according to the dictates of the day. That this must remain their priority can never be questioned, but nor ought their historical significance, the nature and ambience of their activities within the framework of the community at large, both Jewish and non-Jewish, be submerged. The synagogues have been among the most historically-minded in this regard — witness the studies, inter alia, of the Great Synagogue, the North Shore Synagogue and the St. Kilda, Ballarat and East Melbourne Congregations. In the more secular field have been histories of Mount Scopus College, the Maccabiah Sports Carnivals and the AJAX Football Club. One need only mention the Boards of Deputies, the Montefiore Homes for the Aged, the Kadimah, B'nai B'rith, the Jewish Press, the Zionist Organisations (at all levels of organisation), the Jewish Welfare and Relief Society, the Jewish choirs and landmanschaften, not to mention the Jewish day-schools, each with their philosophical and cultural bents to indicate how wide the net of local history can be cast.

There remain then the more conventional histories and sociological studies to be written, models for which, albeit imperfect and dating, have been set by Hirsch Munz's account of South Australian Jewry, the Goldman histories of Victorian and New Zealand Jewries, and the Medding analyses of the Jewish community of Melbourne.

The conviction remains that Melbourne, as does every society, contains a wealth of material, the probing for which is to history and culture what the drilling of oil or mining of uranium is to the economy and defence. Merely to reflect, for example, on the volume of potential history contained in the memories of the residents within the walls of the Montefiore Homes can be awe-exciting. First-, second-, third-, fourth generation Australian Jews, each, if aptly guided, with a valuable story to tell; or long-serving officers with any of the above-mentioned institutions; or communal leaders, artists, writers, teachers. The question is not where does one begin but where does one stop.

To pretend that all the information gleaned can be husbanded into publishable print is, needless to say, to be fitted with blinkers against reality. Much will not, indeed can not be published, for sound economic reasons, both where a publisher is approached to put out a worthwhile work or where self-publication is contemplated. Publishability, however, whether in a journal or in pamphlet or book form, is but one aspect of recording and preserving history. More manuscripts of all kinds lie dormant in desk drawers and filing cabinets than ever see the light of day, this fact not necessarily reflecting upon or denying the worthiness of a great many of them.

Accessibility to these manuscripts, or to copies of them, is another important facet, and here one broaches the subject of archives. The manner of recording and retrieval consequent upon the advances in electronic technology has improved remarkably. The printed word is faster to produce; audio-visual developments have facilitated the permanent storage of material in relatively space-saving ways in the form of cassettes, tapes and microfilm. Resorting to these, important documents, a term embracing manuscripts ranging from brief memoirs to full-length studies no less than to minutes, letters, etc. of different organisations, may be stored in any one or all of a host of places — with the National and State libraries, university libraries, with local communal offices (Boards of Deputies, Zionist offices), with the projected Jewish Museum of Victoria, with the Australian Jewish Historical Society, and with a number of institutions overseas, such as the library of the Hebrew University in Jerusalem, YIVO, Yad Vashem, the Widener Library at Harvard University which has an interest in Australian Judaica, and any other bodies that may show interest.

On the local scene, the most logical, plausible and least expensive scheme would — if reason be a guide — to establish a central communal archival body financed and administered by a number of organisations, such as those mentioned above, who would have a distinct stake in such a venture, but which would be accessible to any other group or individual seeking information for whateverproject they may embark upon. The present difficulties in tracing detailed material, to judge from the communications of a number of researchers into different projects, is monumental. A central well-run body, conscious of the importance of preserving local history (in the broadest ramifications of the term) could go a long way to ease the task of the potential researcher and contributor to the understanding of Australian Jewry. As a bonus — and not one to be disparaged — the existence of such archives might indeed stimulate the individual with something to say but with, until now, no outlet for his contribution, to record that which is sadly mouldering within him, knowing that, if it is truly worthwhile, it need not be irrevocably lost.

COCHIN — A GLORIOUS JEWISH PAST, BUT WHAT OF THE FUTURE

by LYSBETH COHEN

Despite the violence and bitterness between Hindus and Moslems that followed the division of the subcontinent into India and Pakistan, historically India has a long history of tolerance. Tolerance of different religions, customs, races — the general acceptance that peoples do have different life styles and philosophies — and so long as they were loyal to the local ruler, the State, the country as a whole, there has never been any problem.

For Jews in India, this has been a particularly happy history. It is thought that the earliest contact was during the time of King Solomon, when ships called at the Malabar Coast for cargoes of gold, silver and ivory, sandalwood, monkeys, peacocks and spices.

The Bene-Israel in Bombay trace their ancestry to the destruction of the Second Temple by the Romans and consider themselves to be descendants of one of the lost ten tribes. According to tradition about a thousand Jews landed on the Malabar Coast (part of Kerala State) at that time. Refugees came from Babylonian and Persian persecution.

In 5th Century, according to Christian tradition, the apostle Thomas travelled to India to tell the Jews there about "the coming of the Messiah" (Jesus). He travelled on a ship owned by a Jewish merchant named Habban and they were met on arrival by a Jewish girl flute player.

There were some Christians in India already at that time, Syrian refugees from Persian persecution. The Jews and Christians were well-treated by their hosts, given special trade privileges and were wealthy citizens. For the Jews, accustomed to persecution, this tolerance, goodwill and actual welcome was quite a new experience. There was a fresh influx in the 15th Century as the result of the Inquisition.

The Jews that settled in Kerala State were granted land and privileges by the king, who designated their leader Joseph Rabban as Prince of the area. This was all inscribed on copper plates at that time. (See enclosed translation from the old Tamil language). Local tradition gives the date as 379 C.E., although some scholars consider they belong to the 11th Century.

When the Portuguese came to India, they brought their prejudices with them. They tried to persuade the Syrian Christians to join forces with them, but this community refused and as a result they also suffered under the Portuguese. The Rajah protected the Jews as best he could from the Inquisition.

In the mid-15th Century the Jews moved from the coast to Cochin, where the Rajah allotted them a new site adjoining his own palace. The town they built there became known as "Jews' Town" or Mattancherry. The Paradesi Synagogue here celebrated its 400th anniversary in 1968.

On that occasion dignitaries from all over the world (including the Prime Minister, Mrs. Indira Ghandi) attended Services and Receptions. A seminar lasting several days and dealing with various aspects of the history and culture of the State and the contributions of all races and religions living in the Cochin area was presented.

A Dutch visitor to Cochin towards the end of the 16th Century wrote of the freedom and prosperity of the Jews there. They had built ". . . very fair store houses and are rich merchants, and of the king of Cochin's neerest counsellors . . . they have their hebrue Bible and Moses Lawe . . . they are mostly white in colour, like men of Europe and have many faire women."

The Rajah had appointed a Mudalier, or chief, named Levi: he was regarded as a dignitary and kind of magistrate. Succeeding Mudaliers became the Rajahs' close and trusted advisers.

The Jews helped the Rajahs in their battles against neighbours, but always refused to fight on the Sabbath. The Cochin community has remained very orthodox.

When the Dutch came to India and besieged Cochin, tradition tells they were assisted by a certain Jew "who made the clock of St. Thomas strike as usual" to deceive the Portuguese.

The Dutch ruled Cochin for 125 years and cultural and religious freedom was restored. A Jewish merchant, Ezekiel Rahabi, was appointed to the Dutch East India Company as Chief Merchant. The importance of the area at that time was as a source of pepper and the Dutch needed to make treaties with several kings and princes of other States in that part of India. The British, French and Danes were also interested in the pepper trade. These contracts had to be renegotiated every year and Ezekiel Rahabi was the man entrusted by the Dutch to deal with local rulers. For nearly fifty years he was the central figure in both economic and diplomatic dealings between the Dutch and the Indians whose State rulers would specifically ask for him to come in person as envoy from the Dutch.

After his death the work he had been doing was spread amongst several other Jewish merchants of Cochin.

Throughout the centuries the Jews of Cochin contributed to the culture of the area. They continued to be respected and to enjoy a very good and comfortable life. It is easy to understand, therefore, the bewilderment of present day Indians at the exodus of this ancient community to Israel.

During my visit to South India, a journalist from one of the big national newspapers put this to me very forcibly.

"I went to Cochin to do a story about the white Jews of Mattancherry," he said. "It is a beautiful old town. The synagogue has sumptuous religious items and furnishings, including hand-painted ceramic tiles imported from China, the gift of the Rajah of the time. They have been here for hundreds of years. They are a wealthy well-respected community — and yet they are

TRANSLATION OF THE COPPER PLATES

Hail and Prosperity! The following gifts was graciously made by him who had assumed the title of King of Kings. His Majesty the King Sri Parkaran Iravi Vanmar, whose ancestors have been wielding the sceptre for many hundred thousands of years, in the thirty-sixth year after the second year, on the day on which he dwelt in Muyiricote, was pleased to make the following gifts. We have granted to Joseph Rabban the village of Anjuvannam together with seventy-two proprietary rights, tolls on boats and carts, a cloth spread in front to walk on, a palanquin, a parasole, avaduga, (i.e. Telugu) drum, a trumpet, a gateway, garland, decoration and festoons, and so forth. We have granted him the land tax and weight tax; moreover we have sanctioned with these Copper Plates that he need not pay the dues which the inhabitants of the other cities pay the Royal palace, and that he may enjoy the benefit which they enjoy. To Joseph Rabban, Prince of the Anjuvannam and to his descendants, sons and daughters and to his nephews, and to the sons-in-law who married his daughters in natural succession, so long as the world and moon exist. Anjuvannam shall be his hereditary possession. Hail.

(Legend) "These copper plates represent the earliest evidence of the settlement of Jews on the Malabar coast. They are in the possession of the congregation of the White Jews, are deposited in an iron box, known as Pandeal, in the Paradesi Synagogue and are guarded by the elders.

leaving all this. It is very sad — especially for the older people. One lady asked me 'Where are we to find husbands for our daughters?' What makes them want to go to Israel?"

I spent part of an afternoon with Mr. S. S. Koder, the leader of the Cochin community. A tall, handsome, gently-speaking elderly man, he spoke of the mental trauma of people like himself. On the one hand, they were as excited about the establishment of the State of Israel as were less-well-situated co-religionists of Eastern Europe and Jews of other parts of the world. On the other hand, they watch helplessly as their sons and daughters leave a magnificent inheritance and a great tradition. They have no Schochet in Cochin now. So they eat meat only when they can have a Kosher supply sent down from Bombay. Otherwise they slaughter their own chickens or eat fish.

His own children have gone to Israel — but they return to India every two years, he says. Hundreds of other Jews from Cochin have now become completely integrated into Israeli life.

He tries to explain to his non-Jewish friends and contacts. "Their migration was not motivated by intolerance or discrimination by Government nor by external or social pressure, but by their deep sense of religious fervour to die in the Holy Land."

Perhaps religious Hindus can equate this with their own wish to go to the Ganges.

At the conclusion of the 400-year celebrations ten years ago, a touching appeal was made by one of the local dignitaries to the Jews of Cochin not to leave India.

"Jews withstood all persecutions and emerged as a nation, Israel . . . Jewry all over the world wish to settle down in the Promised Land . . . Jews in Kerala also wish to go . . . to join their brethren in Israel." But "this is the country where the Jews were welcome and treated compassionately. During their 1900 years of life in this part of the world they could experience hospitality and tolerance in the highest degree."

Despite his plea, they continued to leave. In the Paradesi Synagogue in Cochin there is a gold crown for a Sefer Torah that was presented in 1805 by the Maharajah of Travancore. Now the congregation is fortunate if forty people attend Services.

POLITICAL PRISONER 115029

(Part 3) **Arthur Matzner**

Towards the end of September the ghetto was again perturbed. Again three more transports of 2½ thousand people each. On the 27th of September 1944, on the day of my thirtieth birthday, I was summoned to the first of the three transports. We were given to believe, that we were going to work in the vicinity of Dresden. I packed my best suits, shoes and underwear, some food and a birthday present from my wife (a signet ring engraved with the symbol of Terezin) and I lined up for the transport. The terrible moment had arrived. I took leave from my beloved wife. There in the courtyard of the huge barracks in Terezin I have seen her for the last time. When and where will I see her again?

With fifty other people I was put in a cattle wagon, that had a small wire-grating under the roof. I did not suspect that this train would take me to the most dreaded concentration camp — to Oswiecin. The journey was dreadful. Fifty people with their luggage (everyone had 3-4 pieces) in one wagon! We were sitting or lying next to each other, squeezed like sardines in a tin. We had to realize that this wagon was our dining room, bedroom and — as we are only mortals — also our toilet. They took us like cattle to the slaughter, not like labourers to a new working place.

One of our co-travellers had brought with him a map of Germany, so we recognized the names of the railway stations and we knew where we were. Thus we saw that we were heading more and more towards the East and that the promised working place was a lie. We passed through Gleiwitz; at this moment we understood that we were being taken to Birkenau but did not yet realize that this actually meant Auschwitz. We passed through Katowicz; our train slowed down and after a 40-hour trainride we passed quite slowly the station building with the sign "Auschwitz". Deadly silence. The blood froze in our veins. It seemed that no one was breathing. The train stopped and the oppressive silence was interrupted only by the creaking of the doors and the shrill voices of the inmates of Oswiecin in striped clothes.

The first orders were given: "Get out and leave all your luggage behind". In the darkness (the time was about 3 a.m.), we slowly made out the outlines of the SS officers and among the striped ones others with yellow armbands and black inscriptions: "Capo". By the behaviour of these people and from the fact that their sticks frequently landed on the backside of the ordinary "striped ones", we rightly believed that these people supervised the movements on the railway station and they were underlings of the SS. On the platform we were lined up in rows of five; our possessions had shrunk to what we were wearing. The "striped ones" emptied out luggage and threw the contents on the platform. They screamed incomprehensible words in fits and starts and in the first place attacked our food supplies. Of course it goes without saying that even a Capo has to get its own back. We saw them accepting constantly something from the "Canadians" (that was the name given to this particular working unit which was entrusted with the job of emptying the wagons of incoming transports). Now it was obvious to us that we

---

Parts 1 and 2 of this article were published in the preceding issues of the Melbourne Chronicle.
(These memoirs were written in 1945 while the author was convalescing at the hospital of St. Ottilien following liberation).

had to do with gangsters and murderers. Even the SS men accepted presents from these "striped ones".

It was still dark as 2,500 scared people were marching. A strong escort of SS men was a matter of course; we had advanced only a few steps when I noticed that in front of us something was happening that slowed down our march. The more we were advancing, the more we saw the outlines of two SS officers. Everybody had to go past those two officers; one of them asked a question and then pointed out with his thumb which direction each passer-by had to take. In this original way our transport was divided into two parts. About 900 people were sent "to the left" and I was among them. The rest — about 1,600 people — went "to the right". As we found out later this big group of people were sent directly to the dreaded gas-ovens. The old cynical prisoners called it "going throught the chimney".

We passed through a huge gate into the Concentration Camp (K.Z. Konzentrations Lager). All around there was nothing to be seen but barrack-huts and barbed wire charged with electricity. As we marched along an SS man approached me and took my wristwatch and my wedding ring from me. I realized in time that it was not advisable to protest. This "brave deed" was performed on several others. I think it would not be an exaggeration if I said that in Oswiecin every SS man was a millionaire, since millions of people were thus "welcomed". On this march from the railway-station I found out that here human life had absolutely no value. From one of the huts a woman appeared. She stood there and watched curiously the arrival of the new transport. This was forbidden. One of the accompanying SS men drew his pistol and a well-aimed shot finished the life of this woman. There was no sound, no screams among the "old residents". This was an everyday occurrence.

It was already day-break when we arrived at the shower-huts, where another surprise awaited us. We had to strip completely; so the last bit of our possessions was gone. Personal documents were strewn all over the floor. In vain did I ask to be allowed to keep the picture of my wife and a small talisman which I had been wearing continuously for the last seven years. The answer given by the SS man was quite clear; he tore the talisman off my neck and as it was a gold one he put it into his pocket; the photograph of my wife he tore to pieces. After having showered, our heads were shaved and we were given "new clothes", which were marked diagonally in oilpaint across the back with a huge red cross. So were the pants. The external change of a decent human being into a criminal was successful.

By the hundreds we were then taken to camp D, Hut No. 43, in which there were 500 of us. All day long we were not given anything to eat and until the evening we were kept standing in front of the hut. In the barracks there were no beds, so we went to sleep on the cement floor. We were so squeezed together that we could not stretch our legs. We slept sitting up, leaning back to back.

In Oswiecin every newcomer lived under the sign of the gas-chamber and the crematorium with its four chimneys from where the flames are blazing day and night. Here the perverse SS men give vent to their sadism and bestiality in indescribable proportions. In Oswiecin — in this hell on earth — the lives of millions of men, women and children from all European countries were put to an end. After having arrived in this hell many of them were driven insane and in their despair they flung themselves on the barbed wire, charged with high tension. Suicides, killings, mutilations were the daily order in Oswiecin.

We were starving. Our rations were not even half of what they should have been — in the morning, so-called coffee (for 5 people in one bowl), at midday a litre of soup "served" in the most peculiar pots and pans: pots of all sizes, bowls, cans, pitchers, jars, even in a washbasin. Such a dinner was rather complicated since we did not have any spoons. In the evening we were supposed to get 250 gr of bread, but we only received 150 gr. I was no exception and I too lived under the threat of the gas-ovens, like every other newcomer. The thought that perhaps — a few days later — my wife too would be dragged into this hell threw me in complete despair.

The fourth day after my arrival, the news spread that in the near future a large transport was supposed to leave Oswiecin for Germany. Nearly all newcomers voluntarily reported for work because everybody had the same wish to be out of this inferno. On the seventh day we actually received "new clothes". On both sides of the pants was inserted a piece of blue-and-white striped material and the same in the centre of the back of the coat. Towards evening we were taken to the train — fifty people into one wagon. Altogether there were 1500 nameless people in this transport as nobody had any personal documents; we didn't even have a number. We could have taken any name at all; this fact worried me a great deal.

Before boarding the train each person was given a loaf of bread, 10dkg of bad sausage and 12 dkg of real margarine; we were happy to sit in the wagon. These were peculiar wagons destined for the transportation of the army. The journey from Oswiecin was much more bearable than the one to Oswiecin, if only for the fact that it meant the fulfilment of our wish; to be away from that hell — and also for the fact that our carriage was "luxuriously" equipped. It even had a toilet. The train took off and through a little barbed-wire window we saw for the last time, high above, the blazing flames of the Oswiecin crematorium. At this moment I asked myself: "How many more innocent victims will these flames devour? When will the civilised world put an end to these Nazi horrors?"

Of the 50 men in the carriage about 35 were Czechs and the rest Viennese. We made ourselves "comfortable", so that each could find a position in which he could stretch his legs. The train moved in the nocturnal darkness with great speed and stopped only at the big railway stations. Nobody knew where we were heading, even our two SS guards — both Rumanians — maintained that they did not know the destination of our journey. Our fate was in God's hands. We passed through Upper Silesia, approached the frontiers of our homeland and then passed through Moravia. We travelled from the northern tip through Olomouc, Prerov, Hodonin, Breclav and from there to Vienna. A strange feeling, a strange pain overcame us when we looked at the beautiful autumnal countryside of our homeland through the barred and wired window. God only knows when and to whom it will be granted to see this "Paradise on earth" again. To-day I am partly able to answer this question. Of the 35 Czechs travelling in this railway carriage only two will return — of whom I am one.

The train stopped in Prerov; I remembered that in Rikevice lived a good friend of mine from my High School and University days. I was firmly resolved to jump out of the train after Prerov. I went to the toilet and inspected the small window. The thick iron bars and the double barbed wire, however, thwarted my plans completely. At night we passed through Vienna and then further on towards Linz. These were hours of anxiety and uncertainty for that was the direction to the dreaded concentration camp Mauthausen. But the situation was clarified when the train stopped in Salzburg, this wonderful place at the foothill of the mighty Alps.

We continued in the direction of Munich. The train stopped close to the city. We heard distinctly the blaring of the sirens; there was an air-raid on Munich. We heard clearly the droning and the rumbling of the bombs and the rattling of the anti-aircraft guns. After this unexpected delay the journey continued. We passed through Munich and after another two more hours the train stopped again. After 52 hours of travelling we got off on the platform of a smaller railway station. Huge black letters on a white board read "Kaufering". The railway clock showed 10.35 p.m. We lined up in rows of five and under heavy escort of the SS, we left the station. I was in the first group of 500 people.

We marched for about half an hour along the highway, then turned into a narrow dirt-road. In the distant hills I saw some lights. The nearer we came the clearer we recognised in the darkness the outlines of a smaller camp, surrounded by a solid barbed wire fence. Now we all realized that we are again in a concentration camp. Shortly after our arrival fifty people at a time were taken into oblong underground barrack-huts; a narrow aisle divided the hut into two parts. On both sides of this passage, 50 cm above the ground bare boards were erected. These were supposed to be our beds. On each side lay 25 men. We were lying fully clad and pressed together one against the other; I rolled up my coat and used it as my pillow. We were informed by our "Blockal tester" (the man in charge of block No. 43 — a young doctor from Kosice —) that we belonged to the concentration camp Dachau and were now a working unit of camp No. 4.

We were hungry but, even more, worn out. After midnight I fell asleep unaware of the fact that months later dozens of people would be dying daily in this very camp. On the fourth day after our arrival we were lined up for work: shovels, spades, axes, carts for moving sand, gravel, cement, iron, in short, we had to perform the hard labour for a huge building firm by the name of Holzmann. This was our work. It took us an hour to get to our working place. At the station there was some pushing and shoving at the start of the journey as everybody tried to get a seat and that was a welcome opportunity for the SS to deliver blows upon us. Our "capos" weren't tardy in this respect. We realized that before the arrival of the train the SS deliberately divided us into different groups in such a way that at the boarding of the train everybody had to push forward, which again gave the SS an outlet for their brutality. I never pushed my way forward, but still did not escape the blows. I was punished for being the last one. "Whoever wants to beat a dog will find a stick."

At the camp No. 4, at the firm Holzmann, 600-800 prisoners worked daily.

The alarm was given at 4.15 a.m.; from 4.45-5.45 we were lined up for roll-call (Apell) and then marched to the train. Breakfast was "simple", half a litre of black coffee. We worked for 12 hours (from 7 a.m. till 7 p.m.) under the strict supervision of the O.T. (Organisation Todt). Blows accompanying the work were a common occurrence, of which nobody took any notice. On occasions I saw the overseer hit a prisoner on the head with a shovel or iron bar. It was scarcely surprising, therefore, that every day after work we carried back a dead body and several injured men. They were the victims of these maniacal overseers. Also it goes without saying that accidents happened daily. Enormous excavators, cement mixers, machinery for bending iron, carts for the transportation of cement were the main cause of these accidents. We returned from work at 8.30 p.m., then came the never-ending queuing in rows of two for dinner. Altogether there were about 1500 prisoners waiting for their food. This enormous queue moved forward only extremely slowly.

In front of the kitchen were placed barrels of soup. The prisoners were handed a bowl into which the cook dished out one litre of soup. (So-called potato soup, vegetable soup, milk soup or similar). Whether one got a thick one or a thin one depended on luck or on being on good terms with the distributing cook. The food distribution was interrupted daily by the lack of bowls; that meant we had to wait until the first few hundred had finished eating and returned their bowls. During the first two months of our stay we were twice a week issued potatoes cooked in their skin. Periodical beatings of prisoners accompanied the food distribution. The Capos and the O.D. (Ordnungs Dienst — a sort of disciplinary police) were always able to find a reason: we did not keep the lines correctly, we advanced either too quickly or too slowly, we held the bowl too high or too low, etc.

We arrived back at the hut between 10-11 p.m. After dinner we were given by our "blokous" (as the Czechs used to abbreviate the word "Blockaltester") a ration of bread with a supplement for the next day. At the beginning, the daily ration of bread was about 500 gr, later 400, then 300 and even 200 gm a day; there was a supplement of 15 gm butter or margarine or 30 gm of sausage, artificial honey (Ersatz), cheese and other foods. This supplement, however, was never fully distributed, because "the blokous" who alloted the daily rations also had to live and it was an unwritten law that he was living at the expense of us ordinary prisoners. About a fortnight after our arrival we were registered and each of us was given a number which we wrote with white oilpaint on our coat and overcoat. My number was 115029. I believed in number 9, and my number ended with number 9. Would number 9 bring me good luck?

Winter started early. Towards the end of October and the beginning of November a thick blanket of snow had already covered the countryside and the first frost had set in. My shoes were in such poor condition that my toes protruded from my right shoe. In spite of that, I had to go on working in snow and frost. The frostbite on my toes of my right foot will always remind me of the winter 1944-1945.

Thus days and weeks went by as the food got worse and our physical strength diminished. Finally the greatest scourge of every camp found its way into camp: lice. During that time (20th November 1944) I

was enlisted into a transport of 450 men who had to leave camp No. 4 and were transferred to camp No. 1., situated 5 km. away. Conditions in this new camp were even worse than in camp No. 4. The regime here was much stricter; periodical beatings dogged every step; roll-calls (Appells) were held twice daily, in the morning and in the evening, and lasted much longer. Labour in this new working place (for a firm by the name of Motl) was much harder and the O.D.'s played havoc with us. Our huge "commando" returned daily to the camp with dead bodies or wounded people. Quantitatively and qualitatively food was worse than in camp No. 4. I worked for a few days in this murderous working unit; then I was placed into another group and until I was taken ill I rotated between four different working units.

Men died and collapsed at work like flies. Lice literally sucked our blood. There was a real plague of them and no way to get rid of them. Since Oswiecin I changed my clothes (after four months) for the first time. Another scourge appeared in the camp, which cut down even the strongest man — infectious diarrhoea.

The Czechs in camp No. 1 became rare; all my fellow-countrymen (looking like "muselmen" — candidates of death) had died or were taken to camp No. 4. This camp had been converted into a camp hospital, where typhus was widespread. The number of victims of this fatal illness was horrendous. This disease was spread by thousands of lice. For Christmas we were given a beautiful gift: a delousing station. At last we got rid of them. Delousing was repeated fortnightly. Only one who experienced personally this terrible scourge can appreciate the blessing of a delousing station.

(To be concluded)

FRANK KNOPFELMACHER — *A Conversation*

Earlier this year, the interviewer, Mr. Michael Danby, in correspondence with Dr. Frank Knopfelmacher who was abroad at the time, submitted to him a number of questions. Both the questions and answers are presented in the following:

Michael Danby: *Dr. Knopfelmacher, in 1965, you appeared in an article written by Jim Spigelman in "Venture", (the annual journal of the National Union of Australian Jewish Students) in which he dealt with the fight at Sydney University preventing you from taking a Professorship there. Since then, Paddy O'Brien's book "The Saviours" appeared and pointed to your intellectual influence on students emerging from Melbourne University through the 50s, 60s and 70s. What is it that you have sought to impart to your students, and have you been successful by your own standards?*

Dr. Knopfelmacher: My main aim with students has always been to teach the subjects for which I am most qualified, that is, philosophy, psychology, and social theory. Though I have become an "expert", I suppose, I do not believe that there is such an academic discipline. "Political scientists" are journalists who cannot write and need a captive readership for their garbage. I **can** write. In Australia I got into politics more or less by accident: I found myself in a university (Melbourne 1955) which was at the time almost totally dominated by the Stalinists, at least in the areas in which I was appointed to teach. They tried to destroy me and I fought back. I suppose that my Stalinist threshold toleration was pretty low, due to my past history, but in 1956, when I fired my first salvos, I didn't embark on something I **intended** to do when I came to Australia. The upshot of my activities at the time was the setting up of what amounted to as a political countercourse focussed largely, though not entirely, on Soviet and communist affairs, which were then presented in a particularly scandalous manner, in the Politics department. The communists retaliated and the result of their actions was severe damage to my academic career and the death of an invalid wife.

Dr. Frank Knopfelmacher is Reader in Psychology at the University of Melbourne. Michael Danby is currently Information Officer with the Victorian Jewish Board of Deputies.

I cannot judge the fruits of my labours. I suppose that some young men in key positions in the public service and in the media now may have received their ideological basis from me.

During the Vietnam war, the pro-democratic position could be stated in relative physical safety throughout the academy and supported by reasonable arguments. One person who did not like me much tried to mock me at the time by calling me **Defensor Occidentis** — defender of the West. I suppose, like the old Contemptibles and the Rats of Tobruk, this sort of abuse has now become — as we are all sinking, and more and more of us know that we are sinking — something of a badge of honour. On a nose-count, I think I influenced mainly Catholics, presenting a political alternative to Charlesworth then and to the National Civic Council, and also some Jewish anti-communists.

M.D.: *Your articles on universities may have prompted the serious re-evaluation of the academic world and more recently of the new Left-dominated student world. Entebbe, you argued, may have had the unintended consequence of spelling the end of the Australasian Union of Students (AUS). Four years later, the AUS seems totally paralysed and there seems to be a strong anti-totalitarian flavour on campus.*

But far from arguing that students (and indeed, academics) should stick to their books in their particular field of studies, you have argued "that universities should be the centres of critique — of intellectual debate . . . It is possible and legitimate to stick to one's narrow specialty and become what the German radicals call a ***fachidiot*** *— specialist imbecile". And you have argued against the Left's bid for intellectual hegemony based on the model of Gramsci. Is there not a contradiction?*

Dr. K.: I agree. My attitude to universities is personally ambivalent. My vocation which I love and which

I chose at the age of eleven is that of an academic teacher. Yet I also know that the group to which I belong — the academics — have done untold harm to the cause of human freedom and are today the principal agency of communist totalitarianism in the West. They are the fuilty men, certainly not the trade unionists. Universities are today the principal institutional centres of moral and social disintegration of free socieities. Concerning critique, yes, I believe that it is one of our prime tasks in universities. This is not the same as striving for hegemony of any one particular ideology, the task proposed to intellectuals by the totalitarian intellectual, Antonio Gramsci. Gramsci was both a noble and brilliant man as well as a martyr and an evil influence for he was in deep error. Good and noble people may err — they are the most dangerous seducers when they do. There is no contradiction in advocating critique, and opposing totalitarian indoctrination and the establishment of clerical monopolies, such as those which Gramsci envisaged.

M.D.: *Your fascination with Catholicism was, according to one writer, more an attraction to a way of life or milieu rather than to a body of propositions. Yet your split with the NCC-DLP complex, believing that serious anti-totalitarianism was being discredited by the NCC's "yearning for the catacombs". Even recently, you remarked that "the communist issue has been used recklessly and dogmatically for ulterior motives for years by hung-up religious fundamentalists in the NCC-DLP complex". You have since been called by NCC officials a rootless cosmopolitan, an adventurist, and a chief without Indians. Has this sharp political opposition to the NCC-DLP changed your attitude to Catholicism since the 60s?*

Dr. K.: My attitude to Catholicism is one of frequently admitted and never retracted personal and cultural sympathy. It is rooted in personal kinship determined by my ethnic origins in a Jewish community in a small town in central Moravia — Kremsier — where a closely-knit Jewish community existed in close symbiosis (based admittedly on business and politics rather than on religion) with the Catholic Church since the reign of King John of Luxemburg in the 14th Century. The letter of tenure by King John establishing a Jewish community in Kremsier was issued at the request of the Prince Archbishop of Olomous, whose main residence was Kremsier. My native district in Moravia is in an out-and-out Catholic area, in folklore, architecture, imagery and language. Culturally, I am, therefore, a Catholic, a born one, that is, for I did not choose my native district. The social structure of Moravian Jewish communities was **totally** different from that of the Polish shtetl, not only since the Enlightenment but for the last 600 years. It also differed from that of the German Jews. Bohemian and Moravian Jews were **sui generis** until the holocaust consumed them.

My attitude to the NCC was and remains political rather than religious. My cultural "Catholicism" helped, in that I had no hang-ups about their religion either way. It is not I, but they, who have changed. The cause was Vatican II. That ill-omened Council polarised the Catholic world, permitting the modernist Catholics to turn into de facto atheists and even communist totalitarians. And conversely, it produced a fundamentalist backlash among the conservatives (e.g. Archbishop Lefebvre) whose Australian variant included most of my allies. The fundamentalist backlash made Australian conservative Catholics politically non-viable in a culturally largely protestant industrial society. I had it out with them, in a friendly but firm manner, during the 1972 election campaign which they mismanaged catastrophically. There is nothing personal in all this on my side. If some of them now hate me, I can only conclude that they have never understood my reasons for working with them.

M.D.: *Early in 1977, you drew attention to Australia's reaction to the Indochinese refugees, to the racism of the far left and right. While Eric Butler (Chairman of the League of Rights) attacked you, you restated our "moral obligations to the refugees". Was Australia's reaction to the refugees any worse than that of other Western countries? Are we really "a pampered larrikin people, a sort of lumpen Rhodesia in the South Pacific"? What ought our attitude to the refugees be?*

Dr. K.: Concerning the refugees, Australia has special obligation, for unlike other countries, say, England or Germany, it was a participant (and a major one) in the Vietnam War, which it helped to lose. The refugees are, therefore, either our comrades-in-arms or their kinsmen seeking succour from the Peril which the Liberal-Country Party Coalition used to win eight Federal elections. They are splendid migrants, hardworking and intelligent, unlike many of the driftwood types making it here from the stable European socieites, such as Britain. For stable societies exude the unstable. Societies in the throes of socio-economic catastrophe and enemy invasion exude the bravest and the best.

M.D.: *Bill Hartley and his PLO-oriented Socialists have become a focus of hostility for the Jewish community. Do you think that his importance has been overrated compared with other issues?*

You were critical of Australian Jewry's handling of the orchestrated campaign by the Council of Civil Liberties' Secretary John Bennett to deny the Holocaust. Your analysis of the Butz/Bennett "Holocaust was a Hoax" stand exposed Bennett's purpose to turn the unprecedented Nazi genocide into a topic of legitimate historical "debate".

In your contribution on the 40th Anniversary of the Kristallnacht, you described it as "our sacred duty to defend a l'outrance, our only truly religious imperative — the State of Israel". In that speech, you predicted the anti-Holocaust-mongering of the Far Right. What should our response be to this new phenomenon?

Dr. K.: My attitude to Israel is determined by status as a Holocaust survivor — a solitary one, given a cousin or an uncle here and there dispersed over the globe. I am neither objective about it — for I do not want to cheat — nor do I wish to link it with the rest of my political commitments. I rejoice at the contingent fact that being pro-Israel and pro-Free World go together. They might diverge; unlikely but logically possible. I shall then try to serve two gods (which one can) by trying to make for dialogue between them.

For me, Israel is a huge monument to a destroyed existence of which my family's was among many. Our period of grace — the thirty-odd years when being an anti-Semite amounted to identifying with a defeated loathesome enemy — is coming to an end. The structure of the Jewish people and their habits, as well as their peculiar role in European history is bound to revive the "normal" attitude to Jews which range from mildly suspicious indifference to overpowering hate.

There are two answers which one must attempt though they are unlikely to succeed: personal assimilation and political assimilation. The latter is called Zionism — i.e. making the Jew statistically and psychosocially normal in his own land. Personal assimilation for a Holocaust survivor is both impossible and, if attempted, obscenely undignified. One's progeny is, of course, another matter. One's children should be given the choice of becoming either Australian "goyim" or Israeli paratroopers. The middle road is both repellent and leads to stigmatisation and, ultimately, Auschwitz.

Concerning Bill Hartley, I still remember the days when he was the darling of the Melbourne Jewish Left.

May I add, in consolation to my Jewishly and communally active friends that my (and Koestler's) program is quite harmless. For nobody will listen to us on things other than Israel, where we are not only on the side of the angels but on the side of the hawks among them. The horrors will come again.

M.D.: *When Willi Brandt and Bruno Kreisky sat down to honour Yasser Arafat, the New Republic bluntly described this tragic image as "Socialists and Cutthroats". Was this meeting not symbolic of Europe's "Finlandization" — its neutralisation between the hammer of the Warsaw Pact conventional military superiority and the anvil of Arab oil blackmail.*

Dr. K.: The Begin-Kreisky incident has two aspects: a confrontation between a neutralist Austrian Chancellor and a head of state whose country is threatened by a power bloc towards which the Austrian Chancellor tries to remain neutral. If the two politicians were Presbyterians or Frenchmen, the matter would rest there. Since they happen to be Jews, the inevitable element of comedy, induced by our lack of civility in public places had to come out, and for a brief period the world was entertained by a global replay of the Hollywood movie **The Sunshine Boys**, two cantankerous old Jews having a go at one another in public. It has nothing as such to do with Finlandisation, etc. The mutual dislike of **yekke** and **Ostjude** may have been an element, though I understand that Begin is very much a **prosce-pana** (a knightly "Polish gentleman") of pre-1914 vintage.

M.D.: *While in America, your review of Charles Reich's* ***The Greening of America*** *appeared in the Wall Street Journal; on your return to Australia, you wrote several shattering pieces on the collapse of morale in America during the Vietnam War.*

But recently, you said that the American Jewish liberal intelligentsia has become pro-America, prodefence. This was, you said, "because blood is thicker than ideology and if the anti-Establishment ideology of American Jews is going to result in the weakening or destruction of Israel your ideology tends to change". How extensive is this "turn" in America? President Carter's policies and pronouncements, particularly on Israel, don't tend to reflect this. His foreign policy, Brzezinski notwithstanding, is more what ***Commentary*** *called the "World According to Andrew Young", with the Ayatollah Khomeini in line for sainthood, the PLO a Levantine civil rights outfit, and the Cubans only teaching the Africans gymnastics. Are the neo-liberals the precursors of things to come or have the Chomsky's, Rubins, Berrigans et al mortally wounded the American Republic and the West?*

Dr. K.: I think that the American Jewish intelligentsia has done a lot of harm to the free world and to America in the past. Pampered in a free country, and especially privileged and over-protected, partly as a result of the Holocaust which consumed us but from which they benefited, (as a famous Jewish-American literateur Diana Trilling admitted), they failed to perceive in time that the main enemy is on the so-called Left. Since World War II propelled many of them into intellectually hegemonial positions, they could do a lot of harm.

I believe that the obvious dependence of Israel on the USA and the more openly antisemitic character of the Soviet regime has finally brought them up to date emotionally and politically. Since 1973, the American Jewish intelligentsia has been overwhelmingly, a force for the good. One Chomsky does not make a sewer.

M.D.: *You have argued that we need a de facto military strategic alliance with China to counter Soviet advances in Angola, Ethiopia, Laos, Yemen and Afghanistan. Why do theories that the Chinese leadership contains unstable factions and the "sudden" discovery of the totalitarian nature of the Chinese dictatorship not impress you?*

Dr. K.: Without Stalin's Russia, the democracies could not have defeated Hitler. Today's situation is analogous: without the reserves and the manpower of China, we cannot hold our own against Moscow. We just haven't got the resources or the will to go it alone. Also a major communist ally splits our very influential fifth column. It is either a loveless marriage of convenience between the greatest reservoir of technology and the greatest source of manpower, or else a sequential separate burial of the unwilling couple. Politics is not only the art of the possible, but morally, the defence of the bad against the worse.

M.D.: *Richard Pipes, Head of the Russian Research Centre at Harvard recently told a group of astounded Stalinists at a Melbourne University seminar that no-one in the Eastern Bloc believed in the New Soviet Man. He existed only in the fantasies of a diminishing number of Western Marxist intellectuals.*

To paraphrase Koestler, the ruling Soviet leadership consists of Gletkins rather than Rubashovs. The Andropovs, Ponomarevs and Sudiakarovs do not even have the moral advantage of unsullied intentions. They do not even believe in the appalling "summary of the ethic of Bolshevism (Marxism-Leninism). 'What vileness would you not commit to exterminate vileness. Sink into the mud, embrace the butcher, but change the world. It needs it.' " (Bertholt Brecht).

But what is the alternative on the Soviet scene? Solzhenitzyn autocratic clerical nationalism? Or the tough-minded liberalism of Sakharov?

Dr. K.: For reasons too long to expand here, the USSR must expand or perish. In its present form it is neither tameable nor liveable with, though it can be caged, as it has been for a time, by our intact First Strike Capacity. Solzhenitzyn is not an autocratic clericalist. He is a splendid Pravoslav Christian who does not always understand the Latin-AngloSaxon West, though he often does. An old Russian syndrome. Like all men, he is fallible. Like all orthodox Christians, he believes in the power of ideas and, hence, believes that erroneous views lead to bad policies. He is inclined to attribute Soviet evils to the prevalence there of of-

ficial Marxist-Leninist dogma. Sakharov disagrees: as a liberal, he is more sensitive to the deviously "functional" feature of ideologies, and attributes the Soviet evils to the vested interests of a power elite, rather than to ideology. I agree with Sakharov on this. The practical consequences of this divergence are small. Both men are brave fighters for freedom, and advocate a tough policy towards Soviet totalitarianism. There are theoretical differences between an orthodox Christian and a Westernised liberal. But there is complete practical consensus on action.

(References relating to this interview may be obtained by writing to Mr. Michael Danby at Australia-Israel Publications, 584 St. Kilda Rd., Melbourne 3004).

The Melbourne Chronicle thanks Mrs. Mina Fink for the donation.

The "Melbourne Chronicle" — Subscription Form

Name ....

Address ....

.... Postcode ....

SUBSCRIPTION RATES: $6 for 1 year (6 Issues)

Please send remittance to:

"Kadimah", 7 Selwyn St., Victoria, 3185

37th Anniversary of the Treblinka Revolt

(1943-1980)

Chaim Shtajer

The death factories of Treblinka were established in a beautiful little forest near Malkinia in the district of Sokolov. In 1942 I came there together with my family and my Jewish community.

I was standing naked near the so called "Bath house", when I was kicked and beaten by an S.S. man and pushed out of line. I was told to carry dead bodies from one place to another. So I became a porter to carry the corpses to the ovens.

I suffered, but wanted to remain strong so I could some-day make them pay for what they were doing to me I could only dream about it. Then in May 1943 the last transport from Warsaw Ghetto arrived — thousands of young men and women.

It happened that after gassing one large group, four young men survived the deadly gas. Unable to believe what I saw, I started to talk to them. They told me of the heroic fights with the Germans in Warsaw Ghetto. This gave me and my group moral support to start thinking and planning a revolt. We organized a secret committee, and decided to destroy this place. We needed explosives, and plenty were stored in heavily guarded storerooms.

One of us — a plumber Salzberg was called to obtain or duplicate the keys. An opportunity came as he was called for some repairs to the storeroom by an S.S. man. He made duplicates of the keys.

We organized three fighting groups: twenty men in each group. Dr. Leichert was in charge of all groups. He was a former captain of the Polish army. Active participants were: Dr. Chorazyski, engineer Galewski, engineer Sudowicz, Salzberg and Zella a young man from Czechoslovakia.

As fate helped us, we were ordered by the German S.S. to clean up the place near the ammunition storerooms.

For days we lingered around the storerooms, taking out boxes of explosives, machine guns and other ammunition, hiding and mixing these weapons among the rubble we had to clean up.

A Jew in charge of disinfectants poured 25 litres of benzine into his machine and with this he sprayed liberally wherever he could, specially the ammunition storerooms.

Three-thirty in the afternoon we reported to our leader that we were ready, and fifteen minutes later the first explosion occurred. We killed in this explosion the Oberscharfuhrer Kittner and the Kapo Kuba.

At the same time 25 grenades exploded, and to the sound of machine guns, fire started in all four corners of the camp.

With all our strength and with any weapon we had, clubs, boards, scissors, knives, we fell onto our tormentors and killed everyone we laid hands on.

The fight lasted three hours, in the end all of us who survived tried to escape.

Of 1,000 Jews, at the time of the uprising in Treblinka, only 20 survived.

All the Storms and Sun-Sets

by MARIA LEWITT

This story won second prize in the Short Story Competition conducted by the Zionist Federation of Australia and New Zealand in 1978.

'Israel', my mother would say, 'our poor, tiny Israel.' And whenever she did, it reminded me of a day long past, when as a young boy, I brought home a kitten — all scrawny, frightened, with dull coat and sad eyes. Mother fed it on milk and while it slurped voraciously, she looked at her freshly scratched arms and mumbled 'kitten, you poor, little kitten'.

There is something about my mother I can't quite understand. Her constant moaning, sighing, shuddering — her emotional overflows. Her very own mixture of contempt yet consideration towards people, even issues.

My childhood, when I think of it, was crowded with images. 'Horror stories', as my father called them. 'Stop it' he would urge. But my mother would just look at him in her specific mournful way.

'My son has to know', she would insist. 'I was told of pogroms, he has to know of Hitler and Our War.'

For she always refers to the Second World War as 'Her War'.

The pieces of jig-saw kept on sinking in my mind. Wretched people, hunger, army boots, finality of death, unheard of brutality, squalid streets.

'And what's more, we were having Literary Evenings . . . You know where? . . . In Warsaw Ghetto . . . What do you say now, you Ober Huhem?'

Fragments of a puzzle which was my parents' past.

On a day I told my parents I'll visit Israel, mother stopped in the middle of whatever she was doing, like a horse would stop suddenly when sensing danger. It took her a while before she set herself in motion again.

"It is all Israel needs. If it hasn't had enough trouble without you. All it needs is you."

'Mama' I tried to explain.

But she became a torrent. Pouring out her views of girls who couldn't find themselves husbands, of all drop-outs, of all heart-broken, spoiled, selfish, pigheaded, who belonged to my generation. Israel, the remedy, Israel, the answer for everyone. An escape route.

So when I arrived in Israel, I sent my parents a letter.

> 'That thumping of the heart', I wrote, 'the tears in the eyes and the urge to kiss the ground you told me so much about, didn't happen.
>
> 'The Israeli custom officer radiated just about the same amount of warmth as any other officer at any other international airport. Sure, it felt good to be let out of the claustrophic capsule after being cooped up in it for what seemed to be an eternity.
>
> 'As for my luggage, no problem. My rucksack proved to be not too heavy. The only item which weighs on me is the address book with names of your friends you instructed me to visit.
>
> 'I promise nothing. Will see how many I'll manage.
>
> 'It rained on arrival. Was met by your cousin Bertha. She fed me on chicken soup in the middle of the night. Her flat is stale and gloomy — like herself.'

I posted the letter and on the way to Jerusalem regretted sending it.

Tree covered hills. Mile after mile. Planted as a memorial to Six Million Martyrs of my mother's War. "Coniferous ones symbolize children", explained our guide.

Mixed trees, like a mixed crowd. Strong next to weak, tall to short, notable next to ordinary. Some, reaching to the sun, others pointing their arms down.

That willowy one would be my mother's cousin Janka, who managed to matriculate and worried because her feet grew too large . . . And that one on the side would be my grandfather who never trusted big crowds. So after all, he had set his roots down in Jewish Soil. A loner, not alone any more.

The faces, the episodes, the world which was, emerges.

Fragments, pieces, as always puzzling.

Shouldn't have really sent that letter. I wished I hadn't. And I also wished for the day when family groups will bring laughter to those tree-covered hills.

A new life in the shade of the forest, in the shade of their people. For now those hills seemed so very quiet and dark and dense and solemn.

Jerusalem was all I expected; gold and white, fascinating, interesting, intriguing, oriental and modern.

What I didn't like were TV antennas out of place in the Old City. And burning eyes looking at you from flat roofs.

Following you, following you.

What I loved were old olive-trees. Remembering King Solomon and the Temple. Still there. The trunks curved with furrows, dry, twisted.

Who leaned on you before, who sought your fruit, who dreamed in your shade, who plotted?

All the storms and sun-sets.
All the armies who passed you with a song, with guns.
All the prayers whispered by ardent lips, prayers of love, of concern, of revenge.

Those trees stirred my mind like mother's literary evenings.

I visited places, I visited my parent's cousins, friends. I kept on looking them up because my parents wanted me to meet them, or wanted them to meet me, or for whatever reason.

'You promise, you call on Borys? Is he handsome! I nearly fell in love with him myself . . . Good man, good friend. I hope Israel is kind to him.' — My mother's voice always in the background.

Borys lived in an old part of Tel-Aviv, far from sophisticated new quarters, far from the noise and glitter of Dizengoff.

Small groups of men, talking, gesticulating.
The streets, the houses — not always clean.
And old people, so many old ones; carrying almost empty string bags.
And shops, as if transplanted from Eastern Europe. Some locked due to the owner's military commitments. The displayed goods sprinkled with dead insects and dust. The note already curling up at the corners, as if stained with nicotine.

Borys' flat was small. He himself a head shorter than me. An old, greyish-bald man. His eyes alive, but just. Luckily his English was passable.

We sipped tea from tall glasses. He asked me if mother is still so beautiful, if father is still so head strong? 'What are your plans? If you want to settle here . . .'

'I don't. I simply came to see. That's all.'

'Pity' he said, his hands shaking. 'Yes, Ghetto. I often think of those days. When we were together, your mother, little David . . .' he pounced it at me.

'Who is little David?'

Borys picked up a cigarette, 'I should not be smoking' he apologised. 'So they never told you? Typical of them, dreamers, as always . . . I have to tell you now, no? In few words, your mother's first husband and their son were . . . how you say it? e-x-t-e-r-m-i-n-a-t-e-d? By Hitler's men.'

'Oh that. I knew it. Except for the name', I lied.

'Sure?'

'Sure.'' I drank my tea.

'We had our dreams, you heard about our dreams? Like the end of the War. To settle in Palestine, among our people . . . Not many lived to see this miracle happen.'

'You believe in miracles?' I felt numb, like when hit hard. Bruises and pain were still to come.

His wife set the table. A tactful woman, but impossible to remember. She served some food. I wasn't hungry. I told them I failed my exams.

'Big deal. I heard of bigger tragedies', Borys offered his sincere condolence.

'Funny, so have I.'

'You should see our young people. They have their studies disrupted by conscription all the time. It is much harder for them and somehow they manage.'

'I'll manage too.'

'I am sure you will. You are your mother's son after all. And your father's.'

A few days later, Negev. Whisked through in a comfortable bus. Sand, sand, sand. Crazy rock formations. Stones — big and small, huge and tiny, but stones everywhere. A few acres of cultivated land. Green, as I have never seen green before. Even greener, because the whole area around was so dull and hostile.

Kibutzniks. Growing eucalyptuses in the sand of the Negev.

I welcomed the gum trees and suddenly wanted to go home.

But I stayed. I kept my eyes open. I made myself see all. I wanted to chase away the image of my mother and her little son. I wandered through the deeply buried alleys of my labyrinthic self.

So when my parents argue, then stop when I arrive, is my mother's first life the cause? And when she cries because of me, is her little boy the true reason?

Jerusalem again. Military Cemetery. Rows of uniform graves, as if ready for inspection. Little variation in ages. From late teens to early twenties.

My contemporaries. Never to be heard, never to be known. Only in minds of their people and mine.

Visiting friends, relatives. Constantly urged to come back again. Endless cups of tea, endless advice, endless hospitality. Greater in their small flats than in our spacious houses. The tea always in tall glasses. A custom which must have been initiated during Polish, or Russian, winters, where a glass of tea meant to thaw frozen insides and hands at the same time. How typical of my parents' friends, to carry on the tea ceremony in the blasting climate of Israel. Why not beer instead?

Sonia with a wrinkled face, a dull husband, a funny girlish smile, two sons in the army and the best honey cake.

'I believe you knew my parents in the Ghetto?'

'Oh, yes. Your mother was the soul of our Literary Evenings. She told you about it? You know?'

'Yes, I was well briefed.'

No reference to little David.

'Some people like going back to their past. I don't. I rather look to the future. Unless you prefer to speak of your parents as they were . . . Painful recollections. Who needs them? You better tell me of them as they are.'

No reference to mother's first marriage.

The husband came to life only when I was leaving. He wished me Shalom. Sonia insisted on walking me to the bus stop, so we went down together.

'You want to see my roses? I want to show them to you. Come, follow me.'

Tiny patch of dry sand and a few half dead bushes.

'My husband wanted me to grow egg-plants. Practical. Maybe he was right. But once in a lifetime, I wanted to do something . . . unpredictable, foolish, beautiful . . . You like them?'

'Sure I do.'

'It took me a long time. Look, buds. If the hamsin leaves them alone, I will have my first flowers this year.'

'And if not?'

She stood there, looking from her roses to me, smiling her funny smile. 'I will start all over again. It's the only way, no? For me the whole Israel is like my garden. Hard to blossom, yet coming to bloom.'

Back on the plane. After stringent customs search. All my trinkets turned inside out and then repacked efficiently by a pretty apologetic girl.

Shalom, Shalom.

Tomorrow, home, tomorrow, my parents, and facing the future.

The roaring of jets. The stewardess serving food on plastic plates, smiling her plastic smile. People

queueing in front of toilets, or already stretched on empty seats. Some listening to the piped music, or drinking.

The view from my window is obstructed by a wing, can't see much. I lean in my seat. Images crowding my solitude, as always. Keeping check on wing.

Clouds shift, like the mist over Kinnereth. Unearthly light where everything might be possible. Quiet, only water rippling the surface. Sun penetrating, sending rays, sharpening lights, confusing shades.

Rounded Judean Hills, overlapping each other. Bedouins in their keffiyehs, followed by women, all in black and scores of children. One moment in full view, next, nowhere to be seen.

Sometimes a man on a donkey and a herd neither of goats nor of sheep. Must have been left by mistake by Noah.

The empty wilderness.

And in the Negev I have seen shapes, ruins, openings nobody else has seen, for my eyes have been open.

The mystic wilderness.

Had my parents settled in Israel, where would I have been? On the frosty slopes of the Golan Heights, on the sandy banks of the Suez Canal, or another name and age in the Military Cemetary?

Would I have walked hand in hand with my girl through Jerusalem Museum, or rushed home for Sabbath with a bunch of flowers for my mother?

Would I have taken the windscreen wipers off my car, just as a precaution, because at long last we were nation with all kinds of people, standing on our own feet, looking forward, so we must have our own thieves too.

I slept again, ate again, thought again. Crossed a dangerous zone between reality, reflections and dreams. I dreamt of my mother's shining knights turned into greying shaky old men.

Let the weather be kind to Sonia's sons and the guns remain silent for ever, so the boys will return to their mother's roses.

Let the old people's string bags never be empty.

And may there always be samovars next to Yemenite hookahs.

Let the new projects grow, even if every door must bear the name of the donor.

And let little David's memory stay alive in archives of Yad Vashem as a proof to those who dare to doubt the mass genocide which took place in my Mother's War.

The plane started to descend. The wing is active again, the jets screaming, or was it my inner voice?

I greeted the little boxes, the network of streets, even the traffic, all growing in size. Closer, closer to the ground.

We land on stable Australian soil. Home.

Customs, sliding doors opening then slamming shut. I catch sight of my beautiful mother and my strong-headed father.

All clear. Going through.

'Good to have you back, son, father's voice vibrating. Mother all over me. Kissing, hugging. 'Hi mama.'

'My son, My Ober Huhem,' she heaves. 'And how was Israel?'

'It was O.K.'

TRUTH AND ARTISTIC LICENCE

G. Goldberg

In the popular mind talent is incompatible with wrong-doing. Talent is a gift from the gods and is, therefore associated with wholesomeness. Hence the tendency to overlook human weaknesses in talented people. We also want to believe that they are less prone to bigotry and prejudice and when unable to ignore a display of bias, we try to rationalize it and look for excuses. With understanding and forbearance too, do we treat deviations from veracity in works of art. This is called making allowances for artistic licence. What might otherwise be described as distortion (or worse) becomes an "artistic truth", the latter presumably transcending mere adherence to factuality. Artistic licence is probably a good thing. Born out of a primordial desire to escape the harsh realities of life and of the need to appease the gods and induce them to intervene on behalf of mortal man, artistic expression tended to beautify and extol both the suppliant as well as the benevolent spirit. Thus artistic licence came to imply embellishment, addition of a touch of grace. With the exception in the case of art of the absurd and propaganda "art", artistic licence does not cross a certain point. It may embellish, it may present an exaggeration of actuality, but it cannot stand the truth on its head.

A skilfully written and produced play — "Bent" has recently completed a successful run in town. It is a play about homosexual love and the transformation of a young cynic into a considerate human being. Were it only that, one could agree with the experts that it is good theatre. Unfortunately, the playwright has introduced extraneous material which renders the play obscene. Before even seeing the play, one was given a jolt by the reviews. These mentioned briefly that the main character, in order to receive better food in a concentration camp (the play is set in Germany, after the Nazi rise to power) passes for a Jew. The jarring effect of this sentence set off the brain's protective mechanism with all the usual evasive rationalizations. The most acceptable was that the playwright, for some reason, sketched a single episode in which the

homosexual inmate on finding himself in a predominantly Jewish group of prisoners, pretends to be one of them in order to receive equal treatment at the hands of their capo.

Having seen the play, I realised that the imposture was not a minor feature of it, but rather a pivotal one. The main character discards his prison jacket with a pink triangle for one with a yellow star in order to receive better treatment, not at the hands of Jewish inmates but from the S.S. and capos with black triangles (habitual criminals).

What we know from eye-witnesses about the concentration camps, belies the plausibility of non-Jewish prisoners (presumably sane) attempting to survive in the guise of Jews. It is also an obvious untruth like that should become such an inordinately important setting for a play.

It is difficult to explain what artistic merit is gained by the introduction of a Jewish element into the play at all (including the greedy Jewish landlord); how the incredible notion that Jews were given preferential treatment helps to appreciate the real plight of homosexuals in Nazi Germany, and whether the same dramatic effect could not be achieved by making the main character more plausibly pass for a thief or murderer, since this category of prisoner by all accounts belonged to the camp aristocracy.

There are some theatre goers who claimed that maybe, in this or that camp (or section), Jews were treated less harshly than homosexuals; that this or that S.S. officer hated the latter more than the former; that in the thirties (in which the play is set), before the Final Solution was conceived, it was somehow different. But it is beside the point. The play was written and is being staged now, in the post-Auschwitz era. The use of earlier sporadic incidents of more lenient treatment of Jews (even if such could be confirmed), as the scenario of a play set in Naziland, becomes in view of the subsequent destruction of six million Jews, a perversion of the truth as well as an artistic lie.

And then, the actor who portrayed the principal character in the local production confirmed unwittingly the suspicion that 'though this be artistic licence, yet the is method in it'. He was quoted directly in a widely circulated publication as having this to say about the play: "I for one didn't know homosexuals were treated worse than Jews. I'm sure it's going to open many peoples eyes." According to the interviewer the actor went on to say that . . . Max (the main character) tries to convince the regime that he's a Jew, so he can have more privileges . . .

These are the words coming down to us from the lofty heights of Parnassus with the sound of authority of a pronouncement ex cathedra, no less. There is no nonsense here — none of that "artistic truth" and "dramatic effect" stuff. It's the truth, in the everyday sense of the word, and it's an eye-opener.

It could be argued (though not very convincingly) that the actor does not necessarily reflect the playwright's views and intentions. It is enough, however, that that's the way he perceives them, that that's the message that he, who portrayed the principal character, received and the play manages to convey. "Bent" is thus not merely a play which is making use of artistic licence for dramatic effect. Under its theatrical guise and in a subtle form it belongs to the genre of history revising writings.

"Ikh bin in Tremblinke nit geven". But, as a Jew I consider myself as one of those who by sheer accident alone missed being there, and as such I prefer to look for the truth about the Nazi camps to those who by sheer fluke survived "Treblinka" rather than to a playwright — however talented, or to an actor — however skilful, neither of whom could possibly have an inkling of what it meant being a Jew in Central Europe during those fateful years, let alone in a Nazi concentration camp.

Our forefathers erected a fence around the Torah. Likewise, we the generation of contemporaries of the Holocaust must erect a protective wall around its history. Every breach, however small, in this dam must be mended, lest the scum of revisionist distortion covers the memory of the tragic events. At present, only the survivors are best qualified to prevent that from happening.

"Bent" may not appear to matter that much — the enormity of the crime committed against our people is not diminished by the suggestion that a Jew may have received a less watery soup in camp. We know that many of the victims of the Final Solution were taken to the gas chambers directly from the cattle trucks, without being registered as camp inmates, and, thus without being given the opportunity to enjoy the relative "benevolence" of "poofter-bashing" S.S. officers and food dealing capos.

We know that. But will those succeeding us, know it, too?

No Jewish child or grandchild should ever have to rely on a fictional piece of writing about **any** aspect of the Holocaust for lack of recorded authentic survivors' testimony.

For their sake let us keep the record straight.

LETTERS TO THE EDITOR

In 1978, Chaim Potok, popular author of four earlier books (The Chosen, The Promise, My Name is Asher Lev and In the Beginning), published his history of the Jews entitled "Wanderings". A handsome volume, it tells of the Jewish people within the succession of civilisations that both harboured and oppressed them — from Mesopotamia and Egypt, through Greece and Rome, Islam and the medieval Christendom to the modern secular world.

The book is scholarly and rich in detail, but not above criticism. Below is printed an open letter to the author by Mr. Felix Rosenbloom delineating one notable shortcoming.

(Ed.)

AN OPEN LETTER TO CHAIM POTOK

Dear Mr. Potok,

My name is Felix Rosenbloom. I am 58 and I have been living in Melbourne, Australia, since January 1952.

I always enjoy reading the works of modern American Jewish writers, yours among them. I have read three of the four novels that you have written (the fourth, The Promise, is unobtainable here) and enjoyed them immensely. I consider you a gifted and exciting novelist, with a fresh and original style, you know your subjects intimately and write about them with great feeling and warmth. No one could doubt your deep knowledge of Jewish History and heritage, as well as of the other great civilizations which have influenced the progress of mankind.

Some time ago, I purchased a copy of your first non-fiction book **Wanderings,** and hungrily commenced reading and admiring this very large volume. I feel that the book is meticulously and painstakingly planned and is magnificent as far as the narrative, design and illustrations are concerned.

Nevertheless, I would like to take issue with you about one particular aspect of your book, an aspect that hurts me deeply and will undoubtedly hurt many more. The passage in question is your treatment of the Holocaust, the end of European Jewry.

In the first three books of the volume, you narrate, very eloquently and in great detail, the story of the Wanderings, from Sumer to the Promised Land; through Egypt and the Exodus to Canaan with ensuing Statehood and then exile to Babylonia; through Classical Paganism, Islam and Christianity, towards Secularism of the Modern Era.

In book IV, "Inside Modern Paganism" you continue to narrate absorbingly, although more hurriedly, the story of the Modern Era. Within these last 64 pages you manage to spin the gripping tale of Jewish life in Europe.

Near the end, (p.377) you start to describe, with great love and care, the story of Zionism. Beginning with the "Hibbat Zion", Pinsker then Herzl, you continue in great detail with the rise of political Zionism until the Balfour Declaration and further developments until 1939 (p.388). Altogether, this part takes you over ten pages, out of which you allow seven for Theodor Herzl, his road to Zionism and his search for support of his idea among the wealthy and might of his time.

Immediately following, on page 388, is your description of the Holocaust. It takes you **the grand total of seven lines** — followed by four lines about how your family reacted to that event. That is all the space, Mr. Potok, that you have allowed in your large, lovingly written and beautiful volume, for the six million Jews who perished in Europe, during the Nazi era.

Please do not misunderstand me. Although I am formally not a Zionist, I do love Israel, I do care for it very much and will always support it. However, it is an indisputable fact that the Great Powers in the United Nations, granted Israel's Nationhood in November 1947, partly as a "Wiedergutmachung", for what they, the world, felt was their co-responsibility for the six million dead Jews.

Are you, perhaps ashamed to write about them because they were the "gentle Jews", in whom you do not believe? Has it ever occurred to you, Mr. Potok, that it was only an accident that you, personally were not among those "gentle" Jews? The simple fact is that your parents were lucky to gain admission to the U.S.A. They, the "gentle" ones, couldn't manage to get out of Europe between the Wars because the world was closed to them, even Palestine under the British Mandate.

In the Hagaddah we repeat every year: "Because of what the Eternal did for **me,** when **I** came forth from Egypt". Why don't you and all the other Jews who weren't **there,** feel the same about the Holocaust? Is it, perhaps too painful to write about the total passivity of most of the American and English Jewry, during those tragic years?

I do hope that my criticism does not offend you, Mr. Potok. I'm sure that you owe an explanation to the many thousands of ghetto and camp survivors, most of whom have great respect for you as a person and admire your undoubted talent as a novelist.

Yours faithfully,
Felix Rosenbloom

THE DUNERA INTERNEES

I was amazed to read in Rabbi Dr. H. E. Blumenthal's Letter published in the Melbourne Chronicle, of June-July 1980 issue No. 3 (23), statements and references to myself and to two of my books, also quotes supposedly from them which do not even exist.

1) Blumenthal writes: ". . . Patkin . . . apparently succeeded in "putting over" Australian Jews that he had been the founder of the Jewish Day School in Melbourne . . ."

   On page 3 in my book "HERITAGE and TRADITION", the first paragraph of Chapter 1, begins "A Jewish Day School was in existence in Melbourne for thirty years, between 1862 and 1895 . . ." That school was founded 40 years before I was born.

If, however, Blumenthal refers to Mount Scopus College, which opened its doors as a Day School on February 7, 1949, I suggest he shall look at page 5, par. 6, of the same book, where he will find: "In November 1933, at a meeting of the Ivriah Society . . . I introduced a resolution to start a Hebrew day school . . ." In other words, it took almost 15½ years to bring the idea expressed in this (my) resolution into reality.

How it happened and what transpired, Blumenthal can find in the book itself if he will read it attentively. I still have in my possession a letter from Rabbi Blumenthal, received from him on 9/1/1947 (quoted in my book on page 95) which reads in

part: ". . . just as a 'silent observer' let me express to you my sentiments of the idealistic tenacity of purpose that marks your perseverance for a Jewish Day School . . ."

I still have **all the documents,** on the basis of which "HERITAGE and TRADITION" was written.

2) Referring to a review of my second book "DUNERA INTERNEES", Blumenthal states inter alia ". . . Mr. Warren Usden in the 'Jerusalem Post' of 21.12.1979, has written a devastating review of the book depicting it as an altogether disappointing 'Chronicle' . . ."

Rabbi Blumenthal does not care, apparently, to realize that any reviewer has the right to express an opinion and in case of Warren Usden's review, the latter writes in part: ". . . Instead of presenting a straightforward narrative, the author relies on reprinting personal testimonies . . . as the statements often overlap and sometimes contradict each other . . ." This was the idea of writing the book — to tell the personal impressions and reactions of as many individuals as possible, be they academics, artists, religious, atheists, Zionists, communists, young boys, old businessmen, Rabbis, etc. etc., who spent together two months on the hell-ship "Dunera" and then in camps, in Hay and Tatura, in Australia.

Rabbi Blumenthal, it seems to me, for reasons known to himself, did not quote from Usden's review: ". . . Patkin deserves credit for highlighting a little known episode of World War II . . . crucial observations are made but left unexplored, important questions are suggested but left unanswered. However, Benzion Patkin has earned our gratitude for his personal efforts to free the internees."

I agree that many observations and important questions about the Dunera and other episodes of World War II have yet to be explored and answered.

3) Referring to release of internees to proceed to Eretz Israel, Blumenthal states, inter alia: ". . . The day after my release, I made my most urgent business to solicit the aid of the various Jewish authorities . . . to solve our problems . . . Although I was personally in possession of a non-quota certificate for Eretz Israel . . . this prompted me . . . after having secured promises for the first three groups, to press the Zionist Federation to help obtain certificates for the remaining group, albeit a smaller fraction of less than 100 . . ."

a) The smallest group to leave for Eretz Israel numbered 13. It boarded the ship at Port Melbourne on March 22, 1942.

b) The largest group numbered 37 men who boarded the ship at Sydney after spending some days at a camp in Liverpool (See pages 168-169). Altogether, about 150 internees migrated to Eretz Israel between March 1942 and mid-1943.

c) Blumenthal did not obtain his release from internment until about March 1942, one year after I had already received certificates for as many as wished to emigrate to Eretz Israel. There was also the problem of shipping, accommodation availability for civilian passengers, as well as other difficulties. It must be remembered, it was the worst period of World War II.

d) Any letters, cables, telephone calls, messages sent or delivered to the Zionist Federation by anyone from anywhere between March, 1941 and February, 1945 had to be sent to me and/or received by me. No letter or any other approach by Blumenthal about certificates for migration to Eretz Israel was received by the Zionist Federation at that period of time.

4) Rabbi Blumenthal accuses me of an attempt to slander him and quotes a paragraph which does not even appear in the book. It reads (in his letter): "Rabbi Blumenthal misled the Jewish Community and the internees by stating that no help would be forthcoming."

Whilst I do not wish to enter into any correspondence with Rabbi Blumenthal, I wish anyone to point out to me on which page in my book appears the quoted sentence.

5) Rabbi Blumenthal remarks in the last paragraph of his letter about: ". . . Patkin's self-glorification . . . whilst he has done nothing whatever regarding the release and fate of the . . . former Dunera internees."

Whilst I never claimed having done much, little or nothing, the answer was given by nearly 120 ex-internees who live in Israel — some of those who migrated there in 1942-1943 — when they filled one hall at Beth Sokolow in Tel-Aviv, on Sunday, December 23, 1979 where I was guest speaker. Only those who are no more alive or very old and sick could not come to the never-to-forget Mifgash (Reunion). All bought my books. Rabbi Blumenthal was also invited but did not come.

6) My last comment is that whilst Rabbi Blumenthal's letter is full of slanderous, defamatory and untrue statements, I do not intend at present taking any action against anyone. I wish, however, to point out that my book THE DUNERA INTERNEES (nearly 6000 copies) was practically sold out within a short time after publication (September, 1979). A couple of hundred copies are held by the publishers for special orders.

Blumenthal may be interested to know that 6 newspapers in Israel, 23 newspapers and journals in Australia and, at least 10 or 12 in England, Holland, United States and elsewhere have serialised and/or favorably reviewed the book. And in addition, I personally received most complimentary letters and telegrams from many parts of the world, including Australia.

Yours faithfully,
BENZION PATKIN

THE CLOWNS

by Shoshanna Keller Corrin

I sometimes wonder if it is possible to change one's character? Probably not. Perhaps modify, rather than change? Temper your excesses of spirit, your wild enthusiasm, your impetuosity. But how to do all that without destroying the poem in you? The yin and the yang out of balance.

My destiny, inescapable. I don't will it; it just happens. A clown in Bombay: when the elastic snapped as the call was announced, "Will all passengers travelling to Rome on Flight 981 please board the aircraft." So I tied a knot. Lost my suitcase. Arrived in Rome clutching my pants.

Tumble around the world's arena. Trip over your feet. Adjust your falling pants. Do a somersault. Grin. Turn your bitterness into a joke. Be a good trouper; entertain people; some will laugh with you. Forget the others. Self pity is emotional blackmail. Effective though, if you're a clown. In fact, it's expected of you. Tears and laughter. The trembling lower lip, as appealing as a small child's endearing smile emerging through the tears. But maudlin in an adult; ridiculous. Unless you are a professional clown.

How Joel laughed when I told him of my discovery. How, after fifty years I suddenly realised that I was a clown; had been a clown for most of my adult life without knowing it.

'Stop it!' he said. 'You're killing me! I'm not allowed to laugh. I've just had my stitches out. It hurts to laugh.'

I could see him on the telephone, holding his stomach, covering the sutures protectively with one arm.

'I've got to go now,' he laughed, and winced. Not in revelation. He didn't realise that I only wanted to stretch out my hand across the wires to touch his clown's soul.

He, with the deep furrows along his cheeks and his wide mouth and humorous eyes. I, with my nose. Two clowns ought to recognise each other across the wires. Even if it's out of professional camaraderie. Recognise the space between the trapeze swings, the grit in the sand as we tumble, the laughter of the crowds, the smell of greasepaint with which we mask ourselves.

He walks out into the garden, picks an overblown rose, plucks its drying petals, dropping them along the footpath as he saunters down the long silent street. Remembering his entertaining days, the smart women, the perfumes, the bars in foreign ports. Blue Moon and Summertime. The Rabbi act: dinner jacket worn back to front and a borrowed Homburg. Flicking the lead, metres of it, like a lariat about his prancing feet, holding the microphone with his other hand. And the laughter. And the clapping.

And the emptiness after the trip when there were no more ships. The space between the last peak on the chart and the zero dive into despair, until the angel appeared in white muslin, standing there under the marquee.

Then the space closed in, shrank around your contracting heart and you said, 'This woman is mine. This is my Eve. This, my garden.'

So they gathered the fruit and laughed while the birds circled above their heads, and they sank their teeth into the peaches and apples and plums until the trees were bare in the winter when the space came back, and you felt like a clown after the show when the crowds have departed, and you face the mirror as you wipe off the paint.

'You fool,' you say. 'You clown. How could you believe in miracles? In a Garden of Eden with no serpents. In everlasting summer with no nimbus clouds to darken the skies of your hopes?'

You innocent child, I weep for you as I weep for myself, for my lost childhood, for my dreams. But you know that there's got to be winter before the spring and the buds, before the summer and the fruit and the filling in of the wide deep space. It's a part of the game, the circus game.

Imago

The face in the figured ground, familiar sensual face,
faun angel from some Leonardo corner,
eyes side-long, damp tendrils of hair twining
to take me,
I see you, familiar and feared,
an ordinary angel, masked
as my daemon, unaware and smiling.
I meet you, you don't know me, gentle, uncomplicated,
liking me, not recognising
what I expect from that disguise you wear.
Which is? I don't know. I am afraid of you,
of your complicity, in pact
to tear the feathers from those angel wings
and sly-eyed sink the spirit in the flesh.

But wings . . . Their weight and spreading
at my shoulder,
ready to launch myself on Heaven . . . Yet I sway,
I'll lose my footing if I learn to fly.

Cry

Angels ineffable, I call your names,
Azrael, Michael, Raphael.
He has need of your wings about him.

To shelter against knives, rigors, vomit,
the wise physicians,
denials, the iron, the unction.

Dark feathered hide the abyss.
Pull Death over his head
warm, like a mother's womb.

Barbara Giles

Yom Kippur

Karen Marisa Cohen

Alone
with guilt and puzzled mind
she sat
and wondered why she felt
confused and strange
alone
with guilt
at all.

Every year this day came round
And every year she sat with mother
listening — she listened.

The clothes were new
The words the same
The faces holding back emotion
just as though a smile would
give hypocrisy away.

And then outside the hungry ones
Complaining that the day was slow
Who do you fast for anyway?
That's what she'd like to know.

She felt alone with what she felt
and showed her feelings openly
For the hundreds who denied theirs
were so dutiful and sad.
Guilt-ridden they protected children,
told them they must fear and ask
forgiveness for their thoughtlessness,
their lack of tact, respect for elders . . .
Can you tell a child you're right?
You — projecting disillusion
You — who cannot free yourself
From hang-ups long implanted there . . .
How many can respect the children
Born into a different time
With ideas that are not the same
Thank G-d?

And down below her father praying
brothers praying
strangers praying
Well, she wonders, which one gives
a thought to what he's saying?

Around her ladies talked
Then they reclined to cast a solemn face
As though this were the way they should appear
upon this day.

Alone
she thought about religion
No more guilty for her thoughts
and eager to express herself
to those with open minds.

And those who couldn't cope
with confrontation
would just block her out
would never think of reasons
for the empty seat they saw.

Judgmental they would peer across
tutt-tutting at the vacancy
condemning what now threatened them
condemning
without trial.

And pity was expressed
towards the mother
trying hard
pretending
no
she didn't hear them scorn
in whispers
of rejection.

Alone
with guilt and puzzled mind
she sat
and wondered why she felt
confused and strange
alone
with guilt
at all.

burlon hosiery pty. ltd.

MANUFACTURERS OF MEN'S, LADIES' AND CHILDREN'S SOCKS

408 LYGON STREET, EAST BRUNSWICK, VIC. 3057

Telephone: 387 1433

Our firm extends best wishes to all our customers, friends and relatives, for the New Year.

Haross Press

COMMERCIAL & COLOUR PRINTERS

אייגנטימער:

הדסה און שמעון ראָזענבוים

232-234 HIGH STREET,
NORTHCOTE, VIC. 3070

Best wishes to all our customers, friends and relatives, for the New Year.

bachelor's

modern clothes for men

RETAIL DIVISION OF SIX LITTLE TAILORS PTY. LTD.

231-233 bourke st.,
melbourne, 3000
phone: 63 3183

Best wishes to all our customers for a happy and prosperous New Year.

UNITED CARPET MILLS PTY. LTD.

Manufacturers of
HIGH QUALITY TUFTED BROADLOOM,
AXMINSTER, WILTON

5 AUSTRAL AVENUE, PRESTON, VIC., 3072

Telephone: 480 1333

M. RECHT ACCESSORIES

TRIMMING FOR THE CLOTHING TRADE
126-132 FLINDERS LANE, MELBOURNE, VIC. 3000
Telephone: 63-7457, 63-8583

☆

HAPPY NEW YEAR
to
FRIENDS and CUSTOMERS

S. ERLICH

PTY. LTD.

IMPORTERS • MANUFACTURERS
DISTRIBUTORS

of

FOOTWEAR

563 VICTORIA STREET,
ABBOTSFORD, VIC. 3067
Telephone: 42-0758

צום נייעם יאָר

ווינטשן מיר משפחה און פריינד

אַ געזונט און גליקלעך יאָר

מר. און מרס. קינדערלערער

מיר ווינטשן

מדינת ישראל און דאָס יידישע פאָלק

אַ יאָר פון גליק, פרייד און שלום

מאַלטשע און חיים בראַון

געזונט און גליק

ווינטשן מיר אונזערע קרובים און פריינד

צום נייעם יאָר

משה און סטעפא ראַבינאָוויטש

Goldy's

COFFEE LOUNGE and RESTAURANT
CONTINENTAL MEALS SERVED

212 LITTLE COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000

For bookings phone: 63-1034

אייגנטימערס:

צעשיא און אברהם גאָלדבערג

ווינטשן קונים, פריינד און משפחה

אַ גליקלעך יאָר

האַרציקע ניי־יאָר ווינטשן

פאַר משפחה, חברים און פריינד,

זאָל זיין אַ יאָר

פון געזונט און פרייד

רוזשקע און מיעטעק בוטלינסקי

ROBERT REX

MEN'S OVERCOATS

Makers of High Quality,
Hand Tailored Men's
Wool Top Coats and Raincoats

**4th Floor, 360 Little Bourke Street,
Melbourne**

ווינטשן פריינד און קאַסטימערס

אַ גליקלעך יאָר

PHONES: 380-5723; 380-8776

BON-FOOD COMPANY

PTY. LTD.

G. WEINBERG

MANAGING DIRECTOR

**51 WESTON STREET, BRUNSWICK, VIC. 3056
MELBOURNE, AUSTRALIA A.H. 53-5477**

ווינטשן

אלע אונדזערע קאַסטימערס

א גליקלעך ניי־יאַר

— פֿאַרוואָס טאַקע נישט? איז מען מיט יענעם מסכּים געווען.

— זי וועט פֿאַרשטעקן די סטודענטקעס אין וועסטל קעשענע מיט איר שׂכל, מיט איר אינטעליגענץ...

אין דער מומע רייצעס פּנים — האָב איך געקאָנט זען — שפּילן די קאָלירן, ווי אין אַ רעגנבויגן. זי נעמט אָטעמען אַביסל האַסטיקער, אַביסל טיפֿער, אירע אויגן טוען אַ גלי מיטן פֿייער פֿון צעגליטע קוילן. מ'קאָן פּילן דעם ברי...

ווען עמעצער ביי אונדז אין שטוב האָט נאָכער דער־מאָנט די מומע רייצע, האָט ווי אַן עכאָ געגומען אָפּקלינגען — האַו דו יו ספּעל איט...

עפּעס איז „האַו דו יו ספּעל איט" געוואָרן ווי אַ צווייטע נאַטור ביי דער מומע רייצע.

גענומען האָט זיך עס דערפֿון, וואָס צוליב ריקלעס גראַדואירונג איז די מומע רייצע אַריין אין די ביכלעך; גראַמאַטיקעס; שעקספּירן — און ווען נאָר ריקלע איז גע־ווען אין דער היים, האָט מען נישט געהערט עפּעס אַנדערש, ווי — ריקלע: האַו דו יו ספּעל איט?

אַלע סימנים — קאָן מען זאָגן האָבן געוויזן, אַז די מומע רייצע קלייבט זיך אָפּצוטאָן דער וועלט אַ קאָטאָוועס — און ווערן אַ סטודענטקע.

ביים פּעטער אהרן איז זי איבערנאַכט געוואָרן אַ פּראָפֿעסאָר — אַזוי האָט ער טאַקע גערעדט צו מענטשן.

— זייט וויסן — מיין ווייב, דער פּראָפֿעסאָר...

עס איז טאַקע מעגלעך — אַז די מומע רייצע וואָלט דער וועלט אויף צולהכעיס — געוואָרן אַ פּראָפֿעסאָר. נאָר אַז ריקלע האָט פֿאַרלוירן דאָס געדולד צו דערקלערן דער מאַמען: האַ דו יו ספּעל עט — האָט זי איר, אויף קאַ־טאָוועס אַ פֿרעג געטאָן:

— צו וואָס מאַמע דאַרפֿסטו דעם אוניווערסיטעט — זוכסט דען אַ חתן?

ביי דער מומע רייצען — דאַרף מען וויסן — זענען נישטאָ קיין פֿראַגן, אויף וועלכע זי זאָל נישט קאָנען ענטפֿערן.

— איך וויל טאַקע זען — פֿאַרוואָס מיין טאָכטער האָט עפּעס נישט געקאָנט געפֿינען אַ לייטישן בחור, צווישן אַזוי פֿיל פֿיינע סטודענטן...

— דיין טאָכטער — מאַכט ריקלע — דאַרף נישט קיין חתן — זי האָט שוין...

אָט דאָ איז די מומע רייצע געבליבן אָן לשון. שטום ווי די וואַנט. היטער אירע פּלייצעס אָן איר וויסן. שוין. אָפּגעטאָן. הפֿקר מיטאַמאָל.

אָבער דאָס איז נאָך נישט געווען ס'ערגסטע. ווען ריקלע האָט אהיים געבראַכט דעם בחור, האָט זיך אַרויס־געוויזן, אַז נישקשה — אַ פֿיינער בחור. נישט מער: ער איז אַמאָל געווען אַ סטודענט און היינט איז ער אַ טעקסי־דרייווער.

אַזוי האָט אים ריקלע פֿאָרגעשטעלט.

און פֿאַר זיך אַליין האָט ער בחור געענטפֿערט:

— ביין — זיין טאַטע פֿאַרמאָגט נישט קיין פֿאַבריקן און נישט קיין געשעפֿטן. ער איז אַ גענז־פּיטער...

אפֿשר וואָלט די מומע רייצע עס פֿאַרגעבן, נאָר געזאָגט האָט ער עס אין אַ טאָן, פֿון וועלכן מ'האָט געקאָנט מיינען אַז ער גיט ראָטשילדן אַ גמילת־חסד...

די ריכטיקע חתונה האָט זיך אָנגעהויבן, ווען ריקלע האָט איינגעפּאַקט אירע קליידער, און זיך אַרויסגעצויגן פֿון דער היים.

— אָן אַ חופּה? סתם אַזוי? ווי וועט דיין טאַטע אויסזען צווישן מענטשן? אויסגעהאָדעוועט אַ טאָכטער, געגעבן איר פֿון שענסטן און בעסטן — צוליב וועמען האָט דיין טאַטע אָפּגעהאָרעוועט אַ לעבן, אויב נישט צוליב דיר?

כאָטש די משפּחה איז געווען דעם פּעטער אהרנס — האָבן זיי דאָך געהאַט גרויס רחמנות אויף דער מומע רייצע: זי איז עפּעס אַראָפּ פֿון דער מראה; עפּעס קלענער גע־וואָרן. איר אויסטערנהעט זיך — איז שוין נישט געווען דאָס אייגענע, ווי אַמאָל. זי כאַפּט זיך אָן אָן דעם פּעטער אהרן ווי אַ טרינקענדיקער כאַפּט זיך אָן אַ שטרוי...

מען קען זאָגן: ריקלע איז געווען אַ קאַלטער גזלן:

— דערוויל מאַמע, וועלן מיר ווינען אַזוי. מחמת איזיס ווייב וויל אים נאָך קיין גט נישט געבן — אָבער זיינע צוויי מיידעלעך בלייבן מיט אונדז, און איך אַליין...

✶

דער פּעטער אהרן האָט זיך ארומגעזען, אַז אויב ער טוט נישט עפּעס — איז אויס מיט דער מומע רייצע. אוודאי האָט ער געוווסט דעם זאָג: אַז וואָס די אויגן זעען נישט — טוט ס'האַרץ נישט וויי — אָבער ווי מאַכט מען פֿון אַ זאָג — אַ תּכלית?

איך האָב שוין דאַן געאַרבעט ביים פּעטער אהרן און מ'האָט זיך געקאָנט אויף מיר פֿאַרלאָזן — אַזוי האָבן מענטשן געשעצט דעם פּעטער אהרן. ער אַליין האָט אויך געזען, אַז ס'איז פֿון מיר אַרויסגעקומען אַ לייטישער בעל־מלאכה. נאָר אויף יעדן פֿאַל — האָט ער אריינגענו־מען אַ מענעדזשער, אַ געשעפֿטס־פֿירער פֿון דער זעלבער בראַנזשע.

פֿאַרפּאַקט די טשעמאָדאַנעס — און אַוועק קיין אויס־לאַנד. אַ ניט — איז שווער צו זאָגן, וואָס פֿון דער מומע רייצע וואָלט געוואָרן...

דער נייער דור

מיר באַגריסן — און באַוווּנדערן — דער משפּחה באָטוויניק פֿאַר זייער עקשנות און אויסדויער ביים אַרויסגעבן דעם פֿיינעם אילוסטרירטן זשורנאַל — פֿאַר קליין און גרויס.

דער נייער נומער (וועלכן ס'האָט אונדז געבראַכט דער פֿר׳ באַנאַ ווינטער) איז נומער 3 — ווינטער־פֿרילינג זומער 1980.

די משפּחה באָטוויניק וווינט אין מאָנטרעאַל און זייער ליבע צו יידיש איז אין לשער.

וועלדער; ערשט אָנגעהויבן פֿאַרלייגן א סטאָלער־קאָאָפּעראַטיוו. איר האָט אַן עשאַלאָן אַראָפּגעבראַכט פֿון טיף רוסלאַנד, אין דער גרויסער שטאָט, ווו זי האָ געהאָפּט צו געפֿינען איר משפחה. אָבער אויסגעפֿונען האָט זי — אַז זי איז אַ קײלעכדיקע יתומה. דער פֿעטער אהרן האָט געהאַט מער מזל: געבליבן מיט אים זענען אין וואַלד אַ ברודער און א שוועסטער. זענען זיי אַלע געוואָרן איין משפחה.

האָט דאַן געקאָנט זיין אַ רייד פֿון אַ חתונה מיט אַ פֿאַרנעם? זי האָט געוואָלט אָפּכאַפּן. ריקלעס חתונה וועט שוין אין איין וועגנס זיין אויך אירע — אַפֿילו דאַן — ווען קיינער וועט דערפֿון נישט וויסן. בלויז זי אַליין וועט עס פֿילן. זי האָט געפֿיבערט פֿון דערוואַרטונג, ווי אַן אמתע כלה־מײדל דאַרף פֿיבערן. כאָטש אַליין דערמאָנט זי זיך גאָרנישט, צי זי האָט יאָ, אָדער נישט... עס וועלן זיין צוויי כלות — און בײדע וועלן פֿיבערן איבער עפּעס אַנדערש...

מען האָט געדריקט הענט. דער פּראָפֿעסאָר האָט גראַטולירט מר. אהרנסאָן פֿאַר דער געראָטענער טאָכטער, און צו דער מרס. אהרנסאָן האָט ער געטאָן אַ לייכטן שמייכל, וועדליק דעם מנהג פֿון דער מדינה, ווו מען איז נישט מחויב צו געבן דער פֿרוי א האַנט, און מ׳קאָן אָפּקומען מיט א לייכטן שאָקל מיטן קאָפּ.

דער מומע רייצען איז עס, פֿאַרשטענדלעך נישט געווען צום האַרצן, וואָרעם אַלע וויסן דאָך, אַז ריקלע איז איר טאָכטער. אָבער אײנרייסן מיט א פּראָפֿעסאָר איז נישט געווען איר דרך. פֿאַר אַ פּראָפֿעסאָר דאַרף מען האָבן דרך־ארץ. און — ער ווייס נישט — ווער ס׳איז ווער אין דער משפחה אהרנסאָן — דאָס איז נישט זיין שולד. זי האָט קיינמאָל נישט געהאַט די געלעגנהייט, צו לאָזן אים וויסן.

ריקלע האָט זיך געקושט מיט דער מאַמען, און דער מומע רייצען איז אויסגעקומען, אַז מ׳קושט זיך שוין נאָך דער חופּה, אַז אָט באַלד וועט ציליך אָנהויבן דרייען דעם פֿילם פֿון דער מומע רייצע, ווי זי פֿירט ריקלען פֿון דער חופּה; ווי זי וויזט איר אָן, ווי אַזוי צו צעשנײַדן דעם חתונה־קוכן פֿון די פֿיר שטאָקן. די מזל־טובֿן הילכן אין אירע אויערן צוזאַמען מיט דער מוזיק פֿון אָרקעסטער...

דער פֿעטער אהרן האָט געפֿירט דעם „וואָלוואָ" — וועלכן מ׳האָט ספּעציעל צו דער געלעגנהייט געלאָזט אויסרייניקן פֿון די פּעקלעך צייכענונגען; פּרייז־קוראַנטן; האָלץ־מוסטערן און אַנדערע ביזנעס קלייניקייטן וואָס האָבן זיך דורך יאָרן אָנגעזאַמלט.

מיר האָבן שוין געוואָרט אויף זיי אין רעסטאָראַן, כדי צו באַגריסן דעם דאָקטאָר וואָס איז נאָר וואָס אַרויס פֿון נאָדל.

דאָ, זעט איר — וואָלט איך זיך שוין יאָ איינגעשטעלט עודת צו זאָגן — אַז די מומע רייצע האָט שטאַרק הנאה געהאַט פֿון דעם טאַראַראַם; פֿון דעם פֿיינעם כינעזישן עסן; און אויב עמעצער האָט דעם גאַנצן אָוונט נישט אויפֿגעהערט צו רעדן, איז עס געווען די מומע רייצע. אגבֿ — זי אַליין האָט זיך דערצו מודה געווען...

דער פֿעטער אהרן האָט געטאָן ס׳זייניקע: ער האָט געגעסן וויין אין די גלעזלעך און געהאַלטן אין איין מבֿינות זאָגן אויף זייער געשמאַק.

דער חיות איז דער מומע רייצען אויסגעגאַנגען — עמעצער זאָל איר אָנווינטשן, אַז זי זאָל מיט מזל פֿירן ריקלען צו דער חופּה. נאָר די גאַנצע משפחה האָט עפּעס אָנגענומען א מויל מיט וואַסער, ווי זיי וואָלטן גאָר פֿאַרגעסן אַז דאָס איז ריקלעס שמחה — און וועגן אָט דער קיצלדיקער פֿראַגע געמאַכט דעם גרויסן שוויג. מען האָט זיך איבערגעקוקט — און מען האָט געשוויגן. אין אַן אַנדער צייט וואָלט די מומע רייצע דעם פֿעטער אַהרנס משפחה צענומען אויף פּיצלעך, פֿאַר אַזאַ מין פֿאַרשווערונג, פּונקט ווי מען פֿאַרגינט איר נישט. זי האָט נישט פֿאַרטראָגן, אַז מ׳דאַרף מענטשן ציען ביים צונג; מ׳דאַרף זיי אַרײַנלייגן אַ פֿינגער אין מויל. — וואָסי, אַליין קיין שכל האָט מען נישט? רייד מיט זיי — גאַנצע חכמים — נאָר אַז עס קומט צו תכלית זאַכן, מאַכט מען זיך געפּגרט...

די מומע רייצע איז געווען צופֿיל פֿאַרטאָן אין דער שמחה. זי האָט זיך געטאָן א שטעל אַוועק נעבן ריקלען, פֿאַרריסן דעם קאָפּ און זיך געלאָזן אָפּפֿאָרטרעטלען מיט אַזאַ מינע, ווי זי — און נישט ריקלע — האָט נאָר וואָס באַקומען דעם דאָקטאָר־דיפּלאָם.

ווו איז דאַן געווען דער פֿעטער אהרן? ער האָט געטרונקען אַ לחיים מיט אַן אַלטן באַקאַנטן, געשמועסט וועגן געהילץ; וועגן אימפּאָרטירן א געוויסן סאָרט שוואַרצדעמב, וואָס מ׳קריגט שוין באַלד נישט; וועגן פּאַכלייט — וואָס ווערן וויניקער. ער האָט זיך נישט געשטופּט. ער האָט אויף וועמען זיך צו פֿאַרלאָזן. די מומע רייצע, ביי איר גאַנצער קלוגשאַפֿט האָט גאָר פֿאַרזען, אַז ס׳פּאַסט אַז אויך דער פֿעטער אהרן זאָל זיין אויפֿן פּאָרטרעט פֿון דער גראַדואירונג. אַז זי האָט זיך געכאַפּט — איז שוין געווען נאָך אַלעמען. דער פֿעטער אהרן האָט שוין געהאַלטן ביים ווער־וויס־וויפֿלטן גלעזל, און דעם פֿאָטאָגראַף האָט מען געריסן פֿון אַלע זייטן.

דער פּאָרטרעט פֿון יענער געשעעניש איז געשטאַנען ביי דער מומע רייצען אויף א בכבֿודיק אָרט. נישט באַמערקן אים, איז געווען אוממעגלעך. עס האָט געקוקט אויף איך פֿון אַלע זייטן, און איר האָט תּמיד געהאַט דאָס געפֿיל, אַז די מומע רייצע האַלט אַן אויג אויף איך.

האָט דער פֿעטער אהרן באַמערקט דעם פֿאַרזען — זיין פֿעלן אויפֿן פּאָרטרעט? מעגלעך — יאָ און מעגלעך — נישט. קיין גרויסן צימעס דערפֿון האָט ער אַלנפֿאַלס נישט געמאַכט. שוין אָפּגערעדט — פֿון באַגלאָגן זיך.

פֿאַרשטייט זיך — גלייכגילטיק פֿאַרביי גיין דעם פּאָרטרעט, און סתּם גאָרנישט זאָגן, איז ווי מען וואָלט דורכגעגאַנגען אַ ברענענדיקן רינג — און זיך נישט פֿאַרסמאַליעט — איז אַזאַ זאַך מעגלעך?

— דער מומע רייצע — האָט עמיצער באַמערקט — פּאַסט אַז זי אַליין זאָל זיין אַ סטודענטקע.

— אַנצושטאָפּן די סוחרים — נישט געפּאַקט און נישט געמאָזלט, מיר קענען אַליין די חכמה פון פאַרקויפן און מאַכן אַן איבעריקן דאָלער, וואָסי? מיר אַרבעטן נישט גענוג שווער?

אַ גלייכע זאַך. נישט מער, דעם פעטער אהרן האָט זיך געדוכט, אַז ווען ער האָט אַ זון, וואָלט ער אים אויסגעלערנט די מלאכה — נישט פון מאַכן אַ מעבל־שטיק, נאָך פון אָנפירן מיטן גאַנצן געשעפט, וועלכן ער אַליין האָט אין די יאָרן אויפגעבויט. אָט, פון מאַכן אַ בענקל, אָפּטאָקן פּיס פאַר אַ טיש — ביז מענטשן האָבן זיך פאַרשטאַנען אויף זיין טאַלאַנט. און ווער וויל עס נישט פאַרמאָגן אַן אָריגינעל שטיקל מעבל?

ריקלע איז שוין געווען אין אוניווערסיטעט. זי איז שוין געווען פאַרטאָן אין דעמאָנסטראַציעס, אין מיטינגען; אין צייכענען פּלאַקאַטן; אין מאַכן צווישנרופן; עפּעס האָט זי אין דער פרייער צייט — צווישן איין דעמאָנסטראַציע און אַ זיץ־שטרייק — פאָרט עפּעס געלערנט, ווייל אין אַ געוויסן טאָג האָט די מומע רייצע אויסגעפּוצט דעם פעטער אהרן אין אַ ביז גאָר לייטישן אַנצוג, מיט אַ שוואַרצן בינדער — און זי אַליין, אויסגעצירט אין עסיק און אין האָניק — האָבן זיי זיך געלאָזן, ווענדליק דער איינלאַדונג — צום מאָנאַש אוניווערסיטעט — ביידווינען, ווי אַזוי ריקלע, דער מומע רייצעס, ווערט אַ דאָקטאָר פילאָזאָפיע. דער פעטער אהרן האָט געטראַכט, אַז צום מעבל קאָן מען עס נישט נוצן — אָבער ער האָט נישט געבראַכט די פאַרע פאַרן מויל. ער איז אַפילו נישט געווען איבערצייגט, אַז ס'איז אַ סגולה צו אַ שידוך.

די מומע רייצע האָט געשיינט, ווי אַ נאָר וואָס אויסגעשייערטער מעשענער סאַמאָוואַר. נאָר אַ פּנים האָט די מעלה, וואָס ער טוט נישט פאַראַטן דאָס, וואָס אינעווייניק קאָכט זיך.

און אינעווייניק — ביי דער מומע רייצען האָט עס ביז גאָר ווי געטאָן, מיט יענעם נאָגעדיקן פאַרדרוס, פאַרוואָס ריקלע, אויב שוין יאָ אַ דאָקטאָר — פאַרוואָס טאַקע נישט אַ מעדעצינישער דאָקטאָר?

זי האָט תמיד געזען דעם אייגענעם חלום: ריקלע ווערט אַ דאָקטאָר. אין איר פאַרליבט זיך אַ באַרימטער פּראָפעסאָר, איינער פון יענע וואָס האָקן אַן אָדער, עפענען ס'האַרץ, באַווייזן וווּנדער. אין אירע טרוימען איז דער חתונה טיש געווען אפשר אַ מייל די לענג. באַשטעלט איז ער מיט גאַרנדיקע טאַרטן; אויף וועלכע ס'האָט זיך געזילבערט צוקער „פראָסטינג". אויבן אָן זענען געשטאַנען צוויי באַפליגלטע מלאכים — אַן אָנבליק פון ריקלען און איר באַשערטן.

זי האָט שוין פון פריער געוווסט — וואָס פאַראַ חתונה זי וועט פראַווען: זי האָט עס געזען אין פילם. עס איז געווען אַ פאַרנעמיקע חתונה פון דעם אויל־מאַגנאַטס זון מיט דעם טאַטנס סעקרעטאַרקע. דאָס איז — קען מען זאָגן — די איינציקע סצענע אין פילם — קעגן וועלכער איר גאַנצער מאַמישער וועזן האָט זיך אַנטקעגנגעשטעלט — אַזאַ שלימזל פון אַ טאַטן? הערלאָזט אַזאַ מין זאַך?

און אַז זי שוואַנגערט איז וואָס? ווייס מען שוין נישט אין אַמעריקע ווו מען קאָן אַ קראַץ טאָן? ערט זיך נישט געקאָנט דערלויבן? נישט געקאָנט געפינען עפּעס אַ לייטישן שידוך?

אַ חוץ — הייסט עס — דעם שידוך — האָט אַלץ אויסגענומען ביי דער מומע רייצען. אַלץ איז געווען גוט און פיין. די סאַרווערס זענען געלאָפן מיט געטראַנקען; מיט די פּאַלומעסקעס געבראָטענע קאַטשקעס; וויין האָט מען געטרונקען אַזש פון פעסער. געוויס האָט זי נישט פאַרזען דאָס אָרט, ווו דער חתנס מוטער זיצט. דאָס קלייד, וואָס זי האָט געטראָגן, איז ווערט געווען אַ פאַרמעגן. די מומע רייצע האָט זיך אַפילו נישט פאַרגונען עס אָפּצושאַצן — טאָמער מאַכט זי אַ טעות... אויפן קאָפּ האָט די מאַמע געהאַט אַ מין היטעלע אויסגעזעצט מיט פּערל...

דאָס איז דער מומע רייצען נישט געפעלן געוואָרן. זי וועט דווקא לאָזן די געסט זיי זאָלן באַוווּנדערן אירע שיין־צוגעקעמטע האָר. זי וועט זיי באַשפּריצן מיט פינקלדיקע שטערן, אין וועלכע דאָס ליכט וועט זיך אָפּשפּיגלען און צעשיטן אין שטראַלן.

איך ענין האָט איר פאַרשאַפט אַביסל פאַרדרוס: ביז היינט ווייס זי נאָך נישט, וואָס פאַראַ מין קלייד זי וועט זיך לאָזן מאַכן...

אין איר פאַנטאַזיע, האָט זי געמאָסטן קליידער; געטוישט פאַסאָנען. זי האָט זיך געקריגט מיט די שניידערינס, אַז דאָס קלייד ברענגט אַרויס צופיל איר פיגור, און צו ווייניק איר כאַראַקטער. און נאָך עפּעס איז געווען אַ שטערונג. זי האָט נישט געקאָנט פאַרויסזען, ווי אַזוי דאָס קלייד וועט אויסזען אויפן פילם וועלכן מ'וועט מאַכן פון דער חתונה. אַ פילם אין קאָלירן... — זי וועט עס אומבאַדינגט אַדורכריידן פריער מיט ציליכן דעם פאָטאָגראַף.

זי האָט געהאָפט, אַז מיט איר נאַטור וועט זי די שוועריקייטן סוף כל סוף בייקומען...

אין זאַל האָט אַלץ אויסגעזען יום־טובדיק. די גראַדואַנטן, די עלטערן; די שוואַרצע, אַקאַדעמישע פעלערינעס; די פיר־עקיקע היטעלעך. די מומע רייצע האָט זיך אַוועקגעזעצט באַקוועם, ווען מען האָט אויסגעלייענט דעם נאָמען פון איר טאָכטער, האָט אַ טרער אַ פינקל געטאָן אין אירע אויגן... ריקלע... נאָך ערשט אַ קינד געווען — און שוין — קנאַפּע צוויי און צוואַנציק יאָר...

עס איז איר שווער געווען שלום צו מאַכן מיטן געדאַנק, אַז זי אַליין איז שוין וואָסערע פינפאונצוואַנציק יאָר נאָך דער חתונה...

קיין פילם האָט קיינער אין זינען נישט געהאַט צו מאַכן. אַפילו קיין חופּה־קלייד האָט מען נישט געקאָנט באַקומען, אין ערשטן יאָר נאָך דער מלחמה. מען האָט זיך באַנוגנט מיט אַ מנין יידן אין אַ פּשוט פּלעשל „סאַמאָגאָן", וואָס האָט אין יענע צייטן אויך געקאָסט אַ פאַרמעגן.

בכלל — ווי קומט זי צום פעטער אהרן? ער — ערגעץ פון דער ליטע, איז נאָר וואָס צוריקגעקומען פון די

מ. אייזענבוד

(דערציילונג)

די אַספּיראַציעס פון דער מומע רייצע...

די מומע רייצע האָט פאַרמאָגט איר אייגנס — אַ טאָכטער. אַנדערע האָבן אויך געהאַט טעכטער — נאָר מיט דער מומע רייצעס טאָכטער קען מען זי נישט פאַרגלייכן. אַז מען וויל — האָט זיך דער מומע רייצעס טאָכטער מיט גאָרנישט אונטערשיידט פון די אַנדערע מיידלעך ביי אונדז אין גאַס. זי האָט חלילה נישט געהאַט קיין צוועלף פינגער אויף די הענט, אָדער דריי בריסטן, אָדער ווער ווייס וואָס פאַר אַ אויסנאַם זי האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט. ווען איך דאַרף עודת זאָגן, וואָלט אויסגעקומען, אַז ריקלע איז אַ מיידל מיט אַ קאַרפּאַטן נעזל וואָס איז תמיד געווען אַביסל צוגעברוינט פון דער זון; שעלמישע צוויי אויגן, וואָס האָבן פאַרשעריש נאָכגעקוקט אַלץ, דעריקערשט זאַכן וואָס מען דאַרף נישט, און ווו מען האָט זיך גאַנץ גוט געקאָנט באַגיין אָן איר. אין די צוויי קורצע צעפּלעך האָט זי אַריינגעפלאָכטן סטענגעס, יעדעס מאָל פון אַן אַנדער קאָליר: און דעריבער האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זענען אַנדערש געפלאָכטן. אַ קאָליר האָבן אירע האָר — עפּעס ווי איבערגעטריקנט שטרוי — עפּעס ווי זאַמד־קאָליר, און אין אַלגעמיין האָט מען בכלל נישט געקאָנט אויף געוויס זאָגן וועגן זייער ריכטיקער פאַרב, ווייל ערטערווייס זענען זיי געווען טונקל; ערטערווייס האָט מען געקאָנט מערקן אַ צוזאַמענהאַנג צווישן דעם קורצן, קאַרפּאַטן נעזל און די שטרויענע האָר און דעם שעלמישן קוק פון אירע אויגן. מען קאָן זאָגן מיט אַ רואיק געוויסן — אַז ס׳האָט ריקלען געפעלט דער יידישער חיין — וואָס האָט געקאָנט זיין אי אַ מעלה און אי אַ חסרון, ס׳ווענדט זיך ווי מען קוקט אויף די זאַכן.

וואָלט די מומע רייצע געווען דערביי — דאַרף מען זיך מודה זיין — וואָלט מיר ערשטנס קיינער נישט געפרעגט קיין מבינות — קוק נאָר אָן דעם מבין פון אַ יאָר פערצן, צי אַפילו פופצן. און צווייטנס טאַקע — ווער האָט זיך עס געקאָנט אונטערנעמען צו פאַרגלייכן דער מומע רייצעס טאָכטער מיט עמעצן, מעג עס זיין דאָס שענסטע מיידל אין שטאָט — אַ נעכטיקער טאָג. לויט דער מומע רייצען איז אויסגעקומען, אַז דאָס איז עס: ריקלע. בלויז ביי איר האָט געקאָנט געבוירן ווערן אַזאַ טאָכטער און בלויז איר ריקלע האָט באַקומען די האַדאָוואַניע ווי ס׳געהער צו זיין — שוין אָפּגערעדט פון דעם, וואָס ריקלע האָט אַלץ אויפגעטאָן אין די קלאַסן.

נו — און דער פעטער אַהרן — קען מען פרעגן — גאָרנישט? טאַקע גאָרנישט? נישט זיין שכל, נישט זיין אויפטו אין ביזנעס? נאָר ווער וועט זיך עס איינשטעלן דאָס לעבן און פרעגן די דאָזיקע פראַגע? איך נישט. די מומע רייצע איז גרייט דעם פראַגן־שטעלער צו בלייבן אַ שונא אויפן גאַנצן לעבן. אָבער עמיצער האָט געפרעגט: — דער פעטער אַהרן? — פאַר דער מומע רייצע איז בכלל אַ רעטעניש און ביז גאָר אומפאַרשטענדלעך אַזאַ מין פראַגע. — וואָס הייסט דער פעטער אַהרן? ווי קומט דאָ אַריין דער פעטער אַהרן?

דאָס אַלץ — דאַרף מען פאַרשטיין, האָט זי געמיינט — אין גייסטיקן זין. וואָרעם אַפילו די מומע רייצע — ביי איר גאַנצער שטאָלצקייט און איבערצייגונג אַז ריקלע פאַרמאָגט איר אינטעליגענץ; אירע פיאיקייטן; אַז בכלל — זי און ריקלע זענען ווי צוויי טראָפּן וואַסער — זי אַליין וועט דאָך נישט גיין אָפּלייקענען דעם פאַקט גופא — אַז דער פעטער אהרן איז ריקלעס טאַטע. אָבער נישט מער.

מיט וואָס אייגנטלעך איז ריקלע אַנדערש פון — לאָמיר זאָגן — לעבנזאָנס טאָכטער, וואָס וווינט אַ טיר אין אַ טיר מיט דער מומע רייצע — דאָס האָט מען בשום אופן נישט געקאָנט דערגיין. אַלנפאַלס — נישט פון דער מומע רייצע גופא. כאָטש כ׳האָב געהערט מענטשן זאָגן:

— דאָס גוטע יאָר זאָלן זיי האָבן, ווי לעבנזאָנס טאָכטער פאַרשטעקט ריקלען אין אַרבל, אי מיט איר שיינקייט און אי מיט איר אויסנעמען ביי בחורים...

אוודאי איז עס דערגאַנגען צו דער מומע רייצען.

— אַליין, הייסט עס פאַרשטייט מען שוין גאָרנישט? מענטשן אידיאָטן. באמת. דאָס — וואָס ריקלע איז דער מומע רייצעס טאָכטער — פאַרענטפערט שוין אַלע צווייפלען.

נישט געקוקט אויף דעם אַלעם — האָבן מענטשן ליב געהאַט ריקלען. זי איז געווען אַ פריינדלעכע, אַ צוגעלאָזענע; אַ וואַרעמע. זי האָט נישט געבלאָזן פון זיך; אין קלוב האָט זי פאַרבראַכט מיט אַלע יינגלעך — אַבי ס׳איז געווען פריילעך. אַבי זי איז געווען צווישן אירס גלייכן.

באַקאַנטע האָבן אויף ריקלען געהאַט גרויס רחמנות.

— זי וועט נעבעך פאַרזיצן...

— משוגה מיינע שונאים — אַזאַ מיידל ווי ריקלע?

— אַ קלאָרע זאַך. קיין יידישע פרינצן זענען נאָך הערווייל נישטאָ, און די מומע רייצע וועט נישט „סעטלען" אויף עפּעס ווייניקער...

✶

דער פעטער אהרן האָט געהאַט גענוג צו טאָן, אויסער אַריינלאָזן זיך אין די תכלית זאַכן, וואָס אָנבאַלאַנגט זיין טאָכטער.

— די צוויי ווייבער וועלן זיך שוין אַליין אַן עצה געבן — אַזוי האָט ער געטענהעט פאַר פריינד. נישט מער: סיי ער אַליין און סיי די פריינד האָבן געוווּסט ווי גרויס דער בראָך איז, און ווי ווייניק דער פעטער אהרן האָט צו זאָגן. האָט ער זיך בעסער אָפּגעגעבן מיט זיין מעבל־פאַבריק און מיט דער פאַרנעמיקער מעבל־קראָם, וואָס האַלט זיך אין איין צעוואַקסן, טאַקע ביי דער פאַבריק. אין דעם איז געלעגן דער מומע רייצעס קאָפּ.

געשריבן מיט 25 יאָר שפעטער, האָט געהאַט אַ ראַדיקאַל אַנדערן טעמפעראַמענט. זיין בליק אויף דער ידישער פרוי איז די הויפט־מאָטיווירונג הינטער דעם ראָמאַן פון אַ פערד־גנב. ער וויל נישט לויבן די צניעות פון דער יידישער פרוי. נאָר אָפּאַטאָשו געפינט זיך אין אַ שטייג, ער דאַרף אויסקלייבן צווישן די ווערטן פונעם באַפרייטן אינזשיניער (ד״ה זיך אַליין) און די פון זיינע קינדער־יאָרן. רחל און זאַנוועל געהערן, נאָך אַלעמען, צו דער סביבה פון זיינע קינדער־יאָרן. די ווערטן פון יענער סביבה זענען די זעלביקע ווי די פון שלום־עליכמס ראָמאַן. רחל דאַרף זיך אָפּזאָגן פון איר גנב (אָדער כלי־זמר) און לעבן מיטן מאַן וואָס די עלטערן וועלן פאַר איר אויסקלייבן, צי ער געפעלט איר צי נישט. דער אינזשיניער פילט אָבער די „היפּאָקריטסטוואָ״ פון די אַלטע ווערטן, און פון רחלען, וואָס לאָזט זיך פאַרפירן פונעם פערד־גנב אַזש ביזן סעקסועלן אַקט, אָבער זי וויל נישט חתונה האָבן מיט אים.

אינעם פערד־גנב „געווינען״ די טראַדיציאָנעלע ווערטן, כאָטש ס׳איז קלאָר, אַז דער מחבר איז נישט צופרידן דערמיט. ביים סוף פון סטעמפעניו איז דער נאַראַטאָר פול מיט רחמנות אויף רחלען און איר גורל. אָפּאַטאָשו האָט נישט קיין רחמנות אויף רחלען און איר גורל. ער איז אין כעס. דער כעס איז גלייך אויסגעאַרבעט געוואָרן אין אַליין, ווו דער נייער צייטגייסט דערלאָזט, אַז דער רחל פערסאָנאַזש זאָל אָפן באַווייזן אירע געפילן און פאַרלאַנגען. און דאָ האָט אָפּאַטאָשו געפּרווט זיין אָפן און ערלעך מיט זיך אַליין. אויב די צייט דערלאָזט, אַז אַ רחל־פערסאָנאַזש זאָל אריבערשפרינגען די גרענעצן פון איר טיפ, דאַרף זי שוין מער נישט הייסן רחל. די העלדין פון אַליין שטעלט מיט זיך פאָר אַ נייער אידעאַל פון דער יידישער פרוי. איר נאָמען, נאָך דער מוטער שרה, איז דערפאַר זייער פאַסיק.

★

די דריי רחלס און שרהקע האָבן אַלע חתונה מיט חסידישע סוחרים, ביי וועלכע עס פעלט אין גאַנצן אַ צוציקראַפט. ווען אָפּאַטאָשו באַשרייבט שרהקעס מאַן, ברוך, זאָגט ער, אַז „איבער די באַקן, אונטער דער גאָמבע, האָט זיך געזען איינצלנע געקרויזלטע האָר, ווי עס פאַרוואַלגערן זיך אַ מאָל אין אַ זאַמדיקן געגנט איינצלנע גרעזלעך״. דער מאַן פון רחל (פונעם פערד־גנב), אויך ברוך, קען זיך אַליין נישט ראַטעווען פון זיין קאָנקורענט. נאָר רחלס בלייבן מיט אים ראַטעוועט אים.

די פרויען פילן זיך נישט צוגעצויגן צו זייערע טישע, אומאינטערעסאַנטע מענער. דער צוצי אָבער פון די מענער וועמען זיי האָבן יאָ ליב איז, להיפוך, רייך פיזיש. אַ גוטער משל דערפון איז שלום־עליכמס באַשרייבונג פונעם עפעקט פון סטעמפעניוס אויגן אויף רחלען:

„עפּעס ציט איר דאָס האַרץ, עפּעס גלעט ביי דער נשמה, נאָר וואָס דאָס איז — פאַרשטייט זי נישט. זי הויבט אויף די אויגן, אַהין פון וואַנען עס גיסן זיך די זיסע קולות, און דערזעט אַ פּאָר וווּנדערשיינע שוואַרצע אויגן, וואָס קוקן גלייך אויף איר, און נעמען זי דורך ווי שפּיזן, ווי שאַרפע שפּיזן. די וווּנדערשיינע שוואַרצע פייערדיקע אויגן קוקן אויף איר און ווינקען צו איר און רעדן מיט איר. רחל וויל אַראָפּלאָזן אירע אויגן און קאָן נישט״.

אָפּאַטאָשו גיט איבער אַן ענלעכע סצענע צווישן רחלען און זאַנוועלען לויט זיין שטייגער:

„דו ביסט נישט קיין גנב! אַ גנב דערקען איך באַלד. ער האָט אַזעלכע קאַלטע, שאַרפע אויגן און דו האָסט דאָך אַזעלכע גוטע אויגן! — און זי האָט זיך געכומען בעטן: — נעם מיך נאָך אַ מאָל אויף דער האַנט און וויג מיך... אָט אַזוי! שטאַרקער! שטאַרקער!...״

די קראַפט וואָס קראָנענבערג באַווייזט לגבי שרהקען איז דאָס אינטערעסאַנטסטע: ביזן טאָג וואָס זיי זענען אַנטלאָפן האָבן זיי קיין פיזישן קאָנטאַקט נישט געהאַט. בלויז אָט דער צוזאָג פון אַ געזונטער, פיזישער און עמאָציאָנעלער פאַרבינדונג, וועגן וועלכער שרהקע האָט ביז אַהער נאָר געקענט חלומען, קען זי טרייבן איבערצולאָזן אַלץ, אַפילו איר ניי־געבוירן טעכטערל:

„קראָנענבערג האָט זי אַרומגענומען, אַרויסגעשלאָגן אַלע ספקות פון קאָפ, זי אַריינגעזעצט אין שליטן, פעסט איינגעטוליעט, און זיי זענען פאַרשוווּנדן אין געדיכטן וואַלד״.

דאָס וואָס שרהקען ווייסט, אַז קראָנענבערג איז אַ רעוואָלוציאָנער, אַ קעמפער פאַרן נייעם לעבן, דערמוטיקט איר זיך אָפּצורייסן פונעם טראַדיציאָנעלן לעבנס־שטייגער. נישט סטעמפעניו און נישט זאַנוועל, שוין אָפּגערעדט פון מרדכין, האָבן דאָס געקענט באַווייזן. דער כלי־זמר און דער גנב האָבן זיך אויסגעלעבט אויף דער פעריפעריע פון דער יידישער געזעלשאַפט, אָבער זיי האָבן זיך נישט אָפּגעזאָגט אין גאַנצן דערפון. זאַנוועל חלומט אפילו פונעם טאָג, ווען די שיינע יידן וועלן אים אָנערקענען. קראָנענבערגס צוזאָג פון אַ טאָטאַלן ריס מיטן אַלטן לעבן גיט שרהקען דעם קוראַזש צו שאַפן אַ נייעם לעבן פאַר זיך. די מתנה פון די נייע צייטן, עפּעס וואָס שלום־עליכם האָט נישט געקענט פאָרויסזען אין 1888, האָט געגעבן שרהקען דאָס עמאַנציאָנעלע ווינקעלע, וואָס האָט פריער געפעלט.

---

*זען דן מיראָן: A Traveler Disguised וועגן שלום־עליכמס פּרוּוו צו שאַפן אַ ליטעראַרישן עבר אינעם געשטאַלט פונעם זיידן, מענדעלען. דאָס וואָס פּרץ האָט זיך אָפּט באַנוצט מיט מאַטעריאַלן פונעם „מעשה־בוך״ פאַר זיינע „פאָלקסטימלעכע געשיכטן״ און אַנדערע ווערק איז ברייט באַוווּסט.

**די רחל פון „אַליין״ און פון „אין פּוילישע וועלדער״ פיגורירט ווי אַ קאָנטראַסט. זי מאַכט בולטער דעם מצב פון שרהקען, און ווערט נישט אויסגעפּורעמט ווי אַ מענטש גופא.

***שלום־עליכמס רחל האָט זיך פאַרליבט אינעם כלי־זמר סטעמפעניו, נאָך דעם ווי זי האָט חתונה געהאַט מיט אַ חסידישן סוחר. זי זאָגט זיך אָפּ פון אַלע מעגלעכקייטן פון ליבע און בלייבט ביים מאַן. ביים סוף פונעם ראָמאַן, ווי אַ סימן אַז זי וועט בלייבן ביים מאַן, האָט זי זיין קינד.

שׂרה זילבערמאַן

עוואָלוציע, נישט רעוואָלוציע, אין דער יידישער ליטעראַטור

צום 26סטן יאָרצייט פון יוסף אָפּאַטאָשו

די „יונגע" זענען באַוווּסט אויף דער יידישער גאַס פאַר די רעוואָלוציעס און רעוואָלוציעלעך וואָס זיי האָבן געמאַכט אין דער ליטעראַטור. דאָס איז דער עיקרשט אמת וועגן די יאָרן 1907—1920, ווען דער נייער דור יידישע שרייבער איז געווען אַ פּנים־חדשות אין דער אַמעריקאַנער יידישער ליטעראַטור. אין יענע יאָרן האָבן די „יונגע" באַרעדט די עטאַבלירטע יידישע שרייבערס ווי אָנגעשטעלטע פון סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע באַוועגונגען. זישע לאַנדוי האָט אַפילו אַ נאָמען געגעבן דעם גרויסן פּרצן ווי „דעם וואַרשעווער ליטעראַט". ראובן אייזלאַנד האָט אין 1915, נאָך פּרצעס טויט, געשטעלט די שקאָצישע פראַגע: „האָט פּרץ דען געהאַט וואָס פאַראַ נישט איז באַטייט אין אונדזער לעבן אָדער שאַפן?" סיי אין דרוק, סיי בעל־פּה האָט דער יונגער דור זיך באַרימט ווי דער ערשטער דור יידישע שרייבערס. די „יונגע" זענען אָבער נישט געווען קיין מאָנאָליט, און נישט אַלע זענען געווען גרייט אָוועקצומאַכן זייערע ליטעראַרישע פאָרגייערס מיט דער האַנט.

יוסף אַפּאַטאָשו איז געווען איינער פון די, וועלכע האָבן געזוכט אַ באַרעכטיקונג פאַר דער מאָדערנער יידישער ליטעראַטור, ווי עס האָבן געטאָן שלום־עליכם און פּרץ פאַר אים*. יינגלוויז, נאָך אידער ער האָט פאַרלאָזט פּוילן אין 1907, איז אָפּאַטאָשו געפאָרן קיין וואַרשע כדי צו וויזן פּרצן זיין דערציילונג „אויף יענער זייט בריק".

ער האָט אָנגענומען פּרצעס היסטאָרישן באַוווּסטזיין. דאָס האָט דערפירט נישט נאָר צו אָפּאַטאָשוס היסטאָרישע ראָמאַנען־ציקלען — עס האָט אויך געפירט צו דעם, אַז דער יונגער שרייבער זאָל דערקענען זיינע ליטעראַרישע פאָרגייער, אַזוי ווי זיין רבי האָט געטאָן מיטן מעשׂה־בוך. אַ גוטער משל דערפון איז דער פּראָבלעם פון שלום עליכמס סטעמפּעניו (1888) און אָפּאַטאָשוס אַ ראָמאַן פון אַ פערד־גנב ((1912), אַליין (1912—1919), און אין פּוילישע וועלדער (1915—1921).

✶

אין אַן אַריינפיר־וואָרט צו פריילינכס יוסף אָפּאַטאָשוס שאַפונגס־וועג (1951) זאָגט אָפּאַטאָשו דאָס ווייטערדיקע:

„אין 1912 האָט זיך מיין 'ראָמאַן פון אַ פערד־גנבי' געדרוקט אין זאַמלבוך 'שריפטן 1'. דער ראָמאַן איז געווען ברייטער פאַרטראַכט. רחל, זאַנוועלס געליבטע, איז שׂרהקע פון 'אַליין'. דער 'פערד־גנבי' און 'אַליין' — איין ראָמאַן".

בײדע ראָמאַנען באַהאַנדלען די זעלבע טעמע: וואָס געשעט ווען די עלטערן צווינגען אַ מיידל חתונה צו האָבן מיט אַ בחור, וואָס זי האָט נישט ליב. די צוויי ראָמאַנען זענען געשריבן געוואָרן כמעט אין דער זעלבער צייט, ווייל קאַפּיטלען פון בײדע ראָמאַנען זענען דערשינען אין אברהם רייזענס זשורנאַל דאָס נייע לאַנד אין 1911. דער פערד־גנב באַלאַנגט אָבער צו אַ פריערדיקן עטאַפּ אינעם מחברס געדאַנקען־גאַנג.

אָפּאַטאָשו זאָגט, אַז ער זעט שׂרהקען און רחלען ווי איין פרוי. בײדע זענען פיזיש ענלעך, מיט לאַנגע שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגן. אין אַליין פיגורירט נאָך אַ רחל. אויך זי איז אַ שוואַרץ־חנעוודיקע, אויך זי פירט אַ ביינאַכטיקע ליבע פאַר דער חתונה (ווי די אַנדערע צוויי מיט שׂרהקעס טאַטן**. ווי די אַנדערע צוויי ווערט זי געצוווּנגען חתונה צו האָבן מיט אַ יונגן חסיד — אַ סוחר.

די אַנטוויקלונג איז אַ קלאָרע. די ערשטע רחל ווערט געצוווּנגען צו פאַרלאָזן איר געליבטן, אַ יונגן פערד־גנב, כדי חתונה צו האָבן מיטן חסיד. די צווייטע רחל איז פאַרליבט אין מרדכין, אַ זון פון חסידישע עלטערן, וועלכע זענען שטאַרק אומצופרידן מיטן שידוך. דאָס מאָל דאַרפן די עלטערן (סיי פון רחלען סיי פון מרדכין), צעשיידן דאָס יונגע פּאָרל מיט גוואַלד. רחלס טאַטע פירט זי אַוועק אין שטאָט, און מרדכי ווערט געשיקט צום רבינס הויף אין קאָצק, וווּ ער איז זיך משדך מיט דער טאָכטער פון אַ באַלעבאַטישער חסידישער משפּחה.

שׂרהקעס לעבנס־מעשׂה איז שוין קאָמפּליצירטער: זי פאַרליבט זיך ערשט נאָך דער חתונה. נאָכן געבורט פון איר קינד, אַנטלויפט זי קיין אַמעריקע מיט איר געליבטן, דעם רעוואָלוציאָנער קראָנענבערג. בעת רעוואָלוציאָנערע צייטן, ווי 1905 (שׂרהקע און קראָנענבערג פאַרזאָלן פּוילן אין 1906), איז דער רוף פון טראַדיציע אַ שוואַכערער ווי געווינטלעך, איז דער באַשלוס צו איגנאָרירן דעם מאַן אירן אַוודאי גרינגער ווי ס'איז געווען מיט אַ דור פריער, ווען די רחלס האָבן געלעבט. אָפּאַטאָשו רעדט אַ מאָל וועגן דער השפּעה, וואָס די קלאָגן האָבן געהאַט אויף אים, ווען זיי האָבן זיך איינגעשטעלט, אַז ער זאָל רחלען צונעמען ביים פערד־גנב. נאָך אַ השפּעה, און אפשר אַ גרעסערע, איז געווען די בלאָנדע העלדין פון שלום־עליכמס „יידישער ראָמאַן" סטעמפּעניו (1888), וואָס האָט זיך געפונען אין אַן ענלעכן מצב ווי רחל***.

סטעמפּעניו האָט דער מחבר באַטראַכט ווי מער פון אַ ראָמאַן. דער ראָמאַן גיט אָן שלום־עליכמס אידעאָלאָגיע פון דער יידישער פרוי. דער יונגער אָפּאַטאָשו, וואָס האָט

שוועסטער און ברידער, וועלכע וווינען אין קראַסנאָדאַרסק — אוד. ס.ס.ר.

נישט ווילנדיק, האָבן די יידן אָנגעהויבן אַ באַוועגונג, וועלכע קאָן זיך אויסווירקן פּאָזיטיוו אויך אויף אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, הגם, ווי תמיד צאָלן די יידן אַ שווערן פּרייז דערפאַר.

איבערזעצט און באַאַרבעט מ. א.

זינט 1959 זענען שוין 65 טויזנט דייטשן צוריקגעקומען קיין דייטשלאַנד. צום אונטערשייד פון די ייִדן, זענען די דייטשן דערמיט נישט באַגייסטערט. א סך פון די אויסוואַנדערער דערקלערן פאַר דער דייטשער פּרעסע, אַז: „וואָלטן די דייטשן געהאַט דאָס געפיל, אַז פאַר זיי עקזיסטירט אַ נאַציאָנאַלע טעריטאָריע, ווו ער קען זיך פילן ווי אינדערהיים, וואָלט ער אַהין אויסגעוואַנדערט פון די געגנטן, ווו ער פילט, אַז ער ווערט דיסקרימינירט צוליב זיין נאַציאָנאַליטעט“.

טראָץ דעם, וואָס די סאָוויעט־דייטשן האָבן נישט געדאַרפט אָנטיילנעמען אין דער מלחמה קעגן די דייטשן, האָבן דאָך 4 דייטשן באַוויזן אין די קאַמפן צו באַקומען דעם טיטל: „העלד פון ראַטנפאַרבאַנד“.

נאָכן קריג (דעם 26 נאָוועמבער 1948) באַשטעטיקט דער אויבערשטער סאָוויעט די פאַרשיקונג אויף אייביק. דער אָנגענומענער געזעץ זעט אויך פאָר, אַז אויב עמעצער וועט פאַרלאָזן זיין וווינאָרט, אָדער וועט אַפילו באַזוכן אַ שכנותדיק דאָרף — דראָט אים אַן אורטייל פון 25 יאָר אַרבעטס־לאַגער.

נאָכן באַזוך פון דייטשן קאַנצלער אַדענאַוער אין מאָסקווע, אין יאָר 1955, ווערן די א. ג. צוואַנגס־איבערוואַנדערער (ספּעצ. פּערעסילענצעס) אַמנעסטירט און די פאַראָרדנונג פון אויבערשטן סאָוויעט ווערט אַנולירט. עס ווערט אָבער איינגעהאַלטן, דער פאַרבאָט פון צוריקקערן זיך אין די אַמאָליקע געביטן, און דער באַשלוס פון קאָנפיסקירטן פאַרמעגן.

צום סוף פון דעם כרושטשאָוו פּעריאָד, ווען סאָוויעט־רוסלאַנד האָט געזוכט צו דערנענטערן זיך צו מערב־דייטשלאַנד, ווערן די סאָוויעטישע דייטשן פּאָליטיש רעהאַביליטירט פון דעם פאָרוואורף, אַז זיי זענען געווען „אַרויסהעלפער פון פאַשיזם“. לויט כרושטשאָווס אויסטייטשונג איז עס געווען אַן „אַקט פון ווילקיר אונטער די אומשטענדן פון סטאַלין־קולט“. אָבער צוריקקערן זיך אין די אַלטע היימען קענען זיי זיך סיי ווי נישט, ווייל, ווי דער אוקאַז קלערט אויף „אין די נייע וווין־געביטן האָבן זיי געשלאָגן וואָרצלען“.

די סאָוויעטישע דייטשן האָבן געשיקט אַ דעלעגאַציע קיין מאָסקווע, און מיקאָיאַן האָט זיי אויפגענומען. לויט אים איז אויסגעקומען אַז „די בעסטע לייזונג וואָלט געווען ווידער אויפצושטעלן די וואָלגע־רעפּובליק. אָבער אין די איצטיקע באַדינגונגען איז עס פאַרבונדן מיט קאָלאָסאַלע פינאַנסיעלע אויסגאַבן. צווייטנס: וואָס וועט ווערן פון אונדזערע ניי־אַנטוויקלטע געביטן, ווען די דייטשן וועלן זיי פאַרלאָזן?“

זיך פאַרקוקט אויף דער ייִדישער עקזאָדוס־באַוועגונג, האָבן די סאָוויעטישע דייטשן אָנגעהויבן צו קעמפן פאַר זייער רעכט. ווייל זייער שטרעבונג צו דערגרייכן גלייכבאַרעכטיקונג מיט אַלע אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן אין רוסלאַנד זעט נישט אויס צו זיין דערפאָלגרייך, פאַרלאַנגען זיי דאָס רעכט אויסצוואַנדערן קיין מערב־דייטשלאַנד.

זיי האָבן צונויפגעזאַמלט צענדליקער טויזנטער אונטערשריפטן, און די פּעטיציע איבערגעגעבן דער יו־ען, און אַמעריקע. באַנס באַציאונג צו דער דאָזיקער פראַגע איז זייער אַ לעבלעכע. די דייטשן האָבן דורכגעבראָכן דעם פּאָליציי־קאָרדאָן פאַר דער דייטשער אַמבאַסאַדע, אין מאָסקווע; זיי דעמאָנסטרירן אויפן רויטן פּלאַץ און פאַר דער געביידע פון צענטראַלן קאָמיטעט.

26 סאָוויעטישע דייטשן, וועלכע האָבן אַריינגעגעבן ביטעס וועגן אַרויספאָר־וויזעס אין פּאַרטיי־ביוראָ פון פרונזע (קירגיזיע) זענען אַרעסטירט געוואָרן. צוויי פון זיי האָבן באַקומען צו 2 וואָכן אַרעסט, פאַר „טומלדיקער אויפפירונג“ און צוויי זענען באַשטראָפט געוואָרן מיט 2 יאָר לאַגער יעדער. (דער שאָפער ניקאָליי רעפּ, 39 יאָר אַלט און דער קאָלכאָזניק יאַקוב נעאון, 44 יאָר אַלט).

דער סאָוויעטיש־דייטשער „סאַמיזדאַט“ רוקט אַרויס די פאָדערונג פון „קולטורעלער אויטאָנאָמיע“, ווייל היינט געפינט זיך נישט אין רוסלאַנד קיין איינציקע דייטשע שולע, בשעת אין דער וואָלגע־רעפּובליק זענען געווען 400 דייטשע שולן און 5 הויכשולן.

די סאָוויעטישע אַמבאַסאַדע אין באָן גיט אַרויס אַ צייטונג: „סאָוויעט אוניאָן הויטע“. אין דער צייטונג איז צום ערשטן מאָל געדרוקט אַן אינטערוויו מיט אַ דייטשער דעפּוטאַטין פון אויבערשטן סאָוויעט — די מעלקערין לידאַ קרעטז. זי שטאַמט פון אַ ריין דייטשן דאָרף קאָנסטאַנטינאָווקאַ (פריער, טימערטאַל) אין אַלטיי.

ווי די צייטונג אינפאָרמירט, האָט זי דערקלערט: צוריקקערן זיך אין דער וואָלגע־רעפּובליק איז קוים מעגלעך. זי האַלט אָבער פאַר מעגלעך אַן „אויטאָנאָמע סאָציאַליסטישע רעפּובליק פון קאַזאַכסטאַנער דייטשן“ אָדער אַן ענלעכע רעפּובליק פון די „סיבירער דייטשן“.

אַ נאַציאָנאַלער צענטער אין אַזיע (ענלעך ווי די בירָאָבידזשאַנער רעפּובליק, איב.) וועט זיין נישט אַנדערש, ווי אַ בופער קעגן די כינעזער און מוזלמענער.

אַן אָריגינעלע לייזונג פון פּראָבלעם לייגט פאָר דער סאָוויעטיש־דייטשער „סאַמאיזדאַט“: ווייל קיין צוריק צו דער וואָלגע־רעפּובליק איז נישט מעגלעך, ווייל דאָרטן וווינען אַנדערע — שלאָגט דער „סאַמאיזדאַט“ פאָר איבערצופירן די דייטשן אין געביט פון קאַלינינגראַד, וואָס איז דער אַנעקסירטער טייל פון מזרח־פּרייסן. שפּעטער — מיינט דער „סאַמאיזדאַט“ — קענען זיך די סאָוויעטישע דייטשן אָנשליסן אין איינער פון די עקזיסטירנדיקע דייטשע לענדער.

דער זשורנאַל ברענגט אויך בילדער, וועלכע זענען פאַר אונדז ייִדן גוט באַקאַנט. דאָס זענען פּלאַקאַטן אין פראָנט פון דער סאָוויעטישער אַמבאַסאַדע אין באָן, וועלכע פאַרלאַנגען: ברעזשניעוו — לאָז אַרויס אונדזער מוטער מיט די קינדער פון או. ס. ס. ר. זיי וואַרטן שוין זינט 1957 אויף דער אויסוואַנדערונג דערלויבעניש. אַ צווייטער פּלאַקאַט, געטראָגן פון א ייִנגל, פון אַרום 12 יאָר פּראָקלאַמירט: 3 טעגיקער הונגער שטרייק פאַר אונדזערע

דעם מאָלאָטאָוו־ריבענטראָפּ פּאַקט. אין אַרכיוו געפֿינען זיך אַ גרויסע צאָל בריוו פֿון רוט פֿישער זי איז איינע פֿון די, וועלכע העלפֿן טראָצקין צו אָרגאַניזירן דעם פֿערטן אינטערנאַציאָנאַל. אין אַרכיוו געפֿינען זיך אויך בריוו פֿון אַרבעטער טוער, אָבער זייער צאָל איז אַ קליינע. טראָצקי באַקלאָגט זיך אין איינינקע בריוו צו זיינע חברים, אַז די אַרבעטער ווייזן אַרויס וויניק אינטערעס פֿאַר שאַפֿן אַ פֿערטן אינטערנאַציאָנאַל. ער באַקלאָגט זיך אויך, אַז די אינטעליגענץ קומט אויף אַ געוויסער צייט צום טראָצקיזם און גייען אַוועק — ספּעציעל אין דייטשלאַנד — צום נאַציאָנאַל סאָציאַליזם. די קאָרעספּאָנדענץ מיט זיינע אָנהענגער אין פֿאַרשידענע לענדער פֿירט ער אין פֿיר שפּראַכן: דייטש, ענגליש, פֿראַנצויזיש און רוסיש.

טראָצקי קאָרעספּאָנדירט מיט 36 לענדער, אין וועלכע עס געפֿינען זיך זיינע אָנהענגער. צו זיי געהערן: די פֿרוי פֿון לענינען — קרופּסקאַיאַ, דער סטאַליניסט מאָלאָטאָוו; דער רייכסטאָג פּרעזידענט, דער סאָציאַל־דעמאָקראַט לעבע; דער שפּעטערדיקער פּאָרזיצער פֿון די פֿאַראייניקטע פֿעלקער — טריגווי לי; הענרי ספּאַק, דער סאָציאַליסטישער פֿירער פֿון בעלגיע. ער שרייבט זיך איבער מיט שרייבער ווי בערנאַרד שאָו; פֿויכטוואַנגער; אייפּטאָן־סינקלער קלאַוס מאַן און פֿיל אַנדערע.

ווען דער טראָצקי אַרכיוו איז געעפֿנט געוואָרן דעם 2־טן יאַנואַר 1980, זענען געקומען אין אוניווערסיטעט טויזנטער מענטשן: געלערנטע, געשיכטע פֿאָרשער, פּאָליטישע טוער, סטודענטן.

פּראָפֿעסיאָנעלע טראָצקי פֿאָרשער האָבן זיך פֿאַראינטערעסירט אין דער ערשטער ריי מיט די פּערזאָנען, וועלכע האָבן געשפּילט א גרויסע ראָל אין סאָוויעט רוסלאַנד, אין דער פּאַרטיי און רעגירונג, מיט וועלכע טראָצקי האָט אָנגעהאַלטן א שריפֿטלעכע פֿאַרבינדונג. די אויבן דערמאָנטע פֿאָרשער אינטערעסירן זיך אויך מיט דער געשיכטע פֿון דער אַנטשטייאונג פֿון פֿערטן אינטערנאַציאָנאַל. די גרינדונג פֿון פֿערטן אינטערנאַציאָנאַל איז פֿאָרגעקומען דעם 3־טן סעפּטעמבער 1938 אין פּאַריז.

די טראָצקי פֿאָרשער האָבן אויסגעפֿונען, אַז צווישן די 21 דעלעגאַטן זענען געווען פֿיר אַגענטן פֿון סטאַלינס געהיים דינסט. נאָכן צוזאַמענפֿאָר שרייבט טראָצקי, אַז אין צען יאָר אַרום וועלן מיליאָנען געהערן צום פֿערטן אינטערנאַציאָנאַל, דאַן וועט דער טראָצקיזם איבערנעמען די מאַכט אין פֿיל לענדער. געשען איז דאָס פֿאַרקערטע: סטאַלין און היטלער האָבן אויסגעמאָרדעט די טראָצקיסטן אין אייראָפּע און פֿון טראָצקיס טרוים איז גאָרנישט געוואָרן. אין דער קאָרעספּאָנדענץ געפֿינען מיר איינצלהייטן וועגן דעם זעלבסטמאָרד פֿון זיין טאָכטער, ווען זי האָט זיך דערוווּסט, אַז איר מאַן און קינדער זענען אומגעבראַכט געוואָרן אין רוסלאַנד.

דער אַרכיוו, וועלכער איז געוואָרן צוטריטלעך פֿאַר דער עפֿנטלעכקייט ברענגט אַרויס נייע פֿאַקטן פֿון לעבן און טרוים פֿון אַ ייִדישן רעוואָלוציאָנער, וועגן אַ וועלט רעוואָלוציע וואָס האָט געדאַרפֿט גליקלעך מאַכן דעם אַרבעטער־קלאַס.

טראָצקי און זיינע אָנהענגער זענען אומגעבראַכט געוואָרן פֿאַר דער טעאָריע, וואָס האָט געפּרידיקט פּערמאַנענטע רעוואָלוציע. אין אונדזער צייט ווערט מיט דער גאַנצער קאָנסעקווענדקייט אַדורכגעפֿירט די זעלבע טעאָריע, דורך די הערשער פֿון הייַנטיקן סאָוויעט־רוסלאַנד.

זיי האָבן זיך פֿאַרקוקט אויף די ייִדן... *)

ווען מיר לייענען אין דער ייִדישער און אַלגעמיינער פּרעסע, וועגן די אויסוואַנדערער פֿון סאָוויעט־רוסלאַנד, איז עס זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז דאָס מיינט מען ייִדן. זייער וויניק ווערט באַריכטעט און קאָמענטירט וועגן אַ צווייטער נאַציאָנאַלער מינדערהייט: די וואָלגע־דייטשן.

די וואָלגע־דייטשן האָבן געשאַפֿן די ערשטע אויטאָנאָמישע מינדערהייטס רעפּובליק אין דער יונגער סאָוויעטישער מלוכה. אין 200 דערפֿער, אויף דעם מיטלען טייל פֿון דער וואָלגע, האָבן געלעבט א האַלבער מיליאָן פּויערים פֿון דייטשער אָפּשטאַמונג. אין יאָר 1918 האָבן זיי זיך פּראָקלאַמירט ווי אַן „אויטאָנאָמיע אַרבעטער קאָמונע". דער ערשטער פֿאָלקס־קאָמיסאַר איז געווען דער קריגס־געפֿאַנגענער ערנסט רויטער, וועלכער איז שפּעטער געווען בירגערמייסטער פֿון בערלין.

לענין האָט פֿולשטענדיק געשטיצט דעם דאָזיקן שריט. די קאָמונע האָט אין יאָר 1924 באַקומען דעם אָפֿיציעלן נאָמען: „אויטאָנאָמע סאָוויעטישע רעפּובליק פֿון די וואָלגע דייטשן", מיט דער הויפּטשטאָט, ענגעלס.

דעם 28־טן אויגוסט 1941 האָט סטאַלין פֿאַרווירקלעכט דאָס, וואָס דער צאַר האָט פּלאַנירט אין יאָר 1916. די וואָלגע־דייטשן ווערן דעפּאָרטירט קיין סיביר — איינשליסלעך די מיטגלידער פֿון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. הייַנט צו טאָג לעבן אין די געביטן פֿון קאַראַגאַנדאַ, באַרנאַול, סומסק, קיסטאַנאָוו אַרום 2 מיליאָן דייטשן. האַרט ביי דער כינעזישער גרענעץ לעבן 100 טויזנט דייטשן, אין 5 ראַיאָנען. דאָך האָבן זיי נישט מער קיין שולן אין דער דייטשער שפּראַך און אויך נישט קיין זעלבסטפֿאַרוואַלטונג.

די דייטשן, וועלכע האָבן געלעבט אַרום דער וואָלגע אין משך פֿון 177 יאָר, וואָלטן גערן צוריקגעפֿאָרן אין זייערע אַלטע וווינערטער. עס עקזיסטירט פֿאַר זיי אָבער אַן אַנדער מעגלעכקייט — אויסצוואַנדערן קיין מערב־דייטשלאַנד. זיי טרעפֿן זיך אויך אָן אויף שוועריקייטן.

*) דער אָריגינעלער נאָמען פֿון אַרטיקל איז: אין מאָסקווע ווערט פּאַרזיכטיק דיסקוטירט דער ענין, וואָס איז ביז איצט געווען טאַבו. „די נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע פֿון די סאָוויעטישע דייטשן". מיר ברענגען דעם אַרטיקל מיט קליינע קירצונגען, פֿון אַ דייטשן זשורנאַל.

וו. יאַבלאָנסקי

דער אַרכיוו פון לעוו טראָצקי

פערציק יאָר נאָכן גרויזאַמען מאָרד פון לייבל בראָנשטיין־טראָצקי, וועלכן ס׳האָט אויסגעפירט דער סטאַלין אַגענט ראַמאָן מערקאַדאַר — האָט דער האַר־וואַרד אוניווערסיטעט אין אַמעריקע געעפנט דעם טראָצקי אַרכיוו, וועלכער פאַרמאָגט 17.500 בריוו, מאַנוסקריפטן, זעלטענע מאַטעריאַלן און אומבאַקאַנטע דאָקומענטן. טראָצקי האָט זייער פיל געשריבן. ער האָט אויך אָנגע־האַלטן אַ בריוולעכן קאָנטאַקט מיט פיל פּאָליטישע און ליטעראַרישע פּערזענלעכקייטן.

ווען לייבל בראָנשטיין איז אַלט געוואָרן 5 יאָר, האָט ער שוין געקאָנט לייענען און שרייבן רוסיש. זיין פעטער דוד איז געווען אַ פאַרמעגלעכער ערד־באַזיצער, וועלכער האָט לידער שוואַך געשריבן און געלייענט. דער קליינער לייבעלע איז געוואָרן דער סעקרעטאַר ביי זיין פעטער, פאַר וועמען ער האָט געשריבן בריוו און אויסגעשטעלט רעכענונגען. טראָצקי האָט געשריבן נישט נאָר וועגן פּאָ־ליטיק. ער האָט אָנגעשריבן אַ גרויס ווערק פון עטלעכע בענדער וועגן קונסט. אין דער צייט פון 1938, ביז זיין טויט אין 1940, האָט טראָצקי קאָרעספּאָנדירט מיט איבער 3000 מענטשן.

אין יאָר 1929 האָט סטאַלין פאַרטריבן טראָצקין קיין טערקיי צוזאַמען מיט עטלעכע מיטגלידער פון זיין משפּחה. די פאַמיליע מיטגלידער וועלכע זענען פאַרבליבן אין סאָוויעט רוסלאַנד זענען שפּעטער דערמאָרדעט געוואָרן. דער וועג פון אַלמאַ־אַטאַ ביז צו דער טערקישער גרענעץ, האָט די טראָצקי פאַמיליע אַדורכגעמאַכט אין צוויי וואָכן, אין שווערע ווינטערדיקע באַדינגונגען.

די נ.ק.וו.ד., וועלכע האָט טראָצקי באַגלייט, האָט נישט קאָנפיסקירט זיינע מאַטעריאַלן און א טייל פון זיין ביבליאָטעק, וועלכע טראָצקי האָט מיטגענומען מיט זיך קיין טערקיי.

פיר חדשים פאַר טראָצקיס טויט, האָט ער פאַרקויפט זיין גאַנצן אַרכיוו דעם האַרוואַרד אוניווערסיטעט פאַר 10 טויזנט דאָלאַר, מיט אַ באַדינג, אַז די מאַטעריאַלן זאָלן פריער נישט פאַרעפנטלעכט ווערן ווי אין פערציק יאָר אַרום. נאָך טראָצקיס טויט זוכן סטאַלינס אַגענטן אַרום דעם טראָצקי אַרכיוו און קאָנען אים נישט געפינען. דער אַרכיוו פאַרמאָגט אַ ריזיקן מאַטעריאַל פון געהיימע פּראָטאָקאָלן פון סאָוויעטישן פּאָליט־ביוראָ; געהיימע באַריכטן פון פאַרשידענע אויסלענדישע קאָמוניסטישע פּאַרטייען; פּאָליטישע פּאַמפלעטן און בריוו פון פאַרשי־דענע פּערזענלעכקייטן.

מיט סעגרעגירן דעם אַרכיוו האָט זיך פאַרנומען זיינס אַ געוועזענער סעקרעטאַר, היינט אַ פּראָפעסאָר פאַר לאָגיק — דער 67־יאָריקער וואַן־הײַענאָרט. די סעג־רעגאַציע פון מאַטעריאַלן האָט געדויערט צענדליקער יאָרן און איז אויסגעפירט געוואָרן אין גרויס געהיימעניש אין די קעלערן פון אוניווערסיטעט.

מערסטן טייל פון די בריוו געשריבן צו טראָצקין, זענען פון טראָצקיסטן, קעגנער פון סטאַלינען און אָנהענ־גער פון טראָצקיס טעאָריע „פאַרמאַנענטע רעוואָלוציע". איינע פון זיינע נאָענסטע מיטאַרבעטער איז געווען די פרוי מאַרגאַרעט בובער־נוימאַן, וועלכע לעבט נאָך ביי היינט צו טאָג אין פראַנקפורט און איז אַ שטענדיקע מיטאַרבעטערין אין דער קריסטלעך דעמאָקראַטישער פּרעסע אין דייטשלאַנד. איר מאַן — האַנס נוימאַן איז געווען אַ פּאָליט־ביוראָ מיטגליד פון דער ק.פ.ד. ער איז ליקווידירט געוואָרן דורך סטאַלינען, נאָכן אונטערשרייבן

ע״ה, אַז צוליב מיין נישט פולקאָמען געזונט צושטאַנד, וועל איך זיך נישט קענען באַטייליקן אין דער צווייטער טייל פון דער קאָנפערענץ זונטיק דעם 11־טן מאַי 1980. איך האָב דערביי אונטערגעשטראָכן, אַז איך בין גרייט מיטבאַטייליקן זיך אין יעטוועדע קאָמיסיע, וואָס וועט דורך א צוזאַמענאַרבעט פון יידישע קולטור טוער אין מעלבורן שטאַרקן און פאַרפעסטיקן דאָס יידישע לשון און אויך די יידישע קולטור אין בײדע שפּראַכן. איך האָב אויך געבעטן דעם פאָרזיצער, אַז ער זאָל מיט זיין איינ־פלוס זיך באַמיען, אַז די רעזאָלוציעס זאָלן אַזוי צוזאַמענגעשטעלט ווערן, מען זאָל נישט אויסמיידן די אַלטע און איינגעפונדעוועטע יידישע נאַציאָנאַלע קולטור־אָרגאַניזאַציע „קדימה". פר׳ ד״ר פערשטענדיק, האָט מיט אַ קלאַפּ אויף די פּלייצע געזאָגט דעם פאָרזיצער, אַז אויך ער איז מסכים מיט מיינע ווערטער.

און צום שלוס: הגם מיין פריינד א. סאָקאָלאָוויטש האָט אין זיין „בריוו אין רעדאַקציע" אויך מקים געווען „ועונה בכוש" — אין אַ געזעלשאַפטלעכער פאָרם — וויל איך צוגעבן דאָס פאָלגנדיקע:

אַז מיט אַן אויפריכטיקן ווילן קען מען נאָך עפּעס טאָן צו הייבן די חשיבות פון יידישן וואָרט און פון דער יידישער קולטור. און איך שטרייך אונטער נאָכאַמאָל, אַז ביים איצטיקן פאַרנעפּלדיקן צושטאַנד פון יידיש און יידישער קולטור איז נישט נויטיק און נישט וויכטיק קיין געפליגלטע ווערטער — נאָר גרונטיקע מעשים, וואָס זאָלן שאַפן פּאָזיטיווע ווערטן.

די פעסטשטעלונג פון אַ יידישן קולטור טוער ווי פר׳ סאָקאָלאָוויטש, „אַז אָן דער „קדימה" חס ושלום, וואָלט אין מעלבורן נישט נאָר געווען שאָטן נאָר ממש פינצטער" איז פאַר יעטוועדן „קדימה" קולטור־טוער זייער וויכטיק. מיטן שרייבן און רעדן קאָן קומען דאָס דערדרעדן זיך און זיך פאַרשטיין קעגנזייטיק. דאָס איז נויטיק סיי פאַר דעם געשאַפענעם „לאַנדראַט פאַר יידיש און יידישע קולטור" און אויך פאַר דער 70 יאָריקער „קדימה", וואָס קען ברענגען ברייטערע פאַרמעסטן פאַר יידיש און יידישער קולטור.

הורוויץ (איצטיקער פינאַנס מיניסטער פון ישראל) שרייבט פר׳ ש. באַכראַך: „אויף אַ זיצונג פון רעגירונגס־קאַבינעט, האָט זיך דער ראש הממשלה (פּרעמיער מיניסטער) אויסהערנדיק וועגן די באַגעגענישן פון פינאַנס מיניסטער מיט פאַרשידענע פּראָפעסאָרן און עקאָנאָמיסטן — זיך אָפּגערופן — ציטירנדיק אַ זאַץ פון היינריך היינע אויף דייטש — „הונדערט פּראָפעסאָרן — האַ פאָטערלאַנד בינסט פאַרלאָרן״...

ווייל איך ציען די אויפמערקזאַמקייט פון דעם זשורנאַליסט פר׳ ש. באַכראַך, אַז אויף וויפל איך געדענק, האָט דאָס נישט געזאָגט דער דיכטער היינריך היינע, נאָר דאָס האָט געזאָגט אַ זשורנאַליסט פון אַן איינפלוסרייכער צייטונג אין ווין בשעת אין די 90־ער יאָרן איז געשאַפן געוואָרן — אין דער דעמאָלטדיקער עסטרייכיש־אונגאַרישע מאָנאַרכיע אַ רעגירונג פון עקאָנאָמיסטן און פּראָפעסאָרן — היינריך היינע איז שוין אין יענע צייטן געווען קרוב 36 יאָר אָדער 38 יאָר — טויט.

„שאַל בהודי ו־עונה בכוש״

אויף ריין מאַמע לשון איז דאָס דאָזיקע העברעאיש ווערטל איבערגעאַנדערשט געוואָרן מיט דעם זאָג „געפרעגט וועגן הוידעם און געענטפערט מיט בוידעם״ איך האָב געבראַכט די דאָזיקע ווערטלעך אין צוזאַמענהאַנג מיט די „בריוו אין רעדאַקציע״־שרייבער, אין „יידישע נייעס״ פון דעם 4־טן און 11־טן יולי ד. י. וועגן דעם אַרטיקל א. נ. „ליכט און שאָטן״ אַרום דער פאָרגעקומענער קאָנפערענץ פאַר יידיש און יידישע קולטור אין מעלבורן — אָרגאַניזירט דורך דעם לאַנדראַט פאַר יידיש און יידישע קולטור — און אָפּגעהאַלטן געוואָרן שבת דעם 10־טן מאַי און זונטיק דעם 11־טן מאַי 1980.

סיי אין דער באַגריסונג רעדע אין נאָמען פון „קדימה״ צו דער דאָזיקער קאָנפערענץ און סיי אין דעם אַרטיקל „ליכט און שאָטן״ געווידמעט די רעזולטאַטן פון דער קאָנפערענץ, איז די הויפּט שאלה און אויך אין די באַגלייטנדיקע קליינע קשיהלעך, געווען דער הויפּט־מאָטיוו; פאַרוואָס איז דיסקרימינירט געוואָרן די עלטסטע און אַקטיווסטע יידישע קולטור־אָרגאַניזאַציע „קדימה״??? און איך האָב געמאַכט דעם אויספיר, אַז אויב דאָס צוגרייטן די קאָנפערענץ און אויך די דערעפענונג פון דער קאָנפערענץ איז געווען א ליכט שטראַל מיט קליינע שאָטנדלעך, איז דער אָפּשלוס מיט אירע גאָרנישט זאָגנדע רעזאָלוציעס שוין געווען אַ גאָר גרויסער שאָטן.

דאָ קומען די אויפקלערונגען פון די „בריוו אין רעדאַקציע״־שרייבער...

— דער ערשטער „בריוו״ איז פון וו. יאַבלאָנסקי — קאָמיטעט־מיטגליד פון „קדימה״ און אויך אַן אָרגאַניזאַטאָר פון דער קאָנפערענץ — וועלכער קומט — נישט מער און נישט ווייניקער — צו דעם אויספיר, אַז אַז פאַר דיסקרימינירן דער „קדימה״ טראָגן נישט די שולד די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער קאָנפערענץ און אויך נישט די רעזאָלוציע קאָמיסיע נאָר די הויפּט־שולד טראָגט דער שרייבער פון די שורות, באשר בכן: וואָס י. אָרבאַך איז אויסגעקליבן געוואָרן צו זיין דער באַגריסער צו דער קאָנפערענץ אין נאָמען פון „קדימה״ און נאָך דערצו, האָט י. אָרבאַך זיך באַנוצט מיט אַ שפּראַך וועלכער פּאַסט זיך נישט אַריין אין אַ קולטור קאָנפערענץ... ווילט איר דאָך אוודאי וויסן וואָס אַזוינס האָט דער באַגריסער אין נאָמען פון „קדימה״ אַזוינס געזאָגט „וואָס פּאַסט זיך נישט אַריין אין אַ קולטור־קאָנפערענץ״ וועל איך ציטירן די באַגריסונג ווערטער, וועלכע י. אָרבאַך האָט געזאָגט בשעת דער דערעפענונג און זענען נישט פאַרעפנטלעכט געוואָרן דורך דעם באַריכט אָפּגעבער פון דער קאָנפערענץ.

„די יידישע נאַציאָנאַלע קולטור אָרגאַניזאַציע „קדימה״ וואָס באַשיינט אונדזער היגן יידישן ישוב סיי כלפי פנים און סיי כלפי חוץ — באַגריסט אייך אין אייער שוועונג פון אָרגאַניזירן אַ יידישע קולטור־קאָנפערענץ מיטן בליק פון יידיש און יידישער קולטור פאַר אַ שעפערישן מאָרגן. די „קדימה״ וועלכע וועט פייערן איר 70־יאָריקן יובל אין יאָר 1981 וועט אַלץ טאָן, אַז דער שעפערישער מאָרגן פון יידיש און יידישע קולטור זאָל נישט זיין אַ פאָר אנטליענע שיינע רעדעס, נאָר, עס זאָל צונויפגעפאָרט ווערן דאָס געזאָגטע מיט דעם הארץ ציטער פון דעם זאָגער״.

דעם צווייטן בריוו־שרייבער וויל איך אויפקלערן:

1) למען האמת שטעל איך פעסט, אַז עס איז נישט ריכטיק, אַז די „קדימה״־קאָמיטעט מיטגלידער, אָדער די רעדאַקציע מיטגלידער פון די „מעלבורנער בלעטער״ האָבן געהאַלטן פאַר נישט פּאַסיק צו פאַרעפנטלעכן דעם אַרטיקל פון „ליכט און שאָטן״ אין דער „קדימה״ אויסגאַבע „מעלבורנער בלעטער״. פאַרקערט, דער אַרטיקל „ליכט און שאָטן״ האָט געדאַרפט אַריינגיין אין דעם 23־טן נומער פון די „מעלבורנער בלעטער״ (יוני־יולי אויסגאַבע) אָן שום קירצונגען און אָן שום באַמערקונגען מצד דער רעדאַקציע פון די „מעלבורנער בלעטער״.

אויף דער ווענדונג פון דעם פאָרזיצער פון דער רעדאַקציע־קאָמיסיע פון די „מעלבורנער בלעטער״ פר׳ מ. איזענבוד מיט דער הסכמה פון רעדאַקטאָר פון די „יידישע נייעס״ פר׳ י. שער, אַז איך זאָל דעם אַרטיקל „ליכט און שאָטן״ דרוקן אין די „יידישע נייעס״ בכדי עס זאָל קענען געעפנט ווערן אַ ברייטערע דיסקוסיע וואָס איז געווען פאַרשטענדלעך, ווייל די „יידישע נייעס״ האָט מער לייענער ווי די „מעלבורנער בלעטער״ — האָב איך מסכים געווען דאָס צו טאָן און צוגעגעבן דעם באַדינג, אַז קיין קירצונגען אָדער באַמערקונגען זאָלן נישט געמאַכט ווערן. דער אַרטיקל איז טאַקע געדרוקט געוואָרן אין די „יידישע נייעס״ און איז טאַקע אויך געקירצט געוואָרן אָן מיין וויסן...

2) איך האָב ביים שלוס פון דער פייערלעכער דערעפענונג שבת דעם 10־טן מאַי 1980 אין דער אָנוועזנהייט פון ד״ר פערשטענדיק און אין אָנוועזנהייט פון מיין פרוי געמאָלדן דעם פאָרזיצער פון דער קאָנפערענץ י. לעוויטין

י. אָרבאַך

מיניאַטורן

„פּאָליטיק און מאָראַל״ און פאַרקערט . . .

דער אומפאַרגעסלעכער עטישער סאָציאַליסט, געזעלשאַפטלעכער טוער, פירער פון דער טעריטאָריאַליסטישער באַוועגונג — ד״ר י. נ. שטיינבערג, האָט אין זיין עסיי א. נ. „פּאָליטיק און מאָראַל״ געמאַכט — צווישן אַנדערע — דעם פאָלגנדיקן קאָמענטאַר אַז „דער ריס צווישן פּאָליטיק און מאָראַל אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, ברענגט און וועט ברענגען שאָדן סיי פאַר דער פּאַרטיי און סיי פאַר אירע אָנהענגער גופא״.

איך האָב דעם דאָזיקן געדאַנק פון ד״ר י. נ. שטיינבערג געבראַכט, אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם טומל אַרום דעם באַזוך — פון דעם פירער פון דער פעדעראַלער אָפּאָזיציע אין דעם אויסטראַלישן פּאַרלאַמענט און פירער פון דער אויסטראַלישער לייבאָר־פּאַרטיי בילל היידען — ביי דעם פירער פון דער פּ.ל.אָ. יאַסער אַראַפאַט.

מען האָט געדאַרפט האָבן אַן איבערנאַטירלעכן כוח בכדי צו קענען רואיק זיך צוהערן און פּרובירן פאַרשטיין די דערקלערונג פון בילל היידענען — געדרוקט אין די „יידישע ניייעס״ פון פרייטאָג דעם 4־טן יולי ד״י ווי אויך די אַרטיקלען און קאָמענטאַרן — צו דעם דאָזיקן באַזוך — אין דער היגער ליבעראַל־קאָנסערוואַטיווער טאָג־צייטונג „איידזש״ מיט דעם „פריינד״ פון דער יידישער מדינה — דעם זשורנאַליסט און קאָרעספּאָנדענט פון מיטעלן מזרח מר. באַלדערסטאָן.

מען האָט אויך געדאַרפט זיין אַ פולשטענדיקער איגנאָראַנט צו פאַרלייקענען די באַשיינפערלעכע פאַקטן, וואָס זאָגן קליפּ און קלאָר, אַז סיי דער מעסיקער „סאָציאַליסט״ יאַסער אַראַפאַט און סיי דער עקסטרעמער „סאָציאַליסט״ כאַבאַש, ביידע פירער פון דער פּ.ל.אָ. האָבן אין זייערע „סאָציאַליסטישע״ פּראָגראַמען די זעלבע אידייע, וואָס עס האָבן געהאַט אַדאָלף היטלער מיט זיינע אָנהענגער אין זייער אידיי פון „נאַציאָנאַל סאָציאַליזם״. די נאַציס האָבן געדרשנט, אַז דורך רשעות, מאָרד און גרויזאַמקייטן וועט מען בויען אַ „1000 יאָריקן רייך״ פאַר דעם דייטשישן פאָלק און עפּעס ענלעכעס דרשנען די פירער פון פּ.ל.אָ.! אמת איז, אַז די פירער פון דער קאָמוניסטישער היעראַרכיע האָבן אין זייער צייט סאַנקציאָנירט דעם פּראָגראַם פון „נאַציאָנאַל סאָציאַליזם״ מיט דעם דיאַלעקטישן טעם, אַז „נאַציאָנאַל סאָציאַליזם״ איז אַ געשמאַק זאַך . . . איז דאָך אָבער שווער צו פאַרשטיין, אַז בילל היידען און זיינע „לינקע״ נאָכלויפער, זאָלן נאָכמאַלפּעווען דער קאָמוניסטישער דיאַלעקטיק פון 1938 ־ 1941 בנוגע דער טעראָריסטישער אָרגאַניזאַציע — די פּ.ל.אָ. אין דעם יאָר 1980?! —.

„דער ריס צווישן פּאָליטיק און מאָראַל״ האָט אַמבולטסטן זיך אַרויסגעוויזן ווי אַזוי מען קען ברענגען שאָדן סיי דער פּאַרטיי און סיי אירע אָנהענגער גופא דורך דעם פעלערהאַפטן שריט פון פירער פון דער לייבאָר פּאַרטיי בילל היידען אין זיין עקשנות צו באַזוכן אַראַפאַטן. דער רעזולטאַט? „פוילע פיש געגעסן״ און פאַרלוירן די סימפּאַטיע פון אַסך יידישע וויילער וואָס סימפּאַטיזירן מיט דער אויסטראַלישער לייבאָר פּאַרטיי.

אויב מיר באַרירן דעם שאָדן, וואָס עס קען ברענגען אַ באַוועגונג „דער ריס צווישן פּאָליטיק און מאָראַל״ וויל איך אויך באַרירן אַ פאַרקערטע דערשיינונג ווי אַזוי דער ריס צווישן מאָראַל און פּאָליטיק, קען אויך ברענגען שאָדן יעטוועדע געזעלשאַפטלעך — קאָמונאַלע און רעגיאָנאַלע — יידישע אָרגאַניזאַציע. אַזאַ ריס צווישן מאָראַל און פּאָליטיק איז פאָרגעקומען אויף דער זיצונג פון מעלבורנער „באָאַרד אָף דעפּיוטיס״ מאָנטיק דעם 7־טן יולי 1980.

אויף דער דאָזיקער זיצונג האָבן די פירער פון דער היגער יידישער קהילה געמאַכט אַזאַ ריס, דורך וועלן אויפווייזן, אַז מאָראַלישע אונטערשטיצונג פאַר מדינת ישראל איז אויך אַ מאָראַלישע אונטערשטיצונג פאַר יעדן יידישן ישוב — אויסטראַליע בתוכם. ממילא איז מען געקומען צום אויספיר, אַז דער באַזוך פון פירער פון דער אויסטראַלישער לייבאָר פּאַרטיי ביים פירער פון דער פּ.ל.אָ. איז א פיינטלעכער זשעסט לגבי דער יידישער מדינה און אויך לגבי דעם היגן יידישן ציבור. פון דעם איז געדרונגען, אַז די ליבעראַלע פּאַרטיי מיט איר פירער זענען פריינד פון מדינת ישראל און במילא זענען זיי אויך פריינד פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אויסטראַליע.

פרעגט זיך די פראַגע: ווייסן נישט די פאָרשטייער פון מעלבורנער „באָאַרד אָף דעפּיוטיס״, אַז אויך דיפּלאָמאַטישע פאָרשטייער פון דער איצטיקער ליבעראַלער רעגירונג מיט דער הסכמה פון דעם פּרעמיער מיניסטער מאַלקאָלם פרייזער האָבן זיך געטראָפן און טרעפן זיך מיט די פירער פון דער פּ.ל.אָ.? צו ווייסן נישט די זעלבע יידישע פאָרשטייער, אַז די לייבאָר פּאַרטיי האָט אַסך אָנגעזעענע פירער, וואָס זענען גאַנץ גוטע פריינד פון מדינת ישראל און פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אויסטראַליע, נישט ווייניקער ווי די פריינד פון דער ליבעראַלער פּאַרטיי? און אויב ביידע האַנדלען נישט ריכטיק, טאָ פאַרוואָס אויסטיילן דעם פירער פון דער לייבאָר פּאַרטיי?

דרוק פעלער און זשורנאַליסטן פעלער

אַ פאָלקס־ווערטל זאָגט: „א שרייבער שטאַרבט נישט פון קיין האַרץ־פעלער, נאָר פון אַ דרוק פעלער״ איז דאָס אויך נוגע זשורנאַליסטישע פעלערן?

מיט מיין גרעסטן רעספּעקט צו דעם פיינעם זשורנאַליסט שלמה באַכראַך, וואָס האָט אין זיין קאָרעספּאָנדענץ פון מדינת ישראל — געדרוקט פרייטיק, דעם 4־טן יולי 1980 — געמאַכט טאַקע א זשורנאַליסטישן פעלער, וועלכן מען דאַרף פאַרריכטן!

אונטערן קעפּל „היינריך היינעס „עצה״ צו יגאל

יהודה סבוראי

דער פֿאַרשאָלטענער בוים

באַמערקונג. ליובליאַנאַ איז די הויפּשטאָט פֿון דער סלאָוועניִשער רעפּובליק וואָס איז אַ באַשטאַנדטייל פֿון דער פֿעדעראַלער יוגאָסלאַווישער מלוכה. נישט ווייט פֿון ליובליאַנאַ איז דאָ אַ קירכע מיטן נאָמען „סוועטי אָהר" (דער הייליקער אָהר).

אין דער צייט פֿון דער נאַצי־אָקופּאַציע האָט מען אין דער קירכע געפּייניקט סלאָווענישע פּאַרטיזאַנען, און שפּעטער זיי אויפֿגעהאָנגען אויף אַ בוים פֿאַר דער קירכע.

אָ, דו פֿאַרשאָלטענער בוים,
ווי וואַגסטו שטיין אַזוי אין גרינעם טרוים
פֿאַרפּוצט אין פֿאַרפֿירערישן גרינס —
דאָ, נעבן דעם סוועטי אָהר
ביי דער קירכע פֿון בלוטיקן מאָרד.

דו וואָלסט געדאַרפֿט זיין רויט ווי בלוט
פֿון סאַמע שפּיץ ביז וואָרצלען טיף
פֿון די אומשולדיקע קרבנות,
וואָס דו האָסט זיי אַמאָל געהאַלטן
אין דיינע גרינע אָרעמס . . .
און דו האָסט דערצו דערלאָזן . . .

אָ, דו פֿאַרשאָלטענער קלויסטער,
ווי שטייסטו דאָ נאָך היינט מיט דיין שפּיץ פֿאַרריסן הויך . . .
דו וואָלסט דאָך שוין פֿון לאַנג געדאַרפֿט אַוועק
ווי אַש און רויך,
און יעדער שטיין און ציגל פֿון דיין איבערבלייב
וואָלט איינגעזונקען אין דער ערד, ימח שמו :
ווייל דו האָסט דאָך דאָס אַלץ געזען,
און דיינע ווענט האָבן דעם געוויין געהערט
און פֿאַרשטעלט דעם גרעסטן גרויל —
און דו האָסט דאָס דערלאָזן.

און דו, פֿאַרשאָלטענע קאַמער
מיט די קליינע, פֿאַרקראַטעטע, העסלעכע אויגן :
אַ פֿרילינג-ווינטל בלאָזט געמיטלעך איצט דורך זיי
און ברענגט דעם קלאַנג פֿון פֿויגל-געזאַנג, פֿון לעבנס-פֿרייד,
איצט האָט מען דיינע ווענט אויסגעקאַלכט
צו פֿאַרשטעלן די בלוט-פֿלעקן און מענטשן-מאַרך
און דעם קרבנס לעצטע טרערן.
די חרפּה וועט אייביק דיר געהערן :

עס איז דאָ שטיל. בלוטיק-שטיל דאָ,
אין דאָברוניע, דעם אָרט פֿון גרויל,
וואָס איז היינט אַ גאָרטן,

איך זע דיך אין מיין דמיון, אָ, מילקאַ קאָסין :
איך קלאָג נאָך דיר, פּראָפֿעסאָר שטורם.
איך וועל אייך נישט פֿאַרגעסן —
איצט זייט איר בילדער, וואָס הענגען אין דעם טורעם.

דאָ זייט איר געווען נאָך לעבעדיק,
מיט הייסער קללה און הייסער טרער.
אַ תּפֿילה פֿאַר אַ בעסערן מאָרגן
איז געווען אייער באַגער.

לאָמיך הייבן מיין כּוס
מיט בלוטיק-רויטן רעפּאַשקי-וויין.
לאָמיך טרינקען צו אייך, מיינע מיטברידער פֿון פּיין.
איך בין אַ ייד, איר זייט סלאָווענער — אַן אַנדערע עדה,
נאָר געמאָרדעט האָט מען ביידע . . .
געבליבן איז בלויז טרויער און — בטחון . . .

פֿון ענגליש: **פּ. רינגעלבלום**

יאָר מיזנטער קינדער ביי נישט פאַרהייראַטע מוטערס, און זיי ווערן מער נישט פאַראורטיילט דורך דער געזעלשאַפט ווי אַמאָל.

אין געענדערטן סאָציאָ-פּסיכאָלאָגישן צוגאַנג צום גונסטן פון מוטער און קינד, אין ברייטערן זין צום גונסטן פון דאָס רעכט פון לעבן, וואָלט זיך געקאָנט דוכטן, אַז די געפאַר פון א רציחה איבער אַן אומשולדיק הילפסלאָז נפש'ל איז באַזייטיקט. עס איז נישט אַזוי. אין דעם געוויסן פון דער געזעלשאַפט גייט אָן אַ ויתרוצצו. ס'האָבן זיך געשאַפן צוויי צדדים. איין צד קעמפט פאַר די רעכט צו לעבן, דער צווייטער צד קעמפט פאַר דאָס רעכט פון דער מוטער איבערצורייסן די שוואַנגערשאַפט. אין תוך גענומען איז עס אַ קאַמף פאַרן רעכט צו לעבן, און פאַרן רעכט צו באַגיין אַ רציחה. חוץ די פאַראינטערעסירטע צדדים — מוטער און דאָס נאָך נישט געבוירן קינד, נעמען אין דעם מאַקאַברישן דיספּוט „לעבן - טויט" אָנטייל רעליגיעזע מנהיגים, יוריסטן און . . . פילאָזאָפן.

חוץ די פריער דערמאָנטע פאַלן פון רציחה צוליב רויב, מאַסן-מאָרד איבער דער ציווילער באַפעלקערונג מצד אַזעלכע מושלים-פּסיכאָפּאַטן ווי אַמין און פאָל פאָט, וועלן מיר פרוון צו באַהאַנדלען אַ שפּאָגל-נייע טעאָריע, וועלכע קען מיט דער צייט ווערן א סאָציאַל-מאָראַלישער פּראָבלעם פון אויסנאַמלעכער וויכטיקייט.

אַ פּראָפעסאָר פון פילאָזאָפיע אויף איינעם פון די אוניווערסיטעטן אין אויסטראַליע, אַ וועגעטאַריער און דער הויפּט פון דער צער-בעלי-חי געזעלשאַפט, איז אַרויסגעקומען מיט אַ „טעאָריע פון פאַרמיידן אומזיסטע פּיין". אין דער צייט, ווען עס מערן זיך קלובן ווי „העמלאָק" אין סאַן-פראַנציסקאָ, און „עקסיט" אין לאָנדאָן, וועלכע פּראָפּאַגירן אַקטיווע „עוטהאַנאַסיאַ", אָדער „חסד-טויט". קלינגט שוין נישט פרעמד די „טעאָריע פון פאַרמיידן פּיין". לויט דער מיינונג פונעם מחבר פון דער דאָזיקער טעאָריע, איז אַ נאָרוואָס געבוירן נפש'ל נישט קיין פאַרמירטער מענטש, נישט אין פיזישן און נישט אין לעגאַלן זין. עס איז סתם „לעבעדיקע בריאה". אויב עס איז געבוירן געוואָרן א קריפּל, איז כדי צו פאַרמיידן זיינע אייגענע ליידן, איינשפּאָרן צער די עלטערן, און ועל כולם, כדי עס זאָל נישט פאַלן צו לאַסט דער געזעלשאַפט, דאַרף מען עס עלעמינירן!

ליגט ער פאָר, אַז נאָר דאָקטוירים זאָלן האָבן דאָס רעכט צו באַשטימען וועגן לעבן און טויט פון קינד. אַפילו נישט מוזן אָנפרעגן די מוטער, ווי עס פירט זיך ביז איצט. דאָס איז אַ טראָט ווייטער פון דעם איצטיקן צושטאַנד, אַ טראָט אין אַן אומבאַקאַנטער ריכטונג, פול מיט סכנות. די ערשטע סכנה ליגט אין דער מעגלעכקייט, אַז די פילאָזאָפיע פון „פאַרמיידן פּיין" זאָל ווערן אויסגעברייטערט און אַרומנעמען אויך די „אומפּאַסיקע צו אַרבעט", די גייסטיק אָפּגעשטאַנענע, זקנים און אַפילו קרבנות פון פאַרפאַלן. דאָס וואָלט געווען אַ צוריקקער צום פּרימיטיוו, צום געזעץ פון דזשונגל, ווו די העכסטע רעכט געהערט דער פויסט.

איז ווערט צו דערמאָנען, אַז די דאָזיקע „אידייע" איז נישט נײַ. זי איז שוין געוואָרן אָנגעוואָנדן מיט טויזנטער יאָרן צוריק אין אַלטערטימלעכער ספּאַרטאַ. די אַמאָליקע ספּאַרטאַנער זענען אַרויסגעגאַנגען פון דער הנחה, אַז אַ קריפּל וועט נישט קאָנען פאַרטיידיקן דאָס לאַנד — און זיי האָבן עס אַראָפּגעוואָרפן פון אַ הויכן באַרג.

אַזאַ „עטיק" איז געווען אַ רציחהדיקע, אָבער אַן ערלעכע. זיי האָבן די רציחה נישט באַדעקט מיטן פייגנבלאַט פון כלומרשטער „רחמנות". היינט לעבן מיר אין אַן „אויפגעקלערטער" צייט ווען אַ סך מיאוסע מעשים ווערן איינגעהילט אין אַ טוגנט-שלייער. מלחמות צוליב פּראָפיטן אָדער צוליב טעריטאָריעס ווערן מאַסקירט מיט אידעאָלאָגישע מאָטיוון. דער שוידערלעכער נאַציזם און סטאַליניזם האָבן אויך געווילדעוועט אין נאָמען פון אידעאָלאָגיעס.

קלינגט נישט די טעאָריע „פון פאַרמיידן פּיין" היפּאָקריטיש?

די היינטצייטיקע מעדיצין שטייט אויף אַ הויכער מדרגה, און זי איז מסוגל „פאַרלייכטערן די ליידן" מיט די נייעסטע טעכנאָלאָגישע דערגרייכונגען. זי איז אויך מסוגל צו אָנווענדן פּראָפילאַקטיק באַלד אין די ערשטע וואָכן פון שוואַנגערשאַפט. די מעדיצין קען שוין אויך באַשטימען פון פאָראויס, צי דאָס קינד וועט געבוירן ווערן אָן פעלערן. פאַרוואָס באַגיין אַ רציחה ווען עס זענען דאָ מעגלעכקייטן פון פאַרהיטן?

אויב עס וועלן מיט דער צייט אָנגענומען ווערן אַזעלכע אַנטי-מאָראַלישע געזעצן, וועלן ברייט געעפנט ווערן די טויערן פון טויט. עס וועלן מער נישט אָפּשערן זיך די פאַרטיידיקער און קעגנער פון לעבן. בלייבן וועט דער שוידערלעכער תוך: טויט. יעדעס מאָל, ווען עס וועט אַ דורכגעפירט ווערן א לעגאַליזירטע רציחה איבער אַן אומשולדיק לעבן, קינד, זקן, קריפּל — וועט עס זיין פּשוטער ברוטאַלער מאָרד. עס וועט ווערן באַטראַכט אַלס ארכאאיש, אַלס אַ חרפּהדיקער קען-צייכן פון אַ מאָראַלישער ירידה, אין אַ צייט פון וויסנשאַפטלעכן פּראָגרעס. עס וועט דאַן מער ווי ביז איצט געשענדעט און געבראָכן ווערן איינער פון די פונדאַמענטאַלסטע מאָראַלישע געזעצן „לא תרצה" — זאָלסט נישט הרגענען!

צוזאַמען מיט דער משפחה טרויערן מיר
אויפן פריצייטיקן טויט פון אונדזער
פאַרוואַלטער

שיע טיגעל ע"ה

„קדימה"-קאָמיטעט

1979), אָרגאַן פון אַמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס, האָט פאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל מיט אַ סך פאַקטן, אונטער אַ קאָפּ: „אַנטיסעמיטיזם, אָפישיעל סאָוועט אידיאָלאָדזשי?״ (אַנטיסעמיטיזם; אָפיציעלע סאָוויעטישע אידעאָלאָגיע?). און אָט איז אַ ביכל, וואָס דער יידישער וועלט־קאָנגרעס, מיט ד״ר נחום גאָלדמאַן בראש, האָט אַרויסגעגעבן: „סאָוויעט אַנטי־סעמיטיק פּראָפּאַגאַנדאַ״ (סאָוויעטישע אַנטיסעמיטישע פּראָפּאַגאַנדע) — א זאמלונג ציטאַטן פון סאָוויעטישע ביכער און בראָשורן, פון דער סאָוויעטישער פּרעסע, מיט אַנטיסעמיטישע קאַריקאַטורן. און גאָר וויכטיק איז אָט וואָס: דאָס ביכל עפנט זיך מיט לעגינס באַרימטער רעדע קעגן אַנטיסעמיטיזם, זייער פּראָמינענט אָפּגעדרוקט! און אָט איז אַרויס א ביכל פון אַמעריקאַנער יידישן קאָמיטעט („אַמעריקען דזשואיש קאָמיטע״):

„סאָוויעט דזשוערי סינס דעטה אָוו סטאַלין״ (סאָוויעטישער יידנטום זינט סטאַלינס טויט), אומגעפער פון זעלביקן כאַראַקטער, ווי דאָס ביכל פון יידישן וועלט־קאָנגרעס — מיט פאַקטן און פאַקטן פון אָפענעם אַנטיסעמיטיזם! און יעדער אמתער אָנהענגער פון סאָציאַליזם מוז זיך פרעגן: „וואָס האָט דאָ פּאַסירט?״ ווי אַזוי האָט געקאָנט קומען אַזאַ ענדערונג אין דעם לאַנד, וואָס האָט אין די אַן ערך ערשטע אַנדערהאַלבן צענדליק יאָר פון זיין עקזיסטענץ דעם אַנטיסעמיטיזם אַזוי שאַרף באַקעמפט און געזען, אַז די יידישע קולטור זאָל אויפבליען אַזוי ווי קיין מאָל נישט אין דער געשיכטע פון יידישן פאָלק?

באמת, מוז נישט יעדער ערנסטער מענטש זיך פרעגן: וואָס האָט דאָ פּאַסירט?! זענען מיר דען אַלע נישט געווען עדות פון גראָמיקאָס היסטאָרישער רעדע דעם 14־טן מאַי 1947, אין דער יו־ען, וועגן די ליידן פון יידישן פאָלק אונטערן נאַציזם און ווי דאָס יידישע פאָלק דאַרף פאַרגיטיקט ווערן — און ווי די שטרעבונגען פון יידישן פאָלק צו אייגענער מלוכהשאַפט, טאַקע אין ארץ ישראל, דאַרפן דערפילט ווערן? ווי קאָן מען פאַרגעסן, אַז ווען נישט דאָס געווער פון די סאָציאַליסטישע לענדער וואָלט די נייגעבוירענע ישראל־מדינה נישט געקאָנט ביישטיין דעם אָנגריף פון פינף אַראַבישע מלוכות אין 1948? ווי קאָן מען פאַרגעסן וואָס פאַר אַ פריידֿ עס איז געווען ביי יידן אין יעדן אוקראַיִנישן שטעטל, ווען די רויטע אַרמיי איז אַריין און פאַרטריבן די באַנדעס פון פּעטליורע, מאַכנאָ און די אַנדערע פּאָגראָם־מאַכער?

מיר אַליין, דאָ אין אַמעריקע האָבן דאָך אַזוי פיל געוווּנען פון דעם אויפשוווּנג פון דער יידישער קולטור אין סאָוויעטן פאַרבאַנד. ברייטע יידישע מאַסן זענען צוגעצויגן געוואָרן צו דער פּראָגרעסיווער באַוועגונג. וואָס פאַראַ רעזערוון גוטן ווילן פאַרן סאָוויעטן־פאַרבאַנד האָבן די אַלע אַנטוויקלונגען לטובת דעם יידישן פאָלק געשאַפן צווישן די ברייטע יידישע מאַסן אין אַמעריקע און אַנדערע לענדער! טאָ ווי איז מעגלעך געוואָרן די איצטיקע לאַגע?!

דער ענטפער דערויף איז א פילפאַכער, א קאָמפּליצירטער. אַהער גייט דער עיקר אַריין דער סטאַליניזם, וועלכער האָט אויפגעלעבט דעם אַנטיסעמיטיזם פון אַמאָל אין רוסלאַנד און געגעבן אים נייע פאָרמען. קלאָר איז, אַז איצט איז דער אַנטי־ציוניזם אַ צודעק פאַר אַן אַנטיסעמיטישער, אַנטי־סאָציאַליסטישער פּאָליטיק!

י. מ. ל.

איז אויפשטייג פון וויסנשאַפט די ירידה פון מאָראַל?

דאָס אַלטע ביבלישע געזעץ „לא תרצח״ פּראָקלאַמירט טויזנטער יאָרן צוריק, איז געוואָרן די אָנערקענטע פילאָזאָפיע פון רעליגיעס און קולטורן אין משך פון א סך דורות. „זאָלסט נישט הרגענען״ איז געווען אַ נאָבעלער, עטישער אימפּעראַטיוו, דער ווינקל־שטיין פון יעדער קולטור, איינער פון די יסודות אויף וועלכן די געזעלשאַפט האָט אויסגעבויט איר יוריסדיקציע.

חוץ דעם איז די כוונה פון געזעץ געווען, און איז געבליבן עד היום, צו צעמענטירן די געזעלשאַפט, אויסצובויען אַ באַזע פאַר קעגנזייטיקער פריינדשאַפט, אָפּצושאַפן ווילקיר און רציחה, וואָס צעטיילט און צעשטערט.

צום באַדויערן ווערט דער דאָזיקער עטישער אימפּעראַטיוו געבראָכן אויף פאַרשידענע אופנים. כמעט טאָג־טעגלעך ברענגט די צייטונג־כראָניק פאַלן פון מאָרד פון אַ יחיד איבער אַ יחיד. אַ טאָג גייט נישט פאַרביי אָן אַן עקספּלאָזיע פון מאַסן־רציחות ערגעצוווּ אין דער וועלט. די געשיכטע־בלעטער זענען פול מיט מלחמות און רעוואָלוציעס, ווען דער „לא תרצה״ הערט אויף צו זיין אַ פאַרברעכן און באַקומט דעם סטאַטוס פון א העראָאישן אַקט, ווי אַ טוגנט פון דער העכסטער מדרגה. דער דאָזיקער צושטאַנד ווערט שוין באַטראַכט ווי אַ נאַטירלעכע דערשיינונג און איז געוואָרן אַקצעפּטירטע רוטין.

אַנדערש זעט עס אויס, ווען אין אַ פאַרהעלטנישמעסיק רואיקער צייט ווערן באַגאַנגען אַקטן פון סאַנקציאָנירטע רציחות. איינע פון זיי איז דער קאָנטראָווערסאַלער פּראָבלעם פון אַבאָרטן. דאָס פּראָבלעם איז נישט נײַ. מיט צענדליקער יאָרן צוריק זענען אויך אַדורכגעפירט געוואָרן אַבאָרטן, אומלעגאַל און בשתיקה. אַ שוואַנגער פרוי אין רעזולטאַט פון אַ פאַרגוואַלדיקונג, אָדער אַ יונג אומפאַרהייראַט מיידל, זענען אונטערן דרוק פון אַן אומטאָלעראַנטער געזעלשאַפט געצוווּנגען געוואָרן הערצו. די אַמאָליקע אָנשויאונגען זענען היינט פאַרעלטערט. לויט דער סטאַטיסטיק ווערן אין אויסטראַליע געבוירן יעדעס

פּ. נאָוויק

די געפאַר: „אַנטי־ציוניזם"

אונטער דעם קעפּל, האָט דער רעדאַקטאָר פון דער יידישער קאָמוניסטישער צייטונג „מאָרגנפרייהייט" אין ניו־יאָרק, אָפּגעדרוקט אַן אַרטיקל אין דעם איקוף־זשורנאַל: „יידישע קולטור".

צוליב זייער פּאָזיטיווער באַציאונג צו מדינת ישראל, און דעם שאַרפן קאַמף וועלכן זיי פירן קעגן אַנטיסעמיטיזם אין סאָוועט רוסלאַנד — ווערן די יידישע פּראָגרעסיווע פאַרשריגן ווי אָפּטריניקעס פון קאָמוניסטישן אידעאַל. דער זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד" פירט קעגן זיי אַ גוואַלדיקע העצע, לויטן גוט באַקאַנטן נוסח.

מיר ברענגען דאָ עטלעכע אויסצוגן פון דעם אַרטיקל וועלכע — ווי מיר גלויבן — אילוסטרירן, אַז מענטשן טראַכטן פּאַרט.

די רעדאַקציע

צווישן די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע גרופּירונגען זענען געווען — און פאַרבליבן — קעגנער פון אימפּעריאַליזם. די קיבוצניקעס זענען געקומען קיין ארץ־ישראל „בויען סאָציאַליזם" — און ס'איז טאַקע געשאַפן געוואָרן די זייער וויכטיקע קיבוצים־סיסטעם, וואָס פאַרמאָגט סאָציאַליסטישן אינהאַלט.

וואָס־זשע פאָדערט זיך אינעם ליכט פון אַזאַ סיטואַציע? דיפערענצירן! כסדר דיפערענצירן! דאָס איז געווען און פאַרבליבן די אויפגאַבע בנוגע דעם ציוניזם. ווי יעדע נאַציאָנאַליסטישע באַוועגונג, ביי יעדן פאָלק, פאַרמאָגט די ציוניסטישע באַוועגונג פאַרשיידענע ריכטונגען. מען דאַרף, מ'קאָן און מ'מוז מיט דער אָדער יענער ריכטונג מיטאַרבעטן, פריינדלעך און טאָלעראַנט מיטאַרבעטן, אויב אַפילו מ'גייט זיך פונאַנדער בנוגע באַשטימטע פראַגן, טאַקע בנוגע דעם ציוניזם גופא.

★

זאָגן דאַרף מען, גאַנץ אָפנהאַרציק, אַז אין דער פּראָגרעסיווער יידישער באַוועגונג האָבן מיר ווייט נישט אַלע מאָל געהאַט אַזאַ צוגאַנג. ווען און ווי אַזוי איז פאָרגעקומען די ענדערונג? פאַרוואָס איז זי פאָרגעקומען?

שוין אין די דרייסיקער יאָרן, ווען דער נאַציזם האָט זיך פאַרמאָסטן אויפן יידישן פאָלק און ס'איז געשאַפן געוואָרן דער פאָלקספראָנט, איז אָנגעשטאַנען אַן אַנדער צוגאַנג צום ציוניזם. מ'האָט אָנגעהויבן מיטאַרבעטן מיט ציוניסטן אין קאַמף קעגן נאַציזם. דערנאָך איז געקומען די צווייטע וועלט־מלחמה, מיטן יידישן חורבן, וואָס האָט זיך אַזוי טיף אַריינגעשניטן אין דער געשיכטע פון אונדזער פאָלק! ס'איז געקומען דער קאַמף פאַרן געבורט

פון מדינת ישראל, אַ פּראָגרעסיווער, אַנטי־אימפּעריאַליסטישער קאַמף, אין וועלכן די פּראָגרעסיווע עלעמענטן זענען געווען אַן אַקטיווער צד. ווי אַזוי וואָלט גאָר מעגלעך געווען, אַז דער צוגאַנג פון לאַנג־פאַרגאַנגענע יאָרן זאָל ווייטער גילטן? נאָר ווען מען נעמט נישט אין אַכט דעם אויפקום פונעם נאַציזם, דעם יידישן חורבן, דעם וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד, דעם געבורט פון מדינת ישראל, קאָן מען בלייבן פאַרגליווערט און האַלטן זיך ביי די פאָרמולעס פון אַמאָל, פאַרן בלוטיקן מבול!

פון צייט צו צייט קומט אימיצער ערגעץ־ווו און ציטירט פון דעם, וואָס איך האָב געשריבן וועגן ציוניזם — פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה, פאַרן חורבן, פאַרן וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד, פאַר מדינת ישראל, און זאָגט: אַהאַ, זעט וואָס פּ. נאָוויק האָט אַמאָל געזאָגט! אַזאַ איינער פאַרטראַכט זיך נישט וועגן די אַנטוויקלונגען פון דער צייט, ספּעציעל אין יידישן לעבן. דער באַקאַנטער פאַרשטאָרבענער שרייבער און דענקער, יצחק דויטשער, וועלכער איז געווען אַסימילירט, האָט געהאַט באַמערקט נאָכן חורבן: „אין אָשוויענטשים איז געבאָרן געוואָרן אַ נייער יידישער באַוווּסטזיין". דאָס איז געווען אַ פיל־באַדייטנדיקע באַמערקונג!

חוץ דעם דאָזיקן סאַמע עיקר, דעם יידישן חורבן, זענען געווען אַנדערע אַנטוויקלונגען, וואָס האָבן געמוזט ברענגען צו אַן ענדערונג אין אונדזער שטעלונג צום ציוניזם — אין דעם זין פון מיטאַרבעטן, פריינדלעך און טאָלעראַנט, מיט ציוניסטן — מיט וועלכע מען קאָן און מען דאַרף מיטאַרבעטן.

די אַנטי־ציוניסטישע היסטעריע האָט געשאַפן אַן ערנסטע לאַגע אין ערטער, ווו מ'האָט זיך צום ווינציקסטן געקאָנט ריכטן, אַז דאָרטן זאָל זיך אַזאַ לאַגע אַנטוויקלען. מען מוז קוקן דעם אמת אין די אויגן אַריין, ווי דאָס זאָל נישט וויטאָן — אויב ס'איז דער אמת. מ'טאָר נישט פאַרווישן פאַקטן, ווי פיינלעך זיי זאָלן נישט זיין. דער ביטערער פאַקט איז, אַז דער אַנטי־ציוניזם האָט געשאַפן אַ זייער ערנסטע לאַגע אין סאָוויעטן־פאַרבאַנד. נישט נאָר בנוגע יידן — בנוגע זיי קודם־כל — אָבער אויך בנוגע סאָציאַליזם בכלל.

די פאַקטן זענען באַקאַנט און איך וועל זיך איצט אין זיי נישט אויסברייטערן. מ'קאָן לײַדער גאַנץ אָפט לייענען וועגן זיי אין דער אַלגעמיינער פּרעסע — וועגן אַנטיסעמיטישע אַרטיקלען אין דער „קאָמסאָמאָלסקאַיאַ פּראַוודאַ", אין „אָגאָניאָק", „קראַסנאַיאַ זוויעזדאַ", וועגן אַנטיסעמיטישע ביכער און בראָשורן. מיר האָבן אַ היפּש פּעקל פון דער „ליטעראַטור". דער גאַנצער טרויעריקער ענין איז גוט באַקאַנט און נאָר די וואָס שטעקן אַריין די קעפּ אין זאַמד, מיינען אַז קיינער זעט נישט און ווייס נישט.

אָט האָבן די לעצטע צייט וויכטיקע יידישע אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע אַרויסגעגעבן עפנטלעכע דאָקומענטן, וואָס זענען אָן ספק געלייענט געוואָרן פון הונדערטער טויזנטער. דער „קאָנגרעס מאַנטליי" (יאַנואַר

י. מ. לעווין

קדיש ווילט זיך זאָגן

קדיש ווילט זיך זאָגן, — שרייבער — קדושים, יידישע
פּאָעטן,
נאָך אייער געבוין מיט ערד רוסישער פאַרשאָטן.
שטיוול סאָלדאַטסקע און בלוטיקע באַגנעטן
האָבן אייער גלויבן צעפּערטלט און צעטראָטן.

ליבערשט וואָלט איך אַנשטאָט קדיש, אַ לויב גאָר געזונגען
צום סימן מענטש־און־ייִד שטאָלץ דורך אייך דערהויבן,
ווער נאָך מער ווי איר זייט געווען געצוווּנגען
דעם סימן־ייִד פאַרדעקן מיט פאַלשע לויבן!

ווייס איך נישט — צי הלל זינגען, צי קדיש זאָגן,
אפשר וועלן בײדע נישט זיין אייך ליב.
איר זייט ל ע ג ע נ ד ע, עכא פון פאַרשניטענע פאַרטאָגן,
וואָס גייען אויף מיט פּראַכט פון קבורה־גרוב.

וועל איך זינגען הלל צו האָפשטיין דויד,
צו שטילער עלנט „אין ווינטער פאַרנאַכטן"
אויף רוסלאַנדס ווייטן, ווו פון תמיד, תמיד
איז בענקשאַפט־ייִד מיט בענקשאַפט־מענטש געפלאָכטן.

מיט כבוד וועל איך אויך דעם נסתר דערמאָנען,
דעם ל׳יוניק, געשמיסן מיט דער רוט פון נויט.
ער האָט געהיט זיין גלויבן א מאראן צווישן מאראנען —
זיין אמונה נישט אויסגעביטן אויף שאָפל ברויט.

שטאָלץ האָט געליכטיקט די קרוין אויף מאַרקישעס קרויזן
פאַר „די טענצערין" און „מלחמה". צוויי פּאָעטישע
ווולקאַנען.
מיט דער „קופּעס" לײדן פאַרקנופּט איז זייער ברויזן,
און טרויער אין די אויגן־צוויי טיפע אָקעאַנען.

ביז הייַנט נאָך לאָקן סעדער־ריחות אין קולבאַקס „רייסן",
דער קאָסע־סווישטש פון זיידעס און גברנדיקע פעטערס,
דער זויער־זיסער ריח פון האָרעפּאַשנע שווייסן,
און דער טעם פון קאָרן־ברויט אין ייִדיש־פּויערשע כאַטעס.

באַגליביק איז איציק פעפערס אויפגעוואַקסענער ייִדיש־
שטאָלץ
אין „די שאָטנס פון געטאָ־וואַרשע", און „כ׳בין אַ ייִד" —
אונטער דעם פינף־שפּיציקן שטערן אויף זיין האַרץ
האָט דעם זיידנס אַלטער גלויבן ווידער אויפגעבליט.

און מיכאָעלס, באַקרוינט מיט „מודרי סאָלאָמאָן",
ווען שוין גרייט געווען דעם הענקערס אומקום־גזר;
באַקלאָגט האָט אים מאַרקיש מיט „א נר תמיד ביים ארון"
און אַליין געקעפּט געוואָרן פון בלוטיקן צאַר.

צו די שטערן געבליקט האָט פאַרן טויט קוויטקאָ לייב —
מיט דער ייִדיש־לירע האָט׳ר אויסגעשפּילט זיין לעצטן ניגון:
„איך האָב אין שיין פון ליכט פאַרן עמוד דערפילט מיין
לייב" —
און מיט אַט דער תפילה צו די העכסטע שטערן דערשטיגן.

סיגנאַליזירן די סטאַליניסטישע „ענטגילטיקע לייזונג"
פאַרן יידישן פאָלק.

געשיכטע באַשולדיקט — און געשיכטע רעהאַביליטירט

דער ליטעראַריש־קינסטלערישערביישטייער פון די סאָוויעטיש־ייִדישע שרייבער צו דער ייִדישער ליטעראַטור; זייער מאַרטירער־טויט, ווי פאַרשטייער פון דער ייִדישער אינטעליגענץ, פירט זיי אַריין אין פאַנטעאָן פון אונדזערע קדושים.

די דאַטע פון 12־טן אויגוסט 1952 איז אַריין אין ייִדישן קאַלענדאַר צוזאַמען מיט אַ סך אַנדערע טרויער־טעג אונדזערע, וועלכע מיר דאַרפן אָפּהיטן, ווייל דאָס איז אונדזער טראַגישע ירושה, ווייל דאָס איז א טייל פון אונדזער נאַציאָנאַלן באַוווּסטזיין.

מיר זענען אַ רינג אין דער ייִדישער געשיכטע און אונדזער חוב איז צו טראָגן דאָס דאָזיקע באַוווּסטזיין פון דור צו דור.

מעם

ת. מאַלטינסקי

★

אַ יידן אין שטעטל כ׳באַגעגן,
פאַרלאַנגזאַמערט ער זיינע טריט,
נאָר שעמט זיך, אַ פנים, צו פרעגן —
פון וואַנען זשע קומט אָן אַ ייִד.
און איך קאָן זיך אויך ניט אַנטשיידן
צו טאָן אַזאַ פשוטע זאַך,
ווי צוגיין און אָנהויבן ריידן
אויף אונדזער געוויינלעכער שפּראַך
און עפּעס אַ מאָדנע גריזאַטע
און בושה דאָס האַרץ מיר פאַרקלעמט.
ס׳צעגייען זיך אונדזערע שאָטנס,
אַזוי נאָענט און אַזוי אָפּגעפרעמדט . . .

1967, ווייסרוסלאַנד.

פון בוך „פרישע ווינטן".

צום אָנדענק פון די יידישע שרייבער — אומגעבראַכטע אין סאָוויעט־רוסלאַנד

אין יאָר 1956 איז אָפיציעל באַשטעטיקט געוואָרן דאָס, וואָס מ׳האָט לאַנג פאַרדעכטיקט, אַז די אַרעסטירטע יידישע שרייבער, פאַרשפאַרט אין דער מאָסקווער ליוביאַנקע־טורמע זייט 1948, זענען דערשאָסן געוואָרן.

דער באַשלוס זיי אומצוברענגען, איז געווען די סיבה פון זייער אַרעסט.

פאַרוואָס האָט מען זיי געפייניקט גאַנצע פיר יאָר? וועלכע ידיעות האָט די עמ.ווע.דע. געהאָפט פון זיי אַרויסבאַקומען? אָדער: האָט מען זיי געקאָרמעט מיט דער אילוזיע פון באַפרייאונג, אויב? . . .

אויף די פראַגן וועלן מיר שוין וואַרשיינלעך קיינמאָל קיין ענטפער נישט באַקומען. אַפילו אויך נישט נאָך דעם, ווי מען וועט אויפמאַכן די אַרכיוון פון דער סטאַליניסטישער מאָרד־מאַשין.

דער מאָרד איבער דער יידישער קולטור און אירע שעפער האָט נאָכגעפאָלגט דער אַרעסט פון די יידישע דאָקטוירים אין יאַנואַר 1953, מיטן אויסרייד פון אומברענגען זשדאַנאָוון — כאָטש קינד און קייט האָבן געוווּסט, אַז זשדאַנאָוון האָט אָפגערוימט סטאַלין, און שפעטער האָט ער געטראָגן דעם ארון, צוליבן נוצן פון די פאָטאָגראַפן.

פאַרוואָס בלויז זשדאַנאָוון? און ווער האָט אָפגערוימט קיראָוון אין לענינגראַד? און קאַמיעניעוון, און זינאָוויעוון, און טראָצקין?

נישט די ביאָגראַפיע פון אַ פאָליטישן מאַניאַק שרייבן מיר דאָ. די יידישע שרייבער און קינסטלער, די יידישע דאָקטוירים, די יידישע באַפעלקערונג פון סאָוויעט־רוסלאַנד האָבן נישט פאָרגעשטעלט מיט זיך קיין געפאַר פאַר דער סטאַליניסטישער הערשאַפט.

עס איז געווען אַן אַקט פון זיגלאָזן סאַדיזם, אַ ווילן צו נאָכמאַכן דעם „פירער", וועלכן ער האָט פאַרגעטערט.

דער סטאַלין קולט איז פאַראורטיילט געוואָרן דורך די סאָוויעטישע פירער. אָבער דער סטאַלין גייסט איז פון אַ פאַטאָלאָגישער שינאה פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אידעאָלאָגישער ליניע, וועלכע ווערט פרעציז נאָכגעפאָלגט לגבי יידן ווי יחידים און ווי אַ קאָלעקטיוו.

דאָס, וואָס אַ יידישער זשורנאַל דערשיינט אין רוסלאַנד, איז ווייט נישט קיין באַווייז, אַז די באַציאונג צו אַלץ וואָס איז פאַרבונדן מיט יידישער גייסטיקייט, איז אַ פאָזיטיווע. עס מאַכט גיכער דעם איינדרוק פון דעם „יידן מוזעאום" וועלכן די נאַציס האָבן פלאַנירט נאָכן ענטגילטיקן זיג איבער די פעלקער פון אייראָפע, נאָך דער „ענטגילטיקער לייזונג" פון דער יידן־פראַגע.

דאָס, וואָס די יידישע שרייבער זענען געווען מיטגלידער פון דער קאָמוניסטישער פאַרטיי — ווי אַן אויסדרוק פון זייער צוגעבונדנקייט צו רוסלאַנד, צום רוסישן פאָלק — נעמט ביי זיי נישט צו די מאָראַלישע רעכט פון ווערן אָנגערופן מאַרטירער. מיר טאָרן זיי נישט אויסשליסן פון קדושים־קאָלעקטיוו.

זיי זענען נישט אומגעקומען צוליב פראַקציאָנעלן קאַמף אין דער פאַרטיי, נאָר זייער אומקום האָט געדאַרפט

יוסף קערלער

זוטער אויגוסט 1952

אין דעם דאָזיקן טאָג, אין דעם דאָזיקן טאָג
פאַרשפאַרן מיר שטאַרקער די פיין און די קלאָג,
די פיין — אינעם האַרצן, די קלאָג — צווישן ציין:
בערגעלסאָן,
מאַרקיש,
קוויטקאָ,
האָפשטיין.

זיי זענען געפאַלן אין מיטן דער נאַכט
און ס׳האָט קיינער קיין טרייסט פאַרן טויט זיי געבראַכט . . .

און די איינציקע שיין וועלכע האָט זיי געזאַלבט
איז געווען דאַן — דער בליץ פון דעם רוצחישן זאַלפ . . .

אין דעם דאָזיקן טאָג, אין דעם דאָזיקן טאָג
מיין צעבלוטיקט געזאַנג הייב איך אויף
און איך טראָג —

מיין ליד — אַ מצבה, מיין האַרץ — ווי אַ ליכט,
נאָר איך וועל שוין, ווייזט אויס, ניט דערפילן מיין פליכט —
ס׳איז ניטאָ ווו צו שטעלן קיין ליכט און קיין שטיין —
בערגעלסאָן,
מאַרקיש,
קוויטקאָ,
האָפשטיין.

ישראל בערקאָוויטש (בוקאַרעשט)

דער נישט פאַרגינער

ישראל בערקאָוויטש, איז דער היי־יאָריקער קולטור־שליח פון „קדימה״ און גאַסט־רעזשיסאָר פון דוד הערמאַן־טעאַטער. ער איז אויך אַ דיכטער, און מחבר פון עטלעכע ביכער פּאָעזיע. מיט פאַרגעניגן פאַרעפנטלעכן מיר איינע פון זיינע לידער.

רעדאַקציע

עס איז געשען אין מאָנאַט מאַי,
אין יענעם שיינעם מאָנאַט מאַי,
ווען וועלט האָט אָפּגעאָטעמט פריי,
ווען ס׳האָט דער קריג זיך אָפּגעשטעלט
און מ׳האָט געזאָגט
ס׳איז שלום אויף דער וועלט.
ס׳איז יעדער נבהל ונשתומם,
ווער וויסט די צאָל פון די אלמנות און יתומים...
באַזיגט מען האָט די היטלער־וועלטן־צינדער,
— אויסגעמעקט זאָל זיך זייער נאָמען
קיינמאָל זאָל מען זיי דערמאָנען —
פון שטילקייט, טויב זענען געוואָרן די קאַנאָנען,
געיובלט האָבן אויף די גאַסן אַלטע, קינדער,
אַיעדער האָט געפילט
ווי ס׳ווערט אין האַרצן לינדער
און עפּעס אַ בראשיתדיקער גייסט
שוועבט אויף דער וועלט אין גאַנצן
און ס׳האָט דער גאַנצער עולם
אָנגעהויבן טאַנצן.

טאַנצט די וועלט
און מיט כל אמצי־כוח,
כאָטש פון חורבות, קאַלעך־אויוונס,
שלענגלט זיך נאָך שטאַרקער רויך.
נאָר אין סאַמע טאַנץ צעפלאַקערטן,
בעת אַלע טאַנצן אויס די פרייד פאַרשייט,
זעט איינער אַ יידן וואָס ער טאַנצט נישט,
אָפּגערוקט דאָרט אין אַ זייט.
זעט נאָר ווי ער טאַנצט נישט!
— קום און טאַנץ מיט אונדז,
מען זאָגט דעם יידן,
היינט איז דאָך דער ערשטער טאָג פון פרידן,
מיר נעמען דיך אַריין אין קאָן,
מען האָט גענוג געפּייניקט דיך,
בושות אָנגעטאָן,
ס׳האָט דיין פאָלק גענוג געליטן
דורך די יאָרן טעג און נעכט
קום און טאַנץ מיט אונדז צוזאַמען,
האָסט שוין אויף די זעלבע רעכט.

עס שוויגט דער ייד
נאָר זיינע אויגן רעדן.

— זעט נאָר ווי ער וויל נישט טאַנצן,
ער פאַרגינט אונדז נישט די פרייד,
דער נישטפאַרגינער!
הייסט אים טאַנצן!
אויב ער טאַנצט נישט,
האָב איך נאָך אַ קויל אין ביקס,
איך שיס!
שלעפּט מען אים דעם יידן
ער זאָל טאַנצן
זעט מען ערשט ער האָט נישט ביידע פיס.
— בין איך נישט גערעכט?
אַז ער האָט קיין פיס נישט
ווי קאָן ער אונדז די פרייד פאַרגינען?
ער וועט אונדז ביי יעדן טאַנץ
אַראָפּפירן פון זינען.
ווען מיר וועלן וועלן טאַנצן
וועט ער זאָגן אַז ער האָט קיין פיס.
איך שיס!
זעט דער ייד די וועלט וויל גאָרנישט טאַנצן אָן אים,
הייבט ער באַלד אויף ביידע הענט
און ער שרייט דער טאַנצנדיקער וועלט אין פנים.
ס׳איז דאָס קול נישט אויסגעלאָשן,
עס שרייט יידיש־מאַמע־לשון:
— האָט נישט מורא, איך וועל טאַנצן, בנאמנות,
איך וועל אייער פרייד נישט שטערן,
איך וועל טאַנצן מיט אַ ליד אַזאַ
אַז די גאַנצע וועלט זאָל הערן.
ס׳איז דאָס ליד אַ יידיש ליד
וואָס איז טייער און הייליק
איך וועל טאַנצן מיט דעם ליד
פון באַרדיטשעווער זעליג.

גאַפט דער עולם,
דער שיסער האַלט די ביקס אין האַנט נאָך
ווי אַ גולם,
אַלע זענען מויל און אויערן,
מען קוקט פון אַלע אויסגעזעצטע פענצטער,
מען קריכט אַרויף אויף די פאַרברענטע טויערן,
אַלע אויגן קוקן, גלאַנצן,
ווי דער ייד הייבט אָן צו זינגען
ווי ער הייבט אָן טאַנצן:

כאָטש איך האָב קיין פיס נישט,
קיין אבר נישט קיין גאַנצן,
וועל איך זיך אַמאָל נאָך
האַסטיק, ווילד, צעטאַנצן.

אָט טאַנץ איך!

קאָמפּליצירטע פּראָבלעמען ווי די רעכט אויף גטן זיך, אויף געבורט־קאָנטראָל (דורך קינסטלעכע מיטלען), און אויף אַבאָרטן.

— 2 —

דער „ויתרוצצו" דאָ, דער ווידעראַנאַנד, איז ניט אַזוי צווישן ליבעראַליזם און קאָנסערוואַטיזם, ווי ס׳איז גאָר צווישן הומאַניזם און טעאָלאָגיע (אין איר איבערנאַטירלעכער דימענסיע). מען דאַרף נישט זיין קיין קאַטאָליק, אָדער אַן אָרטאָדאָקסישער ייד, אָדער פאָרמעל רעליגיעז, כדי נישט צו זיין — לפחות אין פּרינציפּ — שווה־בשווה מיטן געדאַנק פון אַבאָרטן (פּטור ווערן פון דעם עמבריאָן אין די ערשטע דריי חדשים פון שוואַנגערשאַפט אָדער פון דעם פעטוס־וולד אין די שפּעטערדיקע חדשים, כדי צו פאַרמיידן געבורט). אין אַן עפּאָכע פון גענאָסיד, פון קאָלאָסאַלער הפקרות וואָס שייך מענטשלעך לעבן, פון דעם אכזריותדיקן מאָרד פון זעקס מיליאָן יידן, פון די טיעוולאָניש־ברוטאַלע עקספּערימענטן פון נאַצי־דאָקטוירים אויפן מענטשלעכן קערפּער — אין אַזאַ עפּאָכע, איז נישט אַזוי גרינג אָפּצושאָקלען פון זיך ספקות וועגן דער פּראַקטיק פון אַבאָרטן (ספקות און נישט דאָגמעס, וואָרעם עס זענען אויך פאַראַן ראיות פאַר דעם, און מען דאַרף זיי „באַלאַנסירן").

נאָר וואָס־זשע־דען, דעם פּויפּסטס פאַרדאַמען אַבאָרטן, — אַן אימפּעראַטיוו פאַר דער קירכע — איז נישט צוליב הומאַניזם, פליסט נישט אַרויס פון א סכום עטישע ווערטן, פון טיפן גלויבן, אַז דער מענטש איז הייליק מחמת ער איז מענטש, אָן שום תנאים און רעזערוואַציעס. מען דאַרף פון דעם נישט דרינגען אַז עס פעלט דעם פּויפּסט דאָס געפיל פון רחמנות, אַז די מאָטיוון זיינע שליסן אויס לגמרי הומאַניזם, און עס באַטייט אויך נישט אַז טעאָלאָגיע איז אין איר סאַמע עצם אָפּגעזונדערט פון עטישע ווערטן. עס ווענדט זיך וואָס־פאַר־אַ טעאָלאָגיע ס׳איז, און בעיקר וועמען עס קומט די בכורה, די פּריאָריטעט, אין דער סקאַלע פון ווערטן.

ווערליק דעם הומאַניזם, דעם סעקולערן און רעליגיעזן (און ס׳איז פאַראַן אַ רעליגיעזער הומאַניזם), קומט די בכורה די עטישע ווערטן. אַלע צווייגן פון דער מענטשלעכער קולטור, אַריינגערעכנט טעאָלאָגיע און רעליגיע, אַלע אַספּעקטן פון מענטשלעכער עקזיסטענץ, מוזן זיך סומך זיין אויף עטישע ווערטן און דורכגעלויכטן ווערן פון זיי. אויף וויפל דער קאָנסערוואַטיזם פון דעם פּויפּסט איז צוליב דעם וואָס די טעאָלאָגיע איז ביי אים די האַרנטע און די עטישע ווערטן זענען איר אונטערטעניק, איז זיין דעווייז — גערעכטיקייט אין דער געזעלשאַפט, דיסציפּלין אין דער קירכע — נישט אין איינקלאַנג מיטן הומאַניזם, נישט מיט דעם סעקולערן און נישט מיט דעם רעליגיעזן, און איז גורם אומגערעכטיקייט אין דער קירכע, און דורך דער קירכע אין דער געזעלשאַפט.

די מכריע׳דיקע סיבה פאַרוואָס דער פּויפּסט איז קעגן אַבאָרטן וואָרצלט זיך אין טעאָלאָגיע. און דערמיט דערקלערט זיך וואָס ער איז אויך קעגן געבורט־קאָנטראָל (דורך קינסטלעכע מיטלען). ס׳איז אַ סתירה: פון שטאַנדפּונקט פון הומאַניזם קאָן מען נישט זיין גלייכגילטיק קעגן ביידע — אי אַבאָרטן, אי געבורט־קאָנטראָל, כדי אָפּצושאַפן די נייטיקייט אויף אַבאָרטן, דאַרף מען ניט בלויז דערלויבן געבורט־קאָנטראָל, נאָר אויפמונטערן און וועקן דעם חשק צו דעם. פאַרווערן ביידע — סיי אַבאָרטן, סיי געבורט־קאָנטראָל — איז אומשכלדיק און שעדלעך אין אַ וועלט ווו די באַפעלקערונג מערט זיך צו גיך, און ווו די סטרוקטור און כאַראַקטער פון דער פאַמיליע אין דער אורבאַניזירטער סביבה בייט זיך און איז אין קלעם פון אַ קריזיס.

די קאַטוילישע קירכע איז נישט אַזוי מאָנאָליטיש ווי זי איז געווען, און עס רודערט זיך אין דער קירכע גופא. פאַראַן אַן אומצופרידנקייט ביי נאָנעס, ביי פּרויען און מענער, אין שייכות מיט זייער ראָלע אין דער קירכע. און אַ באַוועגונג ביי גייסטלעכע וואָס ווילן נישט מפקיר זיין זייער רעכט אויף חתונה צו האָבן. און ס׳איז פאַראַן בכלל אַן אומרו וועגן דער צוויִאַיקייט: גערעכטיקייט אין דער געזעלשאַפט, דיסציפּלין אין דער קירכע.

— 3 —

ס׳איז פאַראַן אַ תלמודיש מעשהלע וועגן א „שמועס" צווישן ר׳ עקיבא און דעם תנא בן־עזי. דער וויכוח איז וועגן דעם צי דער „ואהבת לרעך כמוך" אין חומש ויקרא (יט, 18: זאָלסט ליב האָבן דיין חבר אַזוי ווי זיך אַליין) איז דער באַרג־שפּיץ פון עטישע און רעליגיעזע ווערטן. בן־עזי לייגט דעם טראָפּ אויף אַ פּשוטער פראַזע אין חומש בראשית: „זה ספר תולדות אדם" (ה, ו: דאָס איז דאָס בוך פון די געבורטן — דורות — פון אדמ׳ען). דער פּירוש אויף דעם איז אייגנשיינלעך: דער מענטש פאַרמאָגט חשיבות מחמת ער איז מענטש, בצלם אלוקים. ער פאַרמאָגט חשיבות מחמת ער איז מענטש, און אויף וויפל ער איז מענטש. פאַראַן בים דיכטער ב. י. ביאַלאָסטאָצקי אָט־די צוויי שורות:

נישט קרוין, נישט פאָן — דערהויב זיך מענטש,
צו הויכקייטן פון זין,
וואַש אָפּ דיין צלם־אלוקים און זאָג: —
איך בין, איך בין!...

אָט־דאָס איז דער יידיש־רעליגיעזער הומאַניזם. דער רבי ר׳ שמחה־בונעם האָט געזאָגט: דער וואָס באַנוגנט זיך מיט פרומקייט איז א גנב, וואָרעם ער גיט דעם רבונו־של־עולם אָט־דאָס וואָס עס קומט דעם מענטשן. לויט דער שיטה פון מוסר איז „אויב דער שכר פאַר אַ מצווה זאָל זיין גיהנום, און פאַר אַן עבירה, גן־עדן, דאַרף מען לויפן — נישט גיין — צו טאָן די מצווה". דאָס איז דער לויטערסטער הומאַניזם — „אויב נישט נאָך העכער". דער סינטעז פון דעם „ואהבת לרעך כמוך" און דעם „זה ספר תולדות אדם" איז פאַרוועבט אין דעם וווּנדערלעכן קאַפּיטל יט (19) אין חומש ויקרא. דאָס איז דער הומאַניזם פון יהדות, וואָס איז אַ זיווג פון רעליגיעזע און עטישע ווערטן, און דאָס איז דער זין און דער תוך פון דער נביאישער וויזיע וועגן וועלט, געזעלשאַפט און מענטש.

ד״ר עזריאל נאַקס

דעם פּויפּסטס באַזוך אין אַמעריקע

ס׳איז קיין ספק נישט אַז דער באַזוך פון דעם פּויפּסט, דזשאָן פּאַול דער צווייטער, איז געווען אַ גרויסער דערפאָלג. און דער דערפאָלג איז נישט געווען בלויז צוליב דעם וואָס ער איז דער ראָש פון אַ קירכע צו וועלכער עס געהערן איבער זעקס הונדערט מיליאָן נפשות, אין אַ היפּשער מאָס איז עס געווען אין זיין אייגענעם זכות, ווי אַ מענטש פון גייסט, פון גוטן ווילן, וואָס פאַרמאָגט צוזיבער אין זיין פּערזענלעכקייט, און ס׳איז ניט געווען זיין ציל צו פאַרשפּרייטן דעם סם פון שנאה, נאָר להיפוך, צו זייען די קערנער פון ליבשאַפט און גנאָד.

דער פּויפּסט איז אייגנטלעך געווען דער גאַסט פון דער יו־ען, און דער קבלת־פּנים פאַר אים און די אָוואַציעס זענען געווען וואַרעמע און עכטע. אָט־דער איינדרוק וואָלט פאַרבליבן, ווען ניט דער אַרויסטריט אַ וואָך שפּעטער ביי דער יו־ען פון דעם דיקטאַטאָר פון קובאַ, פידעל קאַסטראָ. דער כבוד וואָס מען האָט אים צוגעטיילט און די אָוואַציע וואָס מען האָט אים געגעבן איז געווען אומפאַרגלייכלעך שטאַרקער און אימפּאָזאַנטער לגבי דעם וואָס מען האָט געשאָנקען דעם פּויפּסט. וואָס פאַר אַ פאַראומערט בילד עס באַקומט זיך פון דעם איצטיקן מהות פון דער יו־ען. אגב, אַן ענלעכע באַגייסטערונג, ממש ביז עקסטאַז, האָט אויך אַראָפּאַט אַרויסגערופן ווען ער האָט „באַשיינט״ די טריבונע פון דער יו־ען. ס׳איז דאָך די עבודה און שליחות פון דער יו־ען אויפצושטעלן דעם בנין פון שלום אויף דער וועלט און צו פאָרעמען צווישן־פעלקערלעכע פריינדשאַפט, און ס׳איז אַ טראַגישער און אויסטערלישער פּאַראַדאָקס וואָס דווקא די אונטערציינדערס פון האַס און רשעות זענען ביי איר אָנגעליגט און געווינען איר צוטרוי, מער ווי די וואָס זענען גענייגט צו אמתע אידעאַלן פון פרידן און גערעכטיקייט.

דער פּויפּסט האָט טאַקע גערעדט וועגן שלום און צווישן־פעלקערלעכער פריינדשאַפט, וועגן לינדערן די ליידן פון די אָרעמע און שוואַכע, וועגן פאַרבעסערן די מערכה פון די וואָס האָרעווען און פּראַצעווען, וועגן בויען אַ בריק — נישט גראָבן אַ תהום. וועדליק דעם נוסח פון פידעל קאַסטראָ — צווישן די לענדער מיט אַן אנטוויקלטער טעכנאָלאָגיע און די צוריקגעשטאַנענע לענדער, און האָט דערביי געוואָרנט קעגן דער עבודה־זרה פון אַ וווּלגאַרן מאַטעריאַליזם, און באַטאָנט די וויכטיקייט פון אַן אייהעלן און מאָראַלישן לעבן.

און דאָך איז דער ענין נישט אַזוי גלאַט און איינפאַך. עס האַנדלט זיך דאָ נישט וועגן דעם פּויפּסטס אויפריכטיקייט, נאָר וועגן אַ צווייאיקייט, אַ געשפּאַלטנקייט אין זיין השקפה, אין זיין באַנעם פון וועלט און מענטש, אין זיין אויפפאַסונג פון די רעכט פון מענטשן אין דער ציווילער געזעלשאַפט און דעם אָרט פון קאַטוילישע מענטשן אין דער קירכע. אין דער פּאָליטישער און סאָציאַלער ספערע, דאָס הייסט, אין דער סעקולערער געזעלשאַפט, איז דער פּויפּסט אין דער מחנה פון די ליבעראַלן. איז ער אויפן צד פון די אָרעמע און אונטערדריקטע, איז ער אַ פּאַרטיזאַנער און באַשיצער פון דער פרייהייט פון יחיד און פון זיין געוויסן. נאָך אַלעמען האָט ער דאָך אַליין פאַרזוכט דעם ביטערן טעם פון טיראַניי, פון ברוינער און רויטער דיקטאַטור — פריער פון די נאַצי־רוצחים, די „אַרכיטעקטן״ פון אוישוויץ און טרעבלינקע און אַנדערע גיהנומס אויף דער ערד פון זיין היים, פּוילן, דערנאָך פון דעם קאָמוניסטישן טאָטאַליטאַריזם. ס׳איז אַ טעם וואָס אַן ערלעכער און עטישער מענטש וועט נישט פאַרגעסן, און קאַראָל וואָיטילאַ, דער איצטיקער פּויפּסט, דזשאָן פּאַול דער צווייטער, האָט טאַקע נישט פאַרגעסן.

אָט־דער באַגריף אָבער פון פרייהייט, פון דער אויטאָנאָמיע פון דעם יחיד, איז אַ באַגרענעצטער, מחמת ער איז נישט חל אויף דער קירכע. ס׳איז אַ פרייהייט וואָס טאָר נישט אַריבערשפּרינגען די שוועל פון דער קירכע. פאַרוואָס? דער ענטפער איז נישט אויפן גרונט פון לאָגיק, און ממילא לאָזט זיך וועגן דעם נישט דינגען, אַרגומענטירן. דער ענטפער איז אויפן יסוד פון טעאָלאָגיע, איז באַזירט אויף געבאָטן און באַפעלן וואָס שטאַמען דירעקט פון דעם בורא־עולם, פון גאָט. פרייהייט און סאָציאַלע גערעכטיקייט אין דער געזעלשאַפט, שטרענגע דיסציפּלין אין דער קירכע — אָט־דאָס איז די צווייאיקייט אין דעם פּויפּסטס אָריענטאַציע און געמיט. קיינער פון זיינע לעצטע פאָרגייערס, אַחוץ דזשאָן דער 23־סטער, איז נישט געווען אַזוי פּראָגרעסיוו אין סאָציאַלער און פּאָליטישער פילאָזאָפיע, אָבער בנוגע טעאָלאָגיע און די דאָגמעס און מנהגים אין דער קאַטוילישער קירכע איז ער זייער קאָנסערוואַטיוו און אומקאָמפּראָמיסלעך. נו, וועגן „קלייניקייטן״ קאָן מען טענהן אַז ס׳איז „זייער״ עסק, צום ביישפּיל, וועגן די קליידער וואָס די נאָנעס און גייסטלעכע זאָלן טראָגן, וועגן דעם וואָס די גייסטלעכע (פּריסטערס) טאָרן ניט חתונה האָבן, אַפילו וועגן דעם צי פרויען מעגן אויך זיין גייסטלעכע: אָבער ווי איז דער פאַל ווען עס האַנדלט זיך וועגן אַזעלכע אומגעהייער ערנסטע און

זענען זיי פאַרט די יורשים פון דער פאַרשוווּנדענער ייִדן־וועלט, אין בלוט און אין פלייש און אין גורל.

— — —

— הער ווי שטיל עס אָטעמט די נאַכט, וואָס האָט איינגעאָטעמט אונדזערע רייד.

— אַ קול גייט אויף דורך דער שטילקייט, הערסט?

— עס איז דאָס קול פון אונדזער שול־שמש, ער רופט צו סליחות פון חצות.

— קום לאָמיר גיין נאָכן קול פון דעם רופער.

אריינצוּלאָזן היינט אין אזעלכע חקירות. פאר מיר איז גענוג וויפל איך פארשטיי.

— און גייען אין בית המדרש אויסבעטן א גוט יאר!

— איך גיי צו זיין מיט יידן.

— אהא, רעליגיע צוליב נאציאנאלע מאטיוון!

— עס זענען נויטיק נאציאנאלע פארמען, וואס דריקן זיך אויס אין זיין מיטן ציבור.

— אבער דער ציבור וואס קומט אין שול ראש השנה, יום כפור, קומט צוליב פחד פאר גאט.

— דאס איז א גרויסע מדרגה. מענטש איז קליין און פארלארן אין דער וועלט; מיט אלע זיינע דער־גרייכונגען איז ער פארט איינגעציטערט אין אומ־זיכערקייט, אין מורא פאר זיינע אייגענע טריט, ווי אויפן לעצטן שוועל ווארט דער טויט. טיילט ער אפ א טאג, צוויי אין יאר, אין וועלכע ער דריקט אויס אט די געפילן זיינע, געפילן פון מיסטעריע, צו טראכטן וועגן זין פון זיין, זיך איבערגעבן דעם פחד פאר דאס אומבאוווּסטע, וואס רינגלט איין אונדזער קומען און אונדזער אוועקגאנג פון דער וועלט. אין אט דעם אויסטיילן עטלעכע טעג אין יאר פאר חשבון הנפש, פארן געפיל פון מיסטישער פארלארנקייט, איז פאראן שיינקייט, א נשמה־צאפל וואס דערהויבט דעם מענטשן.

— פאעזיע, ברודער, פאעזיע. די וואס שטופן זיך צונויף אין די שולן האבן נישט אזא געפיל. זיי קומען צוליב א ביסל פארטייעטן פחד; אפשר פארט פירט מען דארט א בוכהאלטעריע און עס וועט זיך זיי איינגעבן אראפדינגען פון חשבון. און ווידער: אן איינשטעל אזא, טראדיציע.

— וואס איז שלעכט טראדיציע?

— עס איז אן אויסגעהוילטער ווארט, אן אינהאלט. וועלכע טראדיציע געפינסטו אין א היינטיקער שול? א געזעמל צונויפגעלאפענע יידן, וואס קוקן אין די געגליזטע מחזורים און קענען נעבעך דאס מויל נישט עפענען. און דאס רופסטו טראדיציע, דאס הייסט ביי דיר „זיין צוזאמען מיט יידן". איך האב אזא שייכות צו די יידן אין שול, ווי זיי האבן א שייכות צו מיר. ווען איך באגעגן זיך מיט א היימישן גוי האבן מיר ביידע מער טראדיציאנעלע שייכות; אפילו אין זיין פיינטשאפט, אדער גאר רציחה צו מיר, האט זיך געשפיגלט מיין יידישער טראדיציע — גורל. אבער די פנימער פון די יידן אין שול זענען מיר פרעמד, ווי מיר וואלטן געהערט צו באזונדערע פלאנעטן.

— די צייטן האבן זיך געביטן. דאס פנים פון אברהם אבינו וואלט דיר אויך געווען פרעמד.

— נישט אמת. אין מיין פארשטעלונג האבן מיינע זיידעס אויסגעקוקט ווי די אבות.

— נאציאנאלע טראדיציע מיינט די פארבינדונג פון דורות דורך פאליקס — ווערטן און איינגעשטעלטע אינהאלטס — פארמען, ווי למשל די תפילות, זייערע ווערטער און זייער ניגון.

— אז איך גיי אמאל אריין אין א בית המדרש אויף א שעה, פארגייט מיר דער אפעטיט צו קומען ווידער אויף א יאר. אין בית המדרש איז געווען הארציקע ווארעמקייט, אבער היינט, דא, ווייעט א קאלטער ווינט, ווי אויפן אייז — ים. מיינע קינדערשע ראש השנה — יום כפור׳ס זענען געווען איינגעטוליעט אין זיסן פחד. דער זיידע פלעגט מיך ווארעמען אין זיין טלית און קיטל און טייטלען מיטן ציטערדיקן פינגער אין מחזור, „זאג" — ווען דער זאגער איז אלט געווען 6־7 יאר. און מיינע ישיבהשע ימים נוראים׳ס — ווער קען זיי פארגעסן. אין די טעג איז געווען די ישיבה ווי א וואלד אין שטורעם. איך ווייס נישט אויב דו געדענקסט יחיאל מאזיקער. איך געדענק אים. א גאנצן יום כפור פלעגט ער נישט עפענען די אויגן. און זיינע ליפן, דינע, פארשניצטע, האבן זיך באוועגט גיך, ווי די רעדער פון אן איילנדיקער באן, און דאך פלעגט ער אויסשטיין שמונה עשרה דער לעצטער און בלייבן צו קורץ מיטן טאג. און דער בודאפעסטער בחור. ער פלעגט דאווענען ביי איינעם פון די סלופעס, וואס זענען געשטאנען אין דער לענג פון ישיבה. און אז ער פלעגט זיך שאקלען, פלעגט זיין שטערן אנקלאפן דעם סלופ. א שאקל און א קלאפ, א שאקל און א קלאפ. און הלל שאוולער, דער אינטעליגענט, דער שוין „וועלטלעכער", וואס פלעגט שטיין ווי א פארמירמלטע סטאטוע, אין טראנס פון תפילה, און דאס דאווענען פון „חזן" צו נעילה, דער ראש הישיבה. זיין גאנצער גוף איז געווען איינגעוויקלט אין טלית און זיין קול האט זיך געטראגן ווי פון די טיפענישן. איך זע זיי אלעמען, די הונדערטער פלאטערנדיקע פייגל אין שטורעם; איך דערמאן זיך אן זיי גאר באזונדערס ווען עס קומען די טעג פון ימים נוראים און איך גיי אריין אין א שול און וויל הערן זייער ניגון, מיך טאטנס שטילן קרעכץ, זען דעם זיידנס הייסע טרער.

— דו ווילסט צופיל.

— און דו — באגנוגנסט זיך מיט גארנישט. אויב נישט א לעבעדיקער „טאטע אין הימל", נישט קיין היילי־קער ציטער, נישט טראדיציע און נישט אונדזערע יידן, טא צו וואס גייסטו אין שול?

— וואס זאל איך טאן? פונקט ווי דו געהער איך דאך אויך צו יענער פארשווּנדענער וועלט, און ווען עס קומען אן די טעג, ווען יענע וועלט האט אַרויס־געשטראלט, האב איך זיך נישט ווו אהינצוטאן. דער ניגון פון יענע טעג, איינגעהילט אין שטילן טרויער, גייט מיר נאך, זינגט און וויינט אין מיר, ווי א דיבוק, זוי איך וואלט געווען זיין לעצטער לעבעדיקער אנהאלט.

— טא פארוואס בלייבסטו נישט מיט זיך און מיטן ניגון אין שטוב; גיי ארויס אין פעלד, אין וואלד, און רוף צונויף אונדזער פארשווּנדענע וועלט, און דאווען מיט זיי, רייד מיט זיי, זינג מיט זיי, וויין מיט זיי!

— איך טו אזוי. אבער איך וויל זיין אין די טעג אויך מיט לעבעדיקע יידן, וואס ווי אנדערש זיי זענען,

לוי שאַליט

אַ דיאַלאָג אַזאַ

אַלע יאָר, ווי עס דערנעענטערט זיך ראש השנה, קומט ער מיר באַזוכן, ווייזט אויס אַז דאָס שאַלן פון שופר, וואָס דאַרף פאַרטרייבן דעם שטן, דערמאָנט אים אַז ער דאַרף מיך אָפּשטאַטן אַ וויזיט. מיט די יאָרן ווערט ער עלטער, ווי אַלע מענטשן, זיינע רייד ענדערן זיך נישט — אין אינהאַלט. זייער טאָן אָבער ענדערט זיך יאָ. איך געדענק זיין ערשטן וויזיט, באַלד נאָך דער מלחמה. דאַן זענען די רייד זיינע געווען מיט ביטערניש, וואָס האָבן זיך איבערגעבראָכן אין פאַר־צווייפלונג. אין די לעצטע יאָרן איז ער געלאַסענער. זיינע טענות זענען רואיקער, באַגלייט מיט אַ דינעם סאַרקאַזם, ווי פון איינעם וואָס האָט שלום געמאַכט, אַז עס איז שוין נישט פאַר אים צו ענדערן עפּעס. פונ־דעסטוועגן קומט ער, אין אַט דער צייט פון יאָר, און פירט מיט מיר זיין וויכוח, מיט די זעלבע הין־און־הער אַרגומענטן, וואָס גייען, בדרך כלל, אַזוי:

— שלום עליכם! אַן אומגעבעטענער גאַסט, האַ?

— עליכם שלום. פונקט פאַרקערט, איך האָב דיר גרייטלעך דערוואַרט.

— נו, האָסט זיך שוין באַזאָרגט אַ „שטאָט" אין שול? עס הייבט זיך דאָך אָן באַלד דער יריד.

— נאָך אַלץ די אַלטע ביטערניש? פירסט נאָך מלחמה מיט גאָט?

— נישט פאַר מיינע כוחות צו פירן מיט אים מלחמה. אויף דעם דאַרף מען א באַרדיטשעווער צדיק. ער האָט אים געקענט אַריינזאָגן.

— אויף דעם דאַרף מען אמונה.

— אָן אמונה איז נישט שייך זיך צו שלאָגן.

— אָבער פאַרוואָס גאָר זיך אַמפּערן, פאַרוואָס נישט אַביסל הכנעה?!

— הער אויף, וועסט מיך באַלד אַרויסברענגען פון די כלים, איך האָב פיינט די שמן זיתדיקע רייד.

— ווייל מיר זענען בעלי גאווה און מיינען אַז אונדז קומט מיר זאָלן אַלץ פאַרשטיין.

— אַז מען פאַרשטייט נישט טוט מען נישט. נישט גיי אין שול און נישט לעסטער — נייטראַל.

— מענטש דאַרף אָבער אַן אָנהאַלט.

— אַ שטעקן!

— זאָל זיין אַזוי, אַ גייסטיקן שטעקן.

— נאָך מיידאַנעק, נאָך טרעבלינקע?!

— איצט נאָך מער.

— דעם זעלבן שטעקן, וואָס האָט אַריינגעשטופּט אין קאַלך אויוונס זעקס מיליאָן פון די, וואָס האָבן זיך אָנגעהאַלטן אָן אים!

— שוין ווידער די אַלטע טענה?

— און דו ביסט שוין ווידער אָן אַן ענטפער.

— וואָס פאַר אַן ענטפער איז דאָ, קען זיין, אויף דעם? אָבער מיר דוכט, אַז מען דאַרף נעמען דעם ענין טיפער.

— אַזוי טיף ווי דער אָפּגרונט פון יידישן אומקום.

— רעדסט מיט ביטערניש. מיינסט אַז דו איינער ביסט דער שומר פון יידישן טרויער.

— ווייט דערפון, איך בין נישט בעסער און נישט אַנדערש, אָבער מיך עגבערט. איך וויל כאָטש צו אי־מיצן האָבן מיין בלוטיקע טענה, און צו וועמען, אויב נישט צו א י ם!

— אפשר איז די געטלעכקייט גאָר איבער אַלע אונדזערע באַגריפן פון גוטס און שלעכטס, פון רעכט און אומרעכט.

— פּלאַטאָ? דער רמב"ם? שפּינאָזאַ? ווער דרשנט עס איצט אַרויס פון דיר? פון ווען ביסטו עס געוואָרן אַזאַ קאַלטער פילאָזאָף? אין דיין חדר האָט מען עס געלערנט? אַ ייד רופט גאָט ט אַ ט ע, יידישקייט איז האַרציקייט. יידן האָבן נישט תפילה געטאָן צו אַ גאָט וואָס איז „איבער" גוט און שלעכט. משיג זיין גאָט, פאַרשטיין די געטלעכקייט איז איבער אונדזערע כוחות, אָבער ער דאַרף זיין, ער איז, לויט יעדערנס השגה. אויב דאָס אויך נישט איז...

— איז קענסטו נישט האָבן קיין טענות, און דיר ווילט זיך דווקא שלאָגן מיט אימיצן.

— איך שלאָג זיך מיט זיך.

— און פאַרשפּילסט.

— איך קום אַרויס אַ גע׳נזקטער, אַ צעבראָכענער.

— נישטאָ קיין גאַנצערע זאַך ווי אַ צעבראָכן האַרץ, האָט געזאָגט אַ חסידישער רבי.

— איז מיר דאָך גוט און ווויל.

— אָן סאַרקאַזם. דיר ווילט זיך אַ גאָט צו וועלכן מען זאָל קענען וואַרפן שטיינער.

— מיט וועלכן מען זאָל זיך קענען אויסטענהן אין משפּט.

— דאָס איז פרימיטיוו, אַ חקרן פון הינטערן בית המדרש איוון.

— און דו, הייסט עס, פאַרשטייסט שוין געטלעכ־קייט אויף אַ העכערן אופן.

— עס איז גאָר נישט אומבאַדינגט נייטיק זיך

איז זייער סענסיטיוו אין דער פראַגע פון ראַסיזם. דער־פאַר פאָדערט זיך אַ באַגרינדעטע אויפקלערונג מיטן ציל אויפצודעקן דעם ראַסיסטישן פּרצוף פון הייַנטיקן סאָ־וויעטישן רעזשים. ס׳איז דער געבאָט פון דער שעה, פאַר דעם וועלט יידנטום צו פאַרשפּרייטן אין דער גאַנצער וועלט א קול קורא, וואָס באַשולדיקט דעם סאָוויעטישן רעזשים קלאָר און דייטלעך אין ראַסיזם... וואָס מיר פאַרלאַנגען איז מענטשן רעכט, רעכט פאַר עמיגראַציע פאַר יידן, וואָס ווילן עמיגרירן, גלייכבאַרעכטיקונג פאַר דער יידישער נאַציאָנאַלער מינדערהייט, אָפּשאַפן די ראַסיסטישע דיסקרימינאַציעס קעגן יידן.

סענאַטאָר דזשעקסאָן, נישט האָבנדיק קיין גרויסן צוטרוי צו ברעזשניעווס הבטחות, האָט אַריינגעטראָגן אַן אויסבעסערונג צום אַמעריקאַנער האַנדלס־געזעץ. די אויסבעסערונג האָט פאַרבונדן די האַנדלס קאָנצעסיעס מיט דאָס רעכט פון בירגער צו עמיגרירן, אָן שיקאַנעס. סענאַטאָר דזשעקסאָן האָט נישט אָנגערופן רוסלאַנד ביים נאָמען, אָבער זיין אויסבעסערונג כאָטש אַלגעמיין אין כאַראַקטער האָט געצילט צו פאַרזיכערן די פּראַקטישע אויספירונג פון ברעזשניעווס הבטחות — אָפּצושאַפן די דיסקרימינאַציעס און שיקאַנעס אין פּראָצעס פון יידישער עמיגראַציע.

די רוסן האָבן געשטורעמט, אַז דזשעקסאָנס אויסבעסערונג איז אַ פּרוּוו זיך אַריינצומישן אין „די אינערלעכע ענינים פון סאָוויעט רוסלאַנד". קיסינדזשער איז געווען באַזאָרגט, אָבער נאָך אַ קאָנפערענץ מיט ברעזשניעוון האָט ער אין דעצעמבער 1974 פאַרזיכערט דעם סענאַט, אַז סאָוויעט רוסלאַנד האָט אַקצעפּטירט די דזשעקסאָן אויסבעסערונגען.

לײדער איז פון דעם גאַנצן עסק גאָרנישט געוואָרן. דער האַנדלס און קרעדיט אָפּמאַך איז שפּעטער אָפּגעוואָרפן געוואָרן דורך סאָוויעט רוסלאַנד צוליב אַן אויסבעסערונג צום האַנדלס אָפּמאַך גופא, אַריינגעטראָגן דורך סענאַטאָר סטיווענסאָן, וואָס האָט באַגרענעצט די קרעדיטן ביז צו אַ לעכערלעכער סומע... פאַר סאָוויעט רוסלאַנד, די צווייטע גרעסטע וועלט־מאַכט — צו 300 מיליאָן דאָלאַר. טראָץ דעם האָט ברעזשניעוו מסכים געווען צו אינקאָרפּערירן אין דעם העלסינקי אָפּמאַך (יולי 1975) אַ ריי פּאַראַגראַפן לטובת דער יידישער עמיגראַציע און צווישן אַנדערע, אַז די אָפּצאָלונגען פאַר אַ וויזע וועלן זיין מעסיקע.

גלייכצייטיק האָבן די רוסן אַלס פּראָטעסט רעדוצירט די יידישע עמיגראַציע צו אַ העלפט (15.000 אַ יאָר) פאַר די נאָענטסטע דריי יאָר. אָבער אין יאָר 1979 איז די עמיגראַציע געשטיגן ביז אַ דורכשניט פון 4.000 אַ חודש אַן ערך 50,000 פאַרן יאָר 1979.

לויט מיין מיינונג באַשטעטיקן די דאָזיקע ציפערן, אַז דער סאָוויעטישער רעזשים וויל פּטור ווערן פון די יידן און וועט אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם נישט „לאָזן זיך אַראָפּפירן פון וועג" ווען עס געלינגט זיי נישט צו פאַרבינדן דעם ענין פון עמיגראַציע מיט אַ גוטן געשעפט.

אויב ס'האָט נאָך ווער אַ צווייפל, אַז די סיבה פון וועלן פּטור ווערן פון די יידן איז אַ ראַסיסטישע, האָט דאָס קלאָר און דייטלעך באַשטעטיקט דער סאָוויעטישער אידעאָלאָג וולאַדימיר בעגון. אויף דער פראַגע „וואָס איז די צוקונפט פון די יידן? אַסימילאַציע?" האָט ער געענטפערט: „איך גלויב נישט אין אסימילאַציע. ס'וועט תמיד פאַרבלייבן עפּעס יידיש אין יעדן ייד"... („פּאַריען אַפּעירס" 1979, זייט 80).

★

סאָלזשעניצין האָט אַמאָל דערקלערט, אַז קאָמוניסטישע אידייען זענען אַן ענין מיט וועלכן ס'באַשעפטיקן זיך אינטעלעקטואַלן אין דער מערב־וועלט. אין סאָוויעט רוסלאַנד גלויבט קיינער נישט אין קאָמוניסטישע אידייען...

דער „טיים" מאַגאַזין פון 23־טן יוני 1980, אין אַ ספּעציעלער אויסגאַבע געווידמעט דעם ראַטנפאַרבאַנד שטרייכט אונטער, אַז די הייַנטיקע סאָוויעטישע פירער זענען די אַממיינסט קאָנסערוואַטיווע אין דער וועלט. זייער שטיצע פאַר רעוואָלוציאָנערע עלעמענטן אין דער וועלט האָט נישט קיין שום שייכות מיט אידעאָלאָגיע. דער ציל פון שטיצן די רעוואָלוציאָנערע עלעמענטן אין דער וועלט איז צו אונטערמינירן די גלייכגעוויכט פון די רוסישע שונאים („קיפּין אָף באַלאַנס).

פרעגט זיך די אייביקע שאלה: איז דאָס גוט פאַר יידן אָדער שלעכט פאַר יידן?

לײדער איז די תשובה, אַז ווען די סאָוויעטישע פירערשאַפט וואָלט געגלויבט און זיך געהאַלטן אין די קאָמוניסטישע אידייען וואָלט די סאָוויעטישע פּראָפּאַגאַנדע זיך נישט געקאָנט אַראָפּקייקלען צום ראַסיסטישן מיסט פון אלפרעד ראָזענבערג.

די סכנה וואָס שטייט פאַרן רוסישן יידנטום איז גרויזאַם. הייַנט צו טאָג גייט נאָך אָן די עמיגראַציע מיט שיקאַנעס.

נעמענדיק אין באַטראַכט די בולטע ראַסיסטישע אַנטי־יידישע פּאָליטיק קאָן געמאָלט זיין אַז די הייַנטיקע עמיגראַציע איז נאָר די ערשטע פאַזע אינעם פּראָגראַם פּטור צו ווערן פון די יידן.

היות נישט אַלע יידן ווילן און וועלן עמיגרירן, שטעלט זיך די פראַגע: ווי וועט אויסזען די צווייטע פאַזע?

דורכן שליסן די טויערן פון די אוניווערסיטעטן און טעכניש־וויסנשאַפטלעכע אַנשטאַלטן פאַר יידן, האָט זיך שוין אָנגעהויבן דער פּראָצעס פון רעדוצירן די יידן צו די אָרעמסטע שיכטן פון שוואַרצע אַרבעטער. די קאָמוניסטישע אידעאָלאָגן וועלן אַנטדעקן, אַז אויך אין די דאָזיקע טראָגן די יידן דעם געניטישן ווירוס, וואָס פאַרסמט די אַטמאָספער...

די סאַטעליטן לענדער פון סאָוויעט־רוסלאַנד, וויעטנאַם און קובאַ האָבן באַוויזן, ווי אַזוי קאָמוניסטישע רעזשימען ווערן פּטור פון „נישט געווונטשענע עלעמענטן"...

אין די אויגן פון סאָוויעטישן רעזשים זענען די יידן ערגער ווי „אייגענע" נישט געווונטשענע עלעמענטן, זיי זענען „פרעמדע", „דאָס יידישע בלייבט תמיד ביי יעדן ייד".

וועט די דריטע פאַזע זיין אַ קאָנצענטראַציע לאַגער אָדער דעפּאָרטאַציע?...

ס'איז נישט אין די אינטערעסן פון די יידן צו נעמען אַן אָנטייל אין דעם אַלגעמיינעם געראַנגל צווישן דער מערב וועלט און סאָוויעט רוסלאַנד. מיר האָבן נאָר איין אינטערעס: צו העלפן די יידן אין סאָוויעט רוסלאַנד.

דער סאָוויעטישער רעזשים אָטעמט מיט דעם שקר פון פּראָפּאַגאַנדע, אָבער די קאָמוניסטישע אָנפירערשאַפט

היות די ייִדישע ראַסע איז רעאַקציאָנער צוליב דער דאָזיקער גענעטישער קראַנקהייט האָט די פּוילישע קאָמוניסטישע פּאַרטיי באַשלאָסן צו „קאַריגירן" די „רעאַקציאָנערע פּאָליטישע אַטמאָספער" דורך פאַרטרייבן פון פּוילן די רעשטלעך פון די ייִדן, אײַנשליסלעך די קאָמוניסטן פון ייִדישער אָפּשטאַמונג (1969).

וויליאַם קאַרעי, שטיצנדיק זיך אויף די קוואַלן פון פּוילישע קאָמוניסטישע דיסידענטן, וואָס האָבן דעמאָלט געאַרבעט אין דער פּוילישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, באַהויפּטעט אַז דער צענטראַל קאָמיטעט פון דער סאָוויעטישער פּאַרטיי אין מאָסקווע האָט „באַשטעלט" די „וויסנשאַפטלעכע" אָפּהאַנדלונג ביי דעם פּוילישן אידעאָלאָג אַנדזשעי ווערבלאַן.

אויב מען פאַרבינדט די דאַטע פון ווערבלאַנס אָפּהאַנדלונגען (1968) מיט אַנדרעי סאַכאַראָווס באַשולדיקונג (אין דער זעלבער צייט) אַז די סאָוויעטישע אַקאַדעמיע פון וויסנשאַפטן האָט אָנגענומען אַן אַנטיסעמיטישע שטעלונג אין באַצוג צו נייע מיטגלידער קאַנדידאַטן — ווערט בולט דער צייט־פאַקטאָר ווי אויך די סיבות פון דעם נייעם כאַראַקטער פון סאָוויעטישן אָפּיציעלן אַנטיסעמיטיזם.

די 6־טאָגיקע מלחמה, ציוניזם, זענען נאָר א שלייער צו פאַרדעקן דעם אמת. דער אמת איז, אַז דער סאָוויעטישער רעזשים באַטראַכט די ייִדישע ראַסע (ייִדן, ייִדישע קאָמוניסטן און אַפילו רוסן פון ייִדישער אָפּשטאַמונג) אַלס גענעטיש קראַנק אויפן געביט פון ליבעראַליזם, רעפאָרמיזם, נאַציאָנאַליזם, וואָס דאָס אַלץ הייסט רעאַקציאָניזם.

היות די דאָזיקע גענעטישע קראַנקהייט שווימט אויף אין אוניווערסיטעטן און קולטור אַנשטאַלטן, ווו ס'קאָנצענטרירן זיך מענטשן פון ייִדישער אָפּשטאַמונג און די קראַנקהייט איז אויך אַנשטעקנד — מוז דאָס „קאַריגירט" ווערן...

אָט אַזוי האָט די קאָמוניסטישע דיאַלעקטיק דורכגעמאַכט אַן עוואָלוציע פון מאַרקס און ענגעלס ביז... אַלפרעד ראָזענבערג....

פּראַקטיש האָט דער צענטראַל קאָמיטעט פון דער סאָוויעטישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי נישט באַדאַרפט באַמיען דעם פּוילישן אידעאָלאָג אַנדזשעי ווערבלאַן. היטלערס אידעאָלאָג אַלפרעד ראָזענבערג האָט אין זיינע צוויי ווערק „די שפּור דער יודען אים וואַנדעל דער צייט" און „דער מיטאָס דעס 20 יאָרהונדערט" „וויסנשאַפטלעך" אויפגעוויזן די זעלבע גענעטישע קראַנקהייט פון דער ייִדישער ראַסע: אַ קראַנקהייט פאַר ליבעראַליזם, רעפאָרמיזם, אינטערנאַציאָנאַלן קאַפּיטאַליזם און... באָלשעוויזם. דערפאַר האָט ער צווישן די גענעטיש קראַנקע אויף דעם ערשטן פּלאַץ אַוועקגעשטעלט מאַרקס און ענגעלס.

★

וואָס זענען די אויסזיכטן פון רוסישן ייִדנטום? אין ליכט פון די ביזאַיציקע אויספירונגען קאָן מען ליכט פאַרשטיין, אַז דער סאָוויעטישער רעזשים האָט אין 1971 אָנגענומען דעם פּרינציפּ פון ייִדישער עמיגראַציע, נישט צוליב אַ ליבעראַליזאַציע פון דעם סאָוויעטישן סיסטעם, נאָר בכדי פּטור ווערן פון די ייִדן, וואָס טראָגן אין זיך א גענעטישן ווירוס פאַר ליבעראַליזאַציע. די אידיי איז וואַרשיינלעך פּטור ווערן פון אַלע ייִדן, אָדער לכל הפּחות צו „קאָריגירן" די ייִדישע קאָנצענטראַציעס ווי וויט מעגלעך. ביז הייַנט האָבן אַן ערך דריי־הונדערט טויזנט ייִדן עמיגרירט. אַן ערך דריי הונדערט „אַפּידייווידס" געפינען זיך אין די הענט פון די, וואָס וואַרטן אויף וויזעס.

פרעגט זיך: אויב די סאָוויעטן ווילן פּטור ווערן פון די ייִדן, פאַרוואָס בלאָזן די „קאַלט און וואַרעם" און מאַכן שוועריקייטן?

די סיבות זענען וואַרשיינלעך אינערלעכע; סאָציאַלעקאָנאָמישע און אויסערלעכע.

אַכט און זעכציק פּראָצענט פון אַלע ייִדן זענען ספּעציאַליסטן, זיי זענען נאָך הייַנט צוטאָג די עליטע אין דעם טעכנאָלאָגישן קלאַס. די רוסן האָבן זייערע פּריאָריטעטן — ווערן פריער אַרויסצושיקן און וועמען שפּעטער און זייערע פּריאָריטעטן פאַלן נישט צוזאַמען מיט די פּריאָריטעטן פון די ייִדן. ייִדישע עלטערן וואָס זייערע קינדער ווערן נישט אָנגענומען אין די אוניווערסיטעטן ווילן נישט וואַרטן. אַ חוץ דעם קומען צום אויסדרוק אָפענע אַנטיסעמיטישע שיקאַנעס פון די ביוראָקראַטישע עטאַלאָנען, און די אינסטאַנצן, וואָס באַהאַנדלען וויזעס.

אַ צווייטער פאַקטאָר איז דער ווילן צו באַשטראָפן די אַקטיוויסטן. דער ציל פון דער שטראָף אַקציע איז וואַרשיינלעך צו שיקאַנירן און אָפּשרעקן די רוסישע דיסידענטן, מיט וועלכע די ייִדישע אַקטיוויסטן שטייען אין פאַרבינדונג.

די אויסערלעכע סיבות פאַר די שוועריקייטן, וואָס די רוסן מאַכן אויפן געביט פון עמיגראַציע ליגן אין דעם, אַז רוסלאַנד וויל מיט דער ייִדישער עמיגראַציע אויך מאַכן אַ גוטן געשעפט.

אין דער ערשטער סטאַדיע פון עמיגראַציע, האָבן די רוסן געפאָדערט גרויסע סכומים געלטער פאַר יעדער וויזע (צווישן אַנדערע דאָס „צוריקצאָלן" די קאָסטן פון אויסבילדונג). דער עמיגראַנט האָט באַדאַרפט פאַרלאָזן סאָוויעט רוסלאַנד נאַקעט און באָרוועס, און די הויך־געבילדעטע, נישט האָבנדיק קיין מעגלעכקייט צוזאַמענצושטעלן די אַסטראָנאָמישע סומעס, וואָס די סאָוויעטן האָבן פאַרלאַנגט פאַר זייער אויסבילדונג, האָט דאָס באַדאַרפן אָפּשרעקן פון ווענדן זיך נאָך אַן אַרויספאָר וויזע.

אין דעם שקלא וטריא פאַר דעם האַנדלס אָפּמאַך, וואָס גיט די העכסטע הנחות פאַר פּריווילעגירטע (פייווערד) לענדער, האָט סאָוויעט־רוסלאַנד, אין אַפּריל 1973 צוגעשטעלט דעם פּרעזידענט ניקסאָן אַ שריפטלעכע פאַרזיכערונג, אַז דאָס פאַרלאַנגען דעם „אויסבילדונגס שטייער" פון די ייִדישע עמיגראַנטן איז אָפּגעשטעלט געוואָרן.

געבורט פון יידישן נאַציאָנאַליזם און ציוניסטישע טענדענצן אין סאָוויעט רוסלאַנד.

ווי זעט אויס די סאָציאַל־עקאָנאָמישע לאַגע פון די סאָוויעטישע יידן?

נאָך דער צווייטער וועלט מלחמה, אין די לעצטע יאָרן פון סטאַלינס רעזשים, זענען די יידן באַזייטיקט געוואָרן פון די אָנפירנדיקע פּאָזיציעס פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי און מלוכה־וועזן; פון דעם דיפּלאָמאַטישן דינסט; אויסערן־האַנדל; מיליטערישן אַפּאַראַט און פון אַלע געביטן, וואָס זענען פאַרבונדן מיט זיכערקייט. דער כרושטשאָוו רעזשים און דער היינטיקער ברעזשניעוו רעזשים האַלטן זיך ווייטער אין דער הינזיכט ביי דער סטאַליניסטישער ליניע.

מערקווירדיק איז אָבער, אַז לויט דעם צענזוס פון 1970 ווערן 68 פּראָצענט יידן באַצייכנט אַלס „ספּעציאַליסטן". אינטערעסאַנט — ווייל נאָר 19 פּראָצענט רוסן ווערן באַצייכנט אַלס „ספּעציאַליסטן" און די רוסישע נאַציאָנאַליטעט הערשט דאָך אין דער סאָוויעטישער אימפּעריע. (מי יודע וויפל הונדערטער טויזנטער „פּאַרשטעקטע" יידן געפינען זיך צווישן די 19 פּראָצענט פון רוסישע „ספּעציאַליסטן").

אַ שפּעטערע סטאַטיסטישע ציפער פון 1971 ווייזט, אַז 11 פּראָצענט פון דער מאָסקווער וויסנשאַפטלער געזעלשאַפט — זענען יידן.

אַרויסגעשטופּט פון אָפיציעלן מלוכה־דינסט זענען די סאָוויעטישע יידן אַרויסגעשוווּמען אַלס די עליטע אויפן געביט פון טעכנאָלאָגיע. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס האָבן זיי געקאָנט דערגרייכן, ווייל אַ דריטל פון אַלע יידן האָבן דורכגעמאַכט אוניווערסיטעט־בילדונג, בעת נאָר 4 פּראָצענט רוסן האָבן אוניווערסיטעט בילדונג. אין 1974 זענען צווישן די, וואָס האָבן דערגרייכט די העכסטע דיפּלאָמען: „דאָקטאָר פון וויסנשאַפט" געווען 14 פּראָצענט יידן.

אין פאַרלויף פון אַ קורצער צייט האָט זיך לײַדער די פּאָזיציע פון די יידן ראַדיקאַל געענדערט.

די רוסן האָבן איינגעזען, אַז דער שליסל צו אָפּשליסן דעם וועג פון די יידן צו די געביטן פון טעכנאָלאָגיע און וויסנשאַפט — ליגט אין די אוניווערסיטעטן.

אין 1969 האָבן שטודירט אויף די סאָוויעטישע אוניווערסיטעטן קנאַפּע הונדערט צוועלף טויזנט יידישע סטודענטן. אין 1976 איז די צאָל געפאַלן ביז זעקס און זעכציק טויזנט. אין די פּרעסטיזש אוניווערסיטעטן ווערן היינט אָנגענומען נישט מער ווי אַ צוויי, דריי יידן און אין געוויסע אוניווערסיטעטן ווערט אַ ייד איבערהויפּט נישט אָנגענומען. אַ סאָוויעטישער אידעאָלאָג, וולאַדימיר ערשין האָט שוין אין 1970 באַרעכטיקט דאָס אַריינפירן „נומערוס קלאַוזוס" וואָס באַגרענעצט די צאָל סטודענטן, לויט דער פּראָפּאָרץ פון דער נאַציאָנאַליטעט. היות דער פּראָצענט פון יידן אין סאָוויעט רוסלאַנד איז נישט מער ווי 0.9 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, דאַרף די צאָל פון יידישע סטודענטן נישט איבערשטייגן די דאָזיקע פּראָפּאָרץ.

לויט אַן אָפּהאַנדלונג פון וויליאַם קאָרעי אין דער האַרבסט אויסגאַבע פון „פאָרעין אַפעירס" איז די צאָל יידן אין דער טעכנאָלאָגישער עליטע נאָך היינט צו טאָג פאַרהעלטנישמעסיק גרויס, אָבער דער עלטער פון די יידן איז מיט צען יאָר העכער ווי די נישט־יידן. דאָס פאַרשטייט זיך, ווייל קיין יונגע יידישע טעכנאָקראַטן און וויסנשאַפטלער קומען נישט צו.

אין דעם צוזאַמענהאַנג איז אינטערעסאַנט די רעוועלאַציע פון מעדוועדעוון, אַז לויט אַ געהיימער פּאַרטיי דירעקטיוו פון 1970 ווערן אויף „פאַראַנטוואָרטלעכע שטעלן" נישט מער אָנגענומען קיין רוסן, אויב זייער פאָטער אָדער מוטער זענען יידן...

געבעלס מוז זיכער שמייכלען אין קבר...

★

ווען האָט דאָס די סאָוויעטישע מאַכט אָנגענומען אַזאַ אַנטי־יידישע ראַסיסטישע שטעלונג קעגן די יידן און וואָס זענען געווען די סיבות?

די לעצטע יאָרן פון סטאַלין רעזשים זענען געשטאַנען אונטערן צייכן פון אַרויפגעצוווּנגענער אַסימילאַציע; פאַרטיליקן די יידישע קולטור און די קולטור טוערס, בכדי צו פאַרשנעלערן דעם אַסימילאַציע פּראָצעס.

די ראַסיסטישע פּאָליטיק פון סאָוויעט רוסלאַנד האָט זיך אָנגעהויבן אין 1968.

אין אַלגעמיין ווערט אָנגענומען, אַז די ראַסיסטישע ליניע איז געקומען אין קאָנסעקווענץ פון דער 6־טאָגיקער מלחמה. די דאַטע שטימט. די מלחמה האָט געהאָלפן פאַרשלייערן דעם סאָוויעטישן אַנטיסעמיטיזם מיט אַ פּראָפּאַגאַנדע אָנגריף קעגן ציוניזם. איך בין נישט איבערצייגט, אַז די 6־טאָגיקע מלחמה האָט גורם געווען אַזאַ ראַדיקאַלע ענדערונג אין דער סאָוויעטישער שטעלונג קעגן אירע סאָוויעטישע יידישע בירגער. די דאַטע איז וואַרשיינלעך נאָר אַ צופעליקע.

לויט אַלע וואַרשיינלעכקייטן איז דער ווענדפּונקט געקומען אין 1968.

דער סטודענטן אויפשטאַנד אין פּוילן אין מערץ 1968, און די בלוטיקע אונטערדריקונג פונעם דובטשעק רעזשים אין טשעכאָסלאָוואַקיע אין 1968 האָבן אַרויסגערופן אַ באַאומרואיקונג און פּראָטעסטן אין די קרייזן פון דער מאָסקווער און לענינגראַדער אינטעליגענץ אין וועלכער יידן האָבן געשפּילט אַ באַדייטנדע ראָל.

אין יוני 1968 האָט דער פּוילישער קאָמוניסט אַנדזשעי ווערבלאַן פאַרעפנטלעכט אַן אָפּהאַנדלונג אין וועלכער ער האָט „וויסנשאַפטלעך" אויפגעוויזן אַז די יידישע ראַסע איז גענעטיש גענייגט צום יידישן נאַציאָנאַליזם און ציוניזם. „די רעאַקציאָנערע פּאָליטישע אַטמאָספער" שטאַמט „פון דער קאָנצענטראַציע פון מענטשן פון יידישער אָפּשטאַמונג אין די אוניווערסיטעטן און קולטורעלע אינסטיטוציעס". ער האָט פאָרגעשלאָגן „צו קאָריגירן די נישט רעגולערע עטנישע קאָמפּאָזיציע"...

אונדזער פאָלק, איז אונדזער יוגנט. פאַרשטענדלעך — מיר מוזן דאָ אויסשליסן די ישראל־יוגנט, וואָס לעבט איר נאַטירלעך לעבן אין די ראַמען פון אַ מדינה — און במלא — מיט דער פּראָבלעמאַטיק פון דער מדינה. מיר רעדן דאָ פון א יידישער יוגנט, וואָס ווערט אָפּגעריסן פון פאָלק, אַזוי שנעל ווי זי וואַקסט נאָר אונטער.

עס איז גענוג איבערצוחזרן בלויז עטלעכע פאַקטן, וועלכע זענען באַקאַנט פון דער פּרעסע.

„אין אַ שמועס וועגן יוגנט, האָט א באַקאַנטער רב דערקלערט, אַז אין אינדיע, אין קאַטמאַנדו, געפינען זיך צוואַנציק טויזנט (20 טויזנט!!!) יידישע בחורים און מיידלעך, וועלכע זענען פאַרגלויבט אין אַ רעליגיעזער סעקטע און אירע פירער".

„אַ יידיש מיידל, אַלעקסאַנדראַ, איז אַרעסטירט געוואָרן דורך דער אַרגענטינער פּאָליציי, באַשולדיקט אין געהערן צו אַ לינקער אָרגאַניזאַציע, „יוגנט פאַר גערואַראַ" (דאָס מיידל איז אין תפיסה — לויט די דערקלערונגען פון אירע עלטערן — דערמאָרדעט געוואָרן).

אַט האָבן מיר זיך דערוואַרט, אַז אויף דער ירושלי־מער קאָנפערענץ פאַר יידיש און יידישער קולטור האָט זיך באַוויזן אַ יונגער שטערן, נישט נאָר מיט אַ פיינעם יידיש לשון, נאָר מיט אַן איבערגעגעבענעם גלויבן אין העלפן אויפהאַלטן און פאַרשפּרייטן יידיש. ווי לאַנג האָט געדויערט אונדזער פרייד און האָפענונג?

נאָך דער קאָנפערענץ איז דער אויפגייענדיקער שטערן איינגעלאַדן געוואָרן אויף א ציקל לעקציעס דורך דער דרום־אַפריקאַנער יידישער קולטור־פעדעראַציע. נאָר די וואַרעמע אויפנאַמעס, נאָך די גרויסע האָפענונגען, איז זי צוריקגעקומען קיין אַמעריקע און אַרויסגעטראָגן א פּסק דין: דרום־אַפריקאַנער יידן זענען ראַסיסטן!

אין אונדזער לאַנגער געשיכטע האָבן מיר נאָך נישט געהאַט אַזאַ פּעריאָד ווי איצט, ווען די יוגנט איז דורכ־געדרונגען מיט אַזוי פיל זעלבסט־האַס; ווען די יוגנט לויפט צו פּאָליטישע געטער, וועלכע זענען פיינטלעך איינגעשטעלט לגבי דעם יידישן פאָלק און איר מדינה.

געוויס — מען קאָן אויפווייזן, אַז אין די בעסטע צייטן זענען יידישע בחורים און מיידלעך געווען אין די אָנפירנדיקע קאַדרען פון רעוואָלוציאָנערע באַוועגונגען. אין יענע יאָרן האָבן מיר אָבער אויך געהאַט א יוגנט, וואָס האָט זיך אידענטיפיצירט מיטן פאָלק. געפונען זיך אין די פאָדערשטע רייען אין קאַמף פאַר די פאָלקס־אינטערעסן.

היינט איז דער וועג אין איין ריכטונג: אַוועק פון פאָלק. די, וועלכע גייען נישט אַוועק, זענען אָבער גלייכ־גילטיק צו דעם, וואָס עס קומט פאָר אין דער יידישער געזעלשאַפט.

אַלץ וואָס מיר קאָנען טאָן איז: פעסטשטעלן דעם טרויעריקן פאַקט, זיך אַליין באַדויערן און צוקוקן זיך, ווי אונדזערע וואַרצלען דאַרן.

מ. א.

ד"ר מ. פערשטענדיק

דאָס סאָוויעטישע יידנטום

נאָכן סאָוויעטישן צענזוס פון 1970, האָט דער היס־טאָרישער אַנאַליטיקער ראַי מעדוועדעוו פאַרעפנטלעכט אין „סאַמיזדאַט" אַן אָפּהאַנדלונג, אין וועלכער ער פאַרטיילט דאָס סאָוויעטישע יידנטום אין דריי גרופּן:

די גרעסטע צאָל יידן „באַטראַכט זיך אַלס רוסן". די צווייט גרעסטע גרופּע וואָלט גערן קולטיווירט זייער נאַציאָנאַלע אומאָפּהענגיקייט, זייער שפּראַך, קולטור; און די רעליגיעזע — זייער רעליגיע.

די אויסזיכטן פאַר דער דאָזיקער גרופּע זענען זייער שוואַכע, ווייל עס פעלן די מיטלען פאַר פּרעזערווירן די יידישע אידענטיטעט.

די אַרויפגעצווונגענע אַסימילאַציע — זייט 1948, דאָס פאַרניכטן פון אַלע עטניש־קולטורעלע אינסטיטור־ציעס, די עקזעקוציעס פון די יידישע שרייבער און קול־טור טוער; דאָס שליסן פון א יעדן סאָרט פון יידישן שולוועזן, האָבן רעדוצירט די שאַנסן פאַר זעלבסט־ אי־דענטיפיצירונג. והא ראיה: פונעם צענזוס אין 1960 ביז צום צענזוס אין 1970 האָט זיך אָפיציעל פאַרקלענערט די צאָל יידן מיט מער ווי הונדערט טויזנט. פון 2 מיליאָן 268 טויזנט ביז 2 מיליאָן 150 טויזנט. לויט אַן אָביעקטיווער אָפּשאַצונג זענען פאַראַן קנאַפּע דריי מיליאָן יידן אין סאָוויעט רוסלאַנד. ווייזט אויס, אַז הונדערטער טויזנטער יידן האָבן פאַרטושט זייער יידישע נאַציאָנאַ־ליטעט. די ציפער דריי מיליאָן יידן איז אָפיציעל באַ־שטעטיקט געוואָרן דורך אַלעקסעי קאָסיגין אויף א קאָנפערענץ אין שטאָקהאָלם — אין אַפּריל 1973, ווי אויך דורך דעם רוסישן פאָרשטייער אינעם זיכערקייטס־ראַט י. מאַליק. נאָך גרעסער איז די שפּראַכלעכע אַסימילאַציע. נאָר 17.7 פּראָצענט האָבן אָנגעגעבן יידיש אַלס זייער ערשטע שפּראַך.

ד"ר לוקאַש הירשאָוויטש, אין אַן אָפּהאַנדלונג וועגן יידישן קולטורעלן לעבן אין סאָוויעט רוסלאַנד (געדרוקט אין „סאָוויעט דזשואיש אַפּעירס" נ"ר 2, 1977) ציטירט די צאָל יידן, וואָס האָבן אָנגעגעבן יידיש אַלס די ערשטע שפּראַך — 381,078 און יעדן, וואָס האָט אָנגעגעבן יידיש אַלס זיין צווייטע שפּראַך 166,566. צוזאַמען איז דאָס 547,644 אָדער 26.4 פּראָצענט פון דער צאָל יידן, וואָס האָבן אָנגעגעבן „יידיש" אַלס זייער ערשטע און צווייטע שפּראַך.

די דריטע גרופּע, לויט מעדוועדעוון זענען די יידן „וואָס ווילן עמיגרירן און באַזעצן זיך אין ישראל". „די דאָזיקע גרופּע איז קליין, אָבער זייער צאָל וועט שטייגן צוליב דעם סאָוויעטישן אַנטיסעמיטיזם". (שוין דאַן פאַ־רויסגעזען), מעדוועדעוו באַטאַנט, אַז דער סאָוויעטישער אַנטיסעמיטיזם איז דער הויפּט פאַקטאָר אין דעם ווידער־

מעלבורנער בלעטער

ליטעראריש־געזעלשאפטלעכע אויסגאבע

אדרעס פון רעדאקציע: “KADIMAH”, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia.

סעפטעמבער־אקטאבער 1980 נומער 4 (24) מעלבורן, אויסטראליע

ירושלים

די געזעצגעבערישע קערפערשאפט פון מדינת ישראל — די כנסת, האט ענדלעך נארמאליזירט דעם צושטאנד פון דער שטאט ירושלים, דורך באשטעטיקן יורידיש אז ירושלים איז איין אומצעטיילבארע שטאט, און איז די הויפטשטאט פון ישראל.

דער פאקט פון א פאראייניקט ירושלים האט עקזיסטירט זינט 1967, ווען דער טייל שטאט איז באפרייט געווארן פון די ירדנישע אקופאנטן, וועלכע האבן זיך דארט באפעסטיקט אין יאר 1948, איידער דאס ירדנישע מיליטער האט פארכאפט דעם מזרח־טייל פון שטאט און דארט אויפגעשטעלט א גרענעץ־וואנט — איז ירושלים געווען איין שטאט.

עס זענען דא שטימען וואס פרעגן: צי איז דווקא אין דעם שווערן פאליטישן מאמענט נויטיק געווען אנצונעמען אזא געזעץ? מען האט זיך דאך געקאנט האלטן ביי דעם סטאטוס קווא; אריינטשייטן און אויסטייטשן די לעגאלע לאגע פון מזרח־ירושלים; פעלן אונדז אויס שונאים? דארף מען נאך מער אויפרודערן די עפנטלעכע מיינונג?

די דאזיקע שטימען זענען א רעזולטאט פון א פעסימיסטישער איינשטעלונג; פון נישט גלויבן אין די אומאפהענגיקע רעכטן וואס געהערן א פאלק, א מדינה — און א שטאט.

דאס דאזיקע געזעץ וועט איינמאל פאר אלע מאל געבן א ריכט־ליניע אין די פארהאנדלונגען וועגן אויטאנאמיע פאר די פאלעסטינער, אויב אזעלכע פארהאנדלונגען וועלן נאך זיין. די עגיפטער וועלן דאן האבן א קלארן טיש, און אויפהערן ארויסרוקן אומנויטיקע ארגומענטן. עס וועט פאר זיי זיין פארשטענדלעך, אז די פראגע ירושלים קאן מער נישט שטיין אויפן טאג־ארדענונג, און מען קאן דעם ענין מער נישט דיסקוטירן.

די לאגע פון ישראל וועט זיך דורך דעם נישט פארערגערן, און אירע פריינד וועלן סוף כל סוף מוזן אקצעפטירן די לעגאליטעט פון דעם באשלוס.

פארשטענדלעך — די אראבער זענען געווארן אויפגעבראכט וועגן דעם געזעץ; זיי זענען געווען אויפגעבראכט אויך אן דעם באשלוס...

עס קלינגט אבער מאדנע די דערקלערונג פון אמעריקע, אז זי איז אומצופרידן מיט דעם באשלוס. עס איז זייער מעגלעך, אז דער אמעריקאנער סטייט דעפארטמענט, וועלכער דירעגירט מיט אמעריקעס פאליטיק, האט א שלעכטן געוויסן, און וויל פארגעסן איר אייגענע האנדלונג ביים דערלויבן די רוסן אויפצושטעלן די בערלינער וואנט. אין קיין שום צווישנפעלקערישן אפמאך איז נישט געווען אזא פאראגראף וואס גיט איינעם פון די אלירטע דאס רעכט צעטיילן די שטאט בערלין — דורך א וואנט. די דאזיקע וואנט איז א מאנומענט צו דער אמעריקאנער נישט העצידירטקייט אין וועלט־פאליטיק און דאס ברענגט איר נישט קיין כבוד.

מען קאן זיך פארשטעלן, ווי עס טראכטן די באאמטע פון סטייט־דעפארטאמענט: אויב מיר — אמעריקאנער — האבן געקאנט דערלויבן די רוסן אויפשטעלן א וואנט, איז ווער זשע איז עס ישראל, וואס זאל זיך אנטקעגנשטעלן די אראבער, וואס וועלן ווארשיינלעך אויך אויפשטעלן א וואנט, וואס זאל אפגרענעצן מזרח־ירושלים?

די דאמינא־טעאריע איז ביז גאר קאנטיק אין די דורכפאלן פון אזא פאליטיק; וואלט נישט געווען די בערלינער וואנט, וואלטן אפשר שפעטער נישט געווען די מלחמות אין קארעע און וויעטנאם; וואלטן נישט געווען די ערובניקעס אין איראן, און דער אויל־קריזיס פון וועלכן די וועלט לײַדט.

עס איז צייט, אז אמעריקע זאל אויפהערן צו האלטן פאריסן דעם קאפ: איך — אמעריקע, און זען די לאגישע און אנטשלאסענע האנדלונגען פון קליינע מלוכות.

יידן אין דער וועלט דארפן באגריסן די ישראלים פארן מוט, און אנטשלאסנקייט, וואס די האבן ארויסגעוויזן אין אננעמען דעם דעצידירנדיקן באשלוס. ירושלים — ווי יעדער אנדער שטאט אין דער וועלט — קאן נישט ווערן צעטיילט. עס מוז בלייבן איין שטאט, וואס איז די הויפטשטאט פון מדינת ישראל.

אונדזערע ווארצלען דארן איין...

אין א טראפן — זענען מיר געוויינט צו זאגן — שפיגלט זיך אפ דער ים. לאמיר פרובירן דעם געדאנק ציען ווייטער און זאגן: אין דער טראגעדיע פון א יחיד, שפיגלט זיך אפ די טראגעדיע פון א פאלק. די טראגעדיע פון

C.B.A BANK

THE CBA

The Commercial Bank of Australia Limited

The CBA extends greetings to all Jewish Clients and the whole Jewish community on the occasion of the Jewish New Year 5741.

DAVID KEYS DISTRIBUTORS

REGISTERED OFFICE

522 CHURCH STREET RICHMOND, 3121

P.O. BOX 171, RICHMOND, 3121

Our firm wishes all our Clients a Happy and Prosperous New Year.

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאַלט:

מ. א. — ירושלים; אונדזערע וואָרצלען דאָרן איין... 1

דר. מ. פערשטענדיק — דאָס סאָוויעטישע יידנטום 2

לוי שאַליט — אַ דיאַלאָג אַזאַ 6

ד"ר עזריאל נאַקס — דעם פויפסטס באַזוך אין אמעריקע 8

ישראל בערקאָוויטש — דער נישט פאַרגינער (ליד) 10

מעם; יוסף קערלער — צום אָנדענק פון די יידישע שרייבער — אומגעבראַכטע אין סאָוויעט-רוסלאַנד 11

י. מ. לעווין — קדיש ווילט זיך זאָגן... (ליד) 12

חיים מאַלטינסקי — ליד 12

פ. נאָוויק — די געפאַר „אַנטי-ציוניזם" 13

י. מ. ל. — איז אויפשטייג פון וויסנשאַפט די ירידה פון מאָראַל ? . 14

יהודה סבוראי — דער פאַרשאָלטענער בוים (פאָעמע); יידיש: פ. רינגעלבלום . 16

י. אָרבאַך — מיניאַטורן 17

ז. יאַבלאָנסקי — דער אַרכיוו פון לעאָן טראָצקי 19

זיי האָבן זיך פאַרקוקט אויף די יידן — איבערזעצט און באַאַרבעט: מ. א. 20

שרה זילבערמאַן — עוואָלוציע, נישט רעוואָלוציע אין דער ייד. ליטעראַטור 22

מ. אייזענבוד — די אַספּיראַציעס פון דער מומע רייצע (דערציילונג) . . 24

פּרייז 1 דאָלאַר

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

זורן נר. 4 (24) סעפטעמבער–אקטאבער 1980